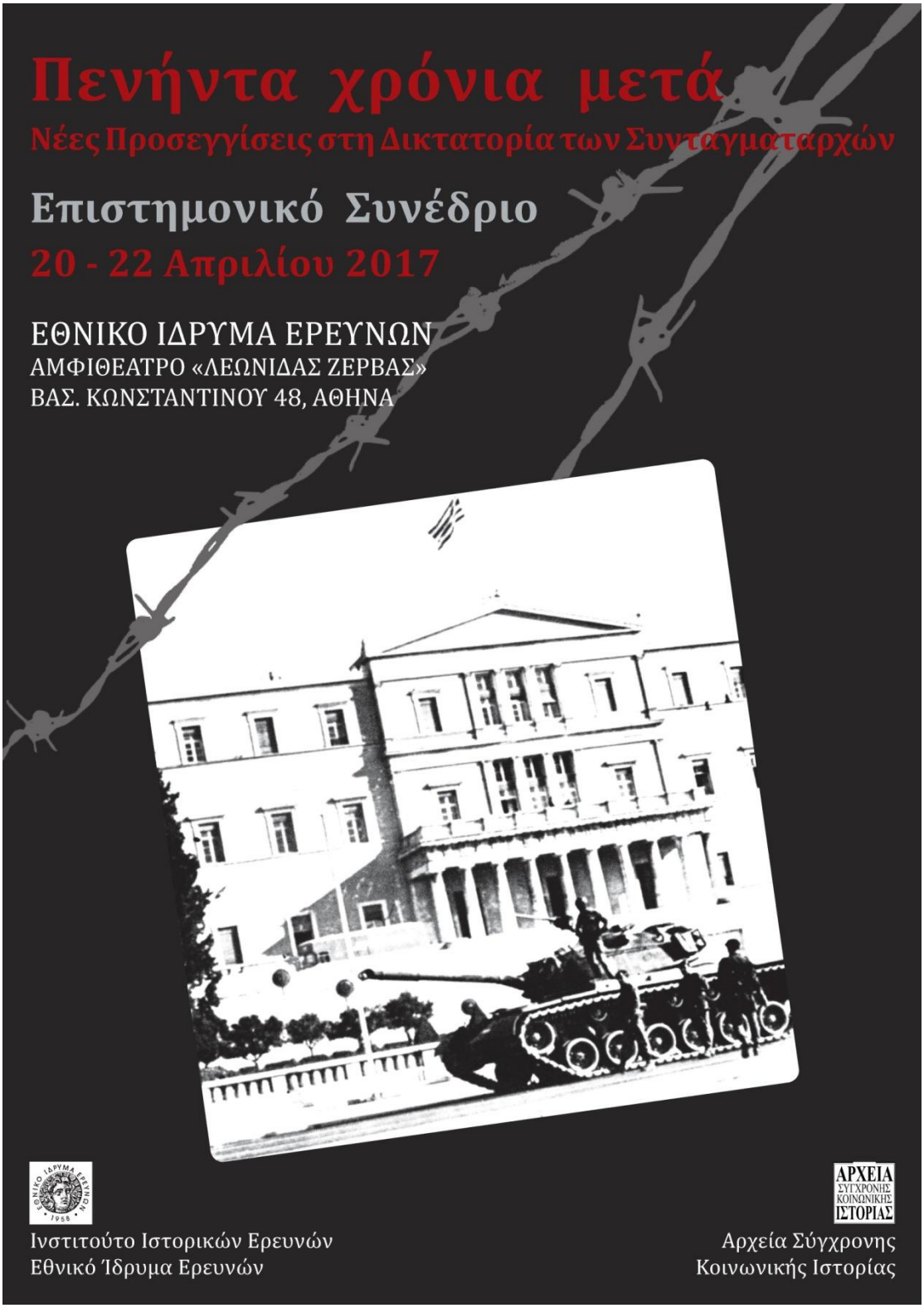

Περιλήψεις ανακοινώσεων
Βιογραφικά ομιλητών/τριών

Στάθης Αραποστάθης, Γιάννης Φωτόπουλος, Τέλης Τύμπας

Κοινωνικο-τεχνικές φαντασιώσεις, τεχνο-εθνικισμός και κρατική πολιτική για την ενέργεια την περίοδο της δικτατορίας

Προσεγγίσεις από την Ιστορία της Τεχνολογίας και τις Σπουδές Επιστήμης, Τεχνολογίας, Κοινωνίας έχουν αναδείξει την σημασία της μελέτης κοινωνικο-τεχνικών φαντασιακών (socio-technical imaginaries) που επηρέασαν τη συνδιαμόρφωση τεχνολογίας και κράτους. Η ιστορική και κοινωνιολογική μελέτη έχει δείξει ότι στις περιπτώσεις αντιδημοκρατικών καθεστώτων και ειδικά δικτατοριών, τα καθεστώτα επιδιώκουν την κοινωνική και πολιτική τους νομιμοποίηση σε μεγαλειώδεις υποδομές και άλλα τεχνολογικά έργα μεγάλης κλίμακας. Προωθούν έτσι αυθόρμητα μια παραλλαγή του τεχνολογικού ντετερμινισμού που έχει αποκληθεί «τεχνολογικός εθνικισμός». Τεχνολογίες μεγάλης κλίμακας και ειδικά υποδομές νομιμοποιούνται και παράγονται μαζί με την ιδεολογία του «τεχνολογικού εθνικισμού», σε οργανική σχέση με τη συγκρότηση ενός ιεραρχικά δομημένου στρατοκρατικού καθεστώτος (Camprubi, 2014).

Η εισήγησή μας θα εισάγει στις ενεργειακές πολιτικές και κοινωνικο-τεχνικές φαντασιώσεις που αναδείχθηκαν την περίοδο της χούντας, καθώς και στον τρόπο με το οποίο αυτές συμμετείχαν στην προσπάθεια για διατήρηση του καθεστώτος των συνταγματαρχών. Θα εστιαστεί την ιστορία προτάσεων για την κατασκευή πυρηνικών αντιδραστήρων στην Ελλάδα που διατυπώθηκαν και υποστηρίχθηκαν από έλληνες μηχανικούς και ατομικούς επιστήμονες. Στο πλαίσια ενός «τεχνο-εθνικισμού», την περίοδο της χούντας έλληνες μηχανικοί προωθούν διευρυμένες εκδοχές προτάσεων που είχαν σε μια πρώτη μορφή προκύψει κατά την διάρκεια κυβερνήσεων της ΕΡΕ. Το άθροισμά τους κατέληγε σε ένα πυρηνικό πρόγραμμα με κλίμακα που θα απαιτούσε δεκαετίες για την υλοποίησή του. Την ίδια περίοδο ένα επίσης μεγαλεπήβολο σχέδιο μηχανικών της ΔΕΗ αφορούσε την μεταφορά υγροποιημένου φυσικού αερίου από την Βόρειο Αφρική και την κατασκευή ενός αγωγού για την μεταφορά και χρήση του στην επικράτεια αλλά και για εξαγωγή στα Βαλκάνια.

Οι κοινωνικο-τεχνικές φαντασιώσεις για μεγάλα ενεργειακά έργα που προωθούνταν από κάποιους κύκλους μηχανικών συμβάδιζαν με πολιτικές του καθεστώτος που στόχευαν στη συγκρότηση ενός κράτους ισχυρού που θα έπαιζε σημαντικό γεωπολιτικό ρόλο στα Βαλκάνια και την Νοτιοανατολική Μεσόγειο. Οι ενεργειακές υποδομές μεγάλης κλίμακας υποστήριζαν ταυτόχρονα την ανάπτυξη σχέσεων με δυνάμεις στην Ευρώπη και στην περιοχή της Μεσογείου, σχέσεις που θα διασφάλιζαν περαιτέρω πολιτική νομιμοποίηση για το δικτατορικό καθεστώς μέσω τεχνολογικών σχέσεων διπλωματίας.

Η εισήγηση θα βασιστεί σε πρωτογενή έρευνα στα αρχεία της ΔΕΗ, τα Γενικά Αρχεία του Κράτους, τα Γενικά Αρχεία του Βρετανικού Κράτους, τα τεχνικά περιοδικά (*Τεχνικά Χρονικά* και *Βιομηχανική Επιθεώρηση*), τον καθημερινό τύπο της περιόδου. Ένα μέρος της έρευνας που θα παρουσιαστεί έχει λάβει χώρα στο πλαίσιο του προγράμματος Horizon 2020 της ΕΕ που τιτλοφορείται 'HoNESt: History of Nuclear Energy and Society'.

<u>Βιογραφικά</u>

Στάθης Αραποστάθης, Επίκουρος Καθηγητής της Ιστορίας της Επιστήμης και της Τεχνολογίας, Τμήμα ΜΙΘΕ, ΕΚΠΑ. Τα ερευνητικά ενδιαφέροντα του είναι: Ιστορία της Τεχνολογίας και των Μηχανικών 19^{ος} και 20^{ος} αιώνας, Ιστορία της Πνευματικής

Ιδιοκτησίας και της Καινοτομίας, Ιστορία και Κοινωνιολογία των Τεχνολογικών Δικτύων, Σχέσεις Επιστήμης και Τεχνολογίας, Επιστήμη, Τεχνολογία, Κοινωνία. Έχει συγγράψει άρθρα και βιβλία για την Ιστορία της Τεχνολογίας. Συγγραφέας μαζί με τον Graeme Gooday, του Patently Contestable: Electrical Technologies and Inventor Identities on Trial in Britain (MIT, 2013) και συν-επιμελητής μαζί με τον Graham Dutfield του Intellectual Property and Knowledge Management (Edward Elgar, 2013). Περαιτέρω πληροφορίες για την ακαδημαική του δραστηριότητα:
www.arapostathis.com
http://www.phs.uoa.gr/an8ropino-dynamiko/melh-dep-kai-biografika/eysta8ios-araposta8hs.html

Γιάννης Φωτόπουλος, υποψήφιος διδάκτωρ στο τμήμα ΜΙΘΕ, ΕΚΠΑ. Εκπόνησε τη μεταπτυχιακή διπλωματική του εργασία στην ιστορία των δικτύων του Φυσικού Αερίου στην Ελλάδα, με επιβλέποντα τον Στάθη Αραποστάθη. Απόφοιτος του ευρωπαϊκού προγράμματος ESST στην Κοινωνιολογία της Επιστήμης και της Τεχνολογίας. Έχει συμμετοχή σε διεθνή συνέδρια όπου παρουσίασε την ερευνά του: Does History Matter? Techno-science and their Historically informed Policies, University of Athens, 22 January 2016 και International Workshop on Energy Transitions and Goverance, Imperial College, 22 March 2016.

Τέλης Τύμπας, Αναπληρωτής Καθηγητής της Ιστορίας της Τεχνολογίας στους Νεότερους Χρόνους. Ειδικεύεται στην ιστορία της πρόσφατης τεχνολογίας (πληροφορική, τηλεπικοινωνίες, βιοτεχνολογία, περιβάλλον και τεχνολογία). Η έρευνά του έχει υποστηριχθεί με μια σειρά από χρηματοδοτήσεις και υποτροφίες από διεθνείς θεσμούς (Chemical Heritage Foundation, Dibner Library, IEEE History Center, Smithsonian Institution, Hagley Museum and Library, National Science Foundation). Για κατάλογο αντιπροσωπευτικών δημοσιεύσεων και επιπλέον πληροφορίες για την ακαδημαϊκή του δραστηριότητα:
http://www.phs.uoa.gr/an8ropino-dynamiko/melh-dep-kai-biografika/aristotelhs-tympas.html

Σωτήρης Βαλντέν

Ο Σωτήρης Βαλντέν γεννήθηκε στην Αθήνα το 1949. Σπούδασε οικονομικά στη Σουηδία και το Παρίσι και έλαβε το διδακτορικό του δίπλωμα από το Πανεπιστήμιο Αθηνών. Από το 1996 ως το 2014 υπήρξε στέλεχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και ασχολήθηκε κυρίως με την πολιτική διεύρυνσης. Έχει διατελέσει επισκέπτης καθηγητής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, γενικός γραμματέας διεθνών οικονομικών σχέσεων στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και σύμβουλος στο ίδιο Υπουργείο και στο Υπουργείο Εξωτερικών. Διδάσκει στο Ινστιτούτο Ευρωπαϊκών Σπουδών του Ελευθέρου Πανεπιστημίου των Βρυξελλών. Είναι συγγραφέας πολλών βιβλίων και άρθρων, τα περισσότερα γύρω από θέματα Βαλκανίων, διεύρυνσης της ΕΕ και ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Το πιο πρόσφατο βιβλίο του είναι *Ευρώπη, ελληνική κρίση και δημοκρατική αριστερά* (Πόλις 2014).

Ο Σωτήρης Βαλντέν συμμετείχε ενεργά στον αντιδικτατορικό αγώνα και υπήρξε στέλεχος του «Ρήγα Φεραίου», του ΚΚΕ Εσωτερικού, της ΕΑΡ και του ΣΥΝ ως τη δεκαετία του ’90. Κατά την περίοδο Σημίτη προσχώρησε στο ΠΑΣΟΚ. Το 2012-15 στήριξε τη ΔΗΜΑΡ, της οποίας υπήρξε και μέλος της Κεντρικής Επιτροπής.

Χρύσα Βαχτσεβάνου

Οι ελληνογερμανικές σχέσεις κατά την περίοδο της Δικτατορίας των Συνταγματαρχών (1967-1974)

Η παρούσα μελέτη πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο των μεταπτυχιακών σπουδών της γράφουσας στο Πανεπιστήμιο της Βόννης. Υλικό αντλήθηκε από το ιστορικό και διπλωματικό αρχείο του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών, το γερμανικό διπλωματικό αρχείο (Akten zur Auswärtigen Politik Deutschlands), το αρχείο του Ιδρύματος Κ. Μητσοτάκη, το αρχείο της Deutsche Welle καθώς επίσης και από τον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο της εποχής.

Την επαύριο του πραξικοπήματος, παρά την αρχική αμηχανία, η διακοπή των διπλωματικών σχέσεων δεν τέθηκε από την πλευρά της Δυτικής Γερμανίας, όχι μόνο για να αποφευχθεί η απομόνωση της Ελλάδας, αλλά και για να διασφαλιστούν τα γερμανικά συμφέροντα και οι διακρατικές συμφωνίες. Η επιλογή, ωστόσο, της Βόννης να διατηρήσει τις επαφές με το στρατιωτικό καθεστώς της Αθήνας, οφειλόταν κατά κύριο λόγο στη στάση αναμονής σχετικά με τις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα. Η δήλωση εξάλλου του τότε υπουργού εξωτερικών, Βίλι Μπραντ, στο ομοσπονδιακό κοινοβούλιο το φθινόπωρο του 1967, ότι οι εξελίξεις στην Ελλάδα ανησυχούσαν ιδιαίτερα τη γερμανική κυβέρνηση, η οποία ευχόταν να πραγματοποιηθεί το συντομότερο η αποκατάσταση της δημοκρατίας, αντικατόπτριζε τον προβληματισμό του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος και ενδεχομένως την προδιάθεσή του για μια διαφορετική αντιμετώπιση μελλοντικά. Κατά τη διάρκεια των δύο πρώτων χρόνων του στρατιωτικού καθεστώτος η γερμανική εξωτερική πολιτική απέναντι στο ελληνικό ζήτημα ακροβατούσε ανάμεσα σε τυπικές διπλωματικές σχέσεις και σε χειρισμούς που εξυπηρετούσαν τα οικονομικά και γεωπολιτικά συμφέροντα. Οι δύο χώρες παρέμεναν άλλωστε μέλη της ίδιας στρατιωτικής συμμαχία συνορεύοντας παράλληλα με χώρες του συμφώνου της Βαρσοβίας.

Το 1969, με αποκορύφωμα την έξοδο της Ελλάδας από το συμβούλιο της Ευρώπης και την ανάληψη καθηκόντων καγκελαρίου από τον Βίλι Μπραντ, έφερε τους πρώτους τριγμούς στις ελληνογερμανικές σχέσεις. Οι επαφές ανάμεσα στο δικτατορικό καθεστώς των Αθηνών και την κυβέρνηση της Δυτικής Γερμανίας παρέμεναν αρχικά τυπικές. Ο τέταρτος γερμανός καγκελάριος ήθελε να υπογραμμίσει μέσα από συμβολισμούς ότι η γερμανική κυβέρνηση θα κινούνταν σε διπλωματικό επίπεδο αποκλειστικά στα πλαίσια του πρωτοκόλλου. Η στάση του απέναντι στο καθεστώς των Αθηνών επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τις αρχές της «Ρεαλπολιτικ». Οι αρχές «της αλλαγής μέσα από την προσέγγιση» (Wandel durch Annäherung) και «πολιτικής ύφεσης στην Ευρώπη» (Entspannungin Europa) αποτελούσαν ορόσημα της εξωτερικής πολιτικής του Μπραντ και χαρακτήριζαν τη γερμανική εξωτερική πολιτική και απέναντι στο δικτατορικό καθεστώς της Ελλάδας. Το σοσιαλδημοκρατικό κόμμα είχε συνδράμει ήδη από την αρχή στο ελληνικό αντιστασιακό κίνημα με επίσημες ανακοινώσεις, προσφέροντας άσυλο σε έλληνες εξορίστους και διοργανώνοντας πλήθος εκδηλώσεων διαμαρτυρίας. Οι ενέργειες αυτές προκάλέσαν την αντίδραση του καθεστώτος της Αθήνας, καθώς και παραγόντων της γερμανικής κυβέρνησης, οι οποίοι φοβούνταν μία ενδεχόμενη διατάραξη των ελληνογερμανικών οικονομικών σχέσεων. Η γερμανική στάση απέναντι στο ελληνικό ζήτημα χαρακτηρίζεται από δύο σταθερές: από τη μία η διατήρηση των διακρατικών συμφωνιών και οι γεωπολιτικές και οικονομικές συνέπειες των εκάστοτε κινήσεων και από την άλλη η ξεκάθαρη καταδίκη των απολυταρχικών καθεστώτων και η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το

πρόβλημα του συνδυασμού αυτών των δύο σταθερών σε μια ενιαία γραμμή εξωτερικής πολιτικής έγινε εμφανές με τη σύλληψη του καθηγητή Γεώργιου-Αλέξανδρου Μαγκάκη, η οποία πυροδότησε διπλωματικό επεισόδιο ανάμεσα στις δύο χώρες και έληξε με την αντικατάσταση του γερμανού πρέσβη στην Αθήνα το 1972.

Η στάση του γερμανού καγκελαρίου και η αλληλεγγύη που επέδειξε ο γερμανικός λαός προς τους έλληνες μετανάστες και πολιτικούς εξόριστους έθεσε τα θεμέλια για μια νέα αρχή στις ελληνογερμανικές σχέσεις μετά τη μεταπολίτευση.

Βιογραφικό

Απόφοιτη του τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστήμιου Θράκης (2011) και του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών της Βόννης (Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn) στο γνωστικό αντικείμενο της Σύγχρονης Ιστορίας (2016), για το οποίο έλαβε υποτροφία από το γερμανικό ίδρυμα Friedrich Naumann Stiftung. Εργάστηκε στην ελληνική σύνταξη της Deutsche Welle (2012) και στο μουσείο μαθηματικών Arithmeum (2013-2015) στη Βόννη, στο μουσείο μοντέρνας τέχνης Ludwig (2014) και στο πολιτιστικό τμήμα της Bayer AG (2016) στο Λεβερκούζεν. Σήμερα εργάζεται ως συντονίστρια προγράμματος στο Φόρουμ Σύγχρονης Ιστορίας (Zeitgeschichtliches Forum Leipzig), παράρτημα του ιδρύματος «Σπίτι της Ιστορίας» (Stiftung Haus der Geschichte der Bundesrepublik Deutschland) στη Λειψία. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν την ιστορίας της Ελλάδας και της Γερμανίας την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, τις ελληνογερμανικές σχέσεις, τη Δικτατορία των Συνταγματαρχών, τις σχέσεις μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Γερμανίας και την ιστορία της ευρωπαϊκής τέχνης του 19ου και του 20ού αιώνα.

Σοφία Βιδάλη

Δικτατορία –Δημοκρατία - Κουλτούρες καταστολής: Η σιωπή της ιστορίας και η «κάθαρση» που δεν έγινε.

Η εισήγηση θα επιχειρήσει να αναδείξει τις συνέχειες και τις τομές στην ιδεολογία του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (αστυνομία, δικαιοσύνη, φυλακές), όπως αυτή προκύπτει σε ένα κρίσιμο διάστημα, το οποίο αρχίζει από την επιβολή της Δικτατορίας και τελειώνει λίγο πριν την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία. Στη συνέχεια, θα διερευνηθεί η αντοχή που επιδεικνύεται έως σήμερα σε βασικά ιδεολογικά προτάγματα και πρακτικές καταστολής της Δικτατορίας, μέσω της ενσωμάτωσης τους στη νεοφιλελεύθερη προσέγγιση, τόσο της νομιμότητας, όσο και της παρανομίας.

Ειδικότερα, η εισήγηση θα εξετάσει πτυχές του επισήμου κοινωνικού ελέγχου στο διάστημα 1967- 1980 και θα συγκρίνει τις ιδεολογικές- δικαιοπολιτικές διαφορές και τις ομοιότητές τους, αφενός στο πλαίσιο της Δικτατορίας και αφετέρου, σε αυτό της πρώτης Μεταπολιτευτικής περιόδου. Στη συνέχεια, θα επιχειρηθεί να εντοπισθούν οι ιδεολογικές αρχές αυτών των προσεγγίσεων (που οδηγούν σε συγκεκριμένα μέτρα), οι οποίες έχουν εναπομείνει ως σήμερα στο δικαιοπολιτικό σύστημα ποινικής καταστολής και προβάλλονται ως προτάγματα της επίδρασης της νεοφιλελεύθερης αντίληψης για το έγκλημα και την αντιμετώπισή του.

Δύο βασικά ερωτήματα θα γίνει προσπάθεια να απαντηθούν: α) η ιδεολογία καταστολής (τόσο για το κοινό όσο και για το πολιτικό έγκλημα) που επικράτησε στο διάστημα της δικτατορίας και αναδιαμορφώθηκε υπό την επίδρασή της,

αναπαράγεται και σήμερα στο ποινικοκατασταλτικό σύστημα, όχι μόνον εξαιτίας της επικράτησης του νεοφιλελευθερισμού, αλλά και εξαιτίας της άρνησης του επίσημου κράτους να εκκαθαρίσει το ποινικοκατασταλτικό σύστημα· β) εάν οι συνέπειες αυτής της καθήλωσης σε ιδεολογικές αναφορές της Δικτατορίας περιλαμβάνουν συγκροτούν ένα πλαίσιο επαγγελματικής διαμόρφωσης των λειτουργών του ποινικοκατασταλτικού συστήματος (πέρα από την στενή θεώρηση της αφοσίωσης στο Σύνταγμα) και ένα άτυπα νομιμοποιητικό υπόβαθρο για τα καθεστώτα συγκάλυψης της παρανομίας, επιλεκτικού κοινωνικού ελέγχου και συστημικής βίας.

Το υλικό που θα χρησιμοποιηθεί, εκτός από βιβλιογραφία, περιλαμβάνει και δικαστικές αποφάσεις επί συγκεκριμένων υποθέσεων, πρακτικά από δίκες κατηγορηθέντων για συνέργειες με το καθεστώς, επίσημες εκθέσεις, δημοσιεύματα του Τύπου κλπ.

Βιογραφικό

Καθηγήτρια Εγκληματολογίας και Αντεγκληματικής Πολιτικής, Τμήμα Κοινωνικής διοίκησης και Πολιτικής Επιστήμης, Σχολή Κοινωνικών, Πολιτικών και Οικονομικών Επιστημών, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Βιβιάννα Βούλγαρη

Συνεργασία, ανοχή, και αντίσταση: στάσεις των ελλήνων της Ολλανδίας απέναντι στην ελληνική χούντα την περίοδο 1967-1974

Οι Έλληνες της Ολλανδίας την περίοδο 1967-1974 που εξετάζουμε, διαχωρίζονται κύρια σε δύο κατηγορίες. Αφενός, πρόκειται για αυτούς που έχουν μετοικήσει στη χώρα την περίοδο 1945-1950, οι οποίοι προέρχονται από μια εφοπλιστική ελληνική οικονομική και κοινωνική ελίτ και διαμένουν στο Ρότερνταμ. Αφετέρου, αναφερόμαστε σε εργάτες βιομηχανιών η μεταλλείων (Ουτρέχτη) και ναυτικούς (Ρότερνταμ) που έχουν μεταναστεύσει στο βορρά, με οικονομικοκοινωνικά ή και πολιτικά κίνητρα την περίοδο 1955-1965. Η διαφορετικότητα του ταξικού επίπεδου και της κοινωνικό-πολιτικής συνειδητότητας των ελλήνων αποκωδικοποιείται σε πολιτικό ακτιβισμό, -υπέρ ή ενάντια του πραιτοριανού καθεστώτος- ή σε αδράνεια.

Πιο αναλυτικά, οι δύο ομάδες ελλήνων της Ολλανδίας είναι μεταξύ τους ετερογενείς, ως προς βασικά κοινωνικοοικονομικά και πολιτικά ποιοτικά χαρακτηριστικά, σε επίπεδο ταυτότητας, κοινωνικής και οικονομικής θέσης, πολιτικών πεποιθήσεων. Η πρώτη ομάδα είναι συμπαγής και μαζί με τα ελληνικά θεσμικά κέντρα της εποχής στην Ολλανδία («Ένωσις», Προξενικές αρχές, Λιμεναρχείο, Εκκλησία, Εργατικό κλιμάκιο) θα παίξει το ρόλο της επίσημης Αρχής στην χώρα: συνεπώς θα ταυτιστεί με την αυταρχική-κατασταλτική πολιτική της χούντας. Η ομάδα των μεταναστών παρουσιάζει συγκλίσεις ως προς το κοινωνικό οικονομικό τους υπόστρωμα, αλλά διαφοροποιείται ως προς το πολιτικό υπόβαθρο, και ως εκ τούτου συντίθεται από δύο υπό-ομάδες: την πολιτικά αδρανή και την ριζοσπαστική.

Με αυτή την έννοια, στο εσωτερικό του όλου γκρουπ παρουσιάζονται τρεις κύριες τάσεις: η συντηρητική, η ανενεργή και η προοδευτική. Κατά αντιστοιχία, οι Έλληνες της Ολλανδίας θα τηρήσουν τη περίοδο της δικτατορίας απέναντι στο ελληνικό αυταρχικό καθεστώς τρεις αντιθετικές και αλληλεπιδρώμενες μεταξύ τους στάσεις, οι οποίες μπορούν να συνοψιστούν γενικά υπό τον τίτλο: *συνεργασία, ανοχή, και αντίσταση των ελλήνων της Ολλανδιας απέναντι στην ελληνική χούντα την περίοδο 1967-1974.*

Οι παραπάνω τάσεις, μέσω των αντιστοίχων δράσεων -επίσημων ή μη- θα σηματοδοτήσουν την αρχή της κοινοτικής θεσμικής εκπροσώπησης και αυτό-οργάνωσης των ελλήνων και θα καθορίσουν την μετέπειτα επίσημη θέση τους στη πολιτική σκηνή της Ολλανδίας. Η ελληνική πολιτική δράση στην Ολλανδία κατά τη διάρκεια της χούντας θα επηρεάσει ανάλογα την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη για το αυταρχικό καθεστώς και τις περαιτέρω εξελίξεις στην Ελλάδα.

Η εκδήλωση ενός ριζοσπαστικού γεγονότος, όπως η ελληνική χούντα στην χώρα προέλευσης, πυροδοτεί τα ειδικά χαρακτηριστικά των προαναφερθέντων ομάδων και αυτό αντανακλάται στην δράση τους στην Ολλανδία. Σημαντική είναι η σύνδεση των ελλήνων της εποχής με κοινωνικές, πολιτικές και θρησκευτικές ομάδες, οργανώσεις και κινήματα της Ολλανδίας καθώς και οι συγκυριακές ολλανδικές δομές πολιτικών ευκαιριών όπου οι διαφορετικές ομάδες συγχρωτίζονται. Μέσα από αυτή την ώσμωση σχηματίζονται συνεργασίες που συμβάλλουν στην οργανωμένη πολιτικοποίηση των ελλήνων μεταναστών και συσπειρώνουν την αντιδικτατορική δράση στην Ολλανδία.

Οι πηγές της ανάλυσης συνδυάζουν: Πρώτον, εικοσιπέντε συνεντεύξεις ελλήνων μεταναστών της εποχής ’67-’74 στην Ολλανδία. Δεύτερον, αρχειακό υλικό τριάντα τεσσάρων αρθρων, δέκα καθημερινών ολλανδικών εφημερίδων, διαφορετικού πολίτικου φάσματος, της περιόδου, από το αρχείο του Λάμπρου Μπαμπαλίδη, του ιδρυτή του UDL (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά) Ολλανδίας (1967) καθώς και της ADK (Anti Diktatoriale Komite/ Αντιδικτατορική Επιτροπή Ολλανδίας) με έδρα το Ρότερνταμ (1969). Από το ίδιο αρχείο, πέντε περιοδικά και πέντε πρωτότυπες αφίσες της ADK. Τρίτον, αρχειακό υλικό της Δήμητρας Σιδέρη, από το Διεθνές Ινστιτούτο Κοινωνικής Ιστορίας του Άμστερνταμ (IISH), ιδρύτριας του PAM (Pan-Hellenic Antidictatorial Front/ Πανελλήνιο Αντιδικτατορικό Μέτωπο) στην Ουτρέχτη. Τέταρτον, πρακτικά του Δ. Γιαννάκου, υπαλλήλου του Dutch Migrant Stichting “Migrantenraad” στην Ουτρέχτη. Πέμπτον, αυτοβιογραφία, «Αναμνήσεις ενός ναυτικού» του Κ. Γιαμπάνη, μέλους της ΕΣΑΚ (Ενιαία Συνδικαλιστική Αγωνιστική Κίνηση).

Βιογραφικό

Η Βιβιάννα Βούλγαρη γεννήθηκε στην Αθήνα. Σπούδασε μουσική (πιάνο και ανώτερα θεωρητικά), ιστορία και θεωρία πολιτισμού ενώ σταδιακά το ενδιαφέρον της επικεντρώθηκε σε ζητήματα Μετανάστευσης και Κοινωνικού Αποκλεισμού. Ολοκλήρωσε τον κύκλο των μεταπτυχιακών της σπουδών στο γνωστικό αντικείμενο της Μετανάστευσης και της Διεθνούς Κοινωνικής Πολιτικής, στο Πανεπιστήμιο του Λάϊντεν με επιβλέποντα καθηγητή τον Λέο Λούκασεν. Κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών της σπουδών εστίασε σε θέματα ίδρυσης φορέων πολιτικής εκπροσώπησης μειονοτικών μεταναστευτικών ομάδων. Στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής της θέσης, *Η δυναμική της Ετερογένειας. Ενσωμάτωση και Ριζοσπαστικοποίηση των μεταπολεμικών ελλήνων μεταναστών στην Ολλανδία, 1955 έως 1981*, διερεύνησε τον αντίκτυπο των προ-μεταναστευτικών παραγόντων, όπως αυτοί διαμορφώθηκαν κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα, στην πορεία της ενσωμάτωσης των μετεμφυλιακών ελλήνων εργατών μεταναστών στην Ολλανδία και κυρίως στη διεκδίκηση πολιτικής εκπροσώπησης στη χώρα φιλοξενίας με αφορμή την πολιτική τους δράση την περίοδο της ελληνικής χούντας (1967-1974). Από το 2013 έως το 2015 εργάστηκε στην Κοινότητα Ελλήνων Εργατών του Ρότερνταμ της Ολλανδίας (Vereniging van de Werkede Grieken Rotterdam en Omstreken, 1974-2015), όπου οργάνωσε προγράμματα ενσωμάτωσης (Integratie van cultuur) σε συνέργεια με τη χορωδία Φιλομήλα του Άμστερνταμ. Στο πλαίσιο του

σχεδιασμού της διασποράς προσφυγικού πληθυσμού στην ενδοχώρα και της αποδοχής της διαφορετικότητας διοργανώνει σχετικές δράσεις ευαισθητοποίησης περιφερειακών κοινωνιών και μαθητικού πληθυσμού που περιλαμβάνουν ομιλίες, συζητήσεις και εκθέσεις φωτογραφίας. Από το 1991 έως το 2007 δίδαξε μουσική σε δημόσια και ιδιωτικά σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σε ωδεία και μουσικές σχολές. Σήμερα εργάζεται στην Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής.

Κωνστάντζα Γεωργακάκη

***Έρχονται… δεν έρχονται*: μια τολμηρή επιθεώρηση το καλοκαίρι του 1970**

Η θεατρική δραστηριότητα στη διάρκεια της απριλιανής δικτατορίας είναι ένα πεδίο που δεν μελετήθηκε συστηματικά μέχρι τώρα. Τα τελευταία χρόνια νεότεροι ερευνητές, οι οποίοι έχουν απεμπλακεί συναισθηματικά από την περίοδο αυτή, ασχολούνται με το θέμα κομίζοντας συνεχώς νέα στοιχεία. Το αταξινόμητο αρχείο της Γενικής Γραμματείας Τύπου και Πληροφοριών της δικτατορίας στα Γ.Α.Κ. αποτελεί σημαντική πρωτογενή πηγή, η οποία διευκολύνει την ανάδυση των μηχανισμών των Επιτροπών Ελέγχου και την προβολή του σκεπτικού των λογοκριτικών παρεμβάσεων.

Η επιθεώρηση είναι ένα θεατρικό είδος με συγκεκριμένες προδιαγραφές και τυπολογία. Τα νούμερα των παλαιάς κοπής επιθεωρησιογράφων, βεβαίως, ακολουθούσαν την κλασσική συνταγή και δεν είχαν μια αιρετική ματιά. Στην επταετία, μετά από μια διετή περίοδο αμηχανίας, οι συγγραφείς κινήθηκαν επιθετικά και αναζήτησαν τρόπους προβολής ενός σατιρικού, αντιδικτατορικού προφίλ χρησιμοποιώντας όχι μόνο τον λόγο αλλά και το εκφραστικό οπλοστάσιο των ηθοποιών. Η μεταδικτατορική συλλογική μνήμη, ωστόσο, δαιμονοποίησε την παραδοσιακή επιθεωρησιακή φόρμα και μυθοποίησε συγκεκριμένες θεατρικές προτάσεις, που ήταν ανοιχτές σε νέες ερμηνείες.

Η πρώτη επιθεώρηση, θύμα της λογοκρισίας, είναι το *Έρχονται… δεν έρχονται* των Κώστα Νικολαΐδη – Ηλία Λυμπερόπουλου, που ανέβηκε το καλοκαίρι του 1970, στο Θέατρο Εθνικού Κήπου. Για επικοινωνιακούς λόγους, η επιθεώρηση δεν απαγορεύεται μολονότι οι ευθείες αντικαθεστωτικές αναφορές λογοκρίνονται. Όταν ο θεατρικός επιχειρηματίας αποφασίζει τη μεταφορά της σε χειμερινό θέατρο, επεμβαίνει η Επιτροπή Ελέγχου και απαγορεύει την παράσταση γιατί «ως εκ του τρόπου και του τόνου της διδασκαλίας και των υπονοουμένων εις τους διαλόγους αυτούς εδημιουργείτο έξαψις μεταξύ των θεατών λόγω αναζωπυρώσεως παλαιών πολιτικών παθών με βεβαίαν συνέπειαν εφ' όσον εσυνεχίζετο η διδασκαλία του έργου την διατάραξιν της τάξεως». Με πηγές τον φάκελο της παράστασης, που περιλαμβάνει τα νούμερα και τις αναφορές των λογοκριτών και σώζεται στα Γ.Α.Κ. και φωτογραφικό υλικό από προσωπικά αρχεία συντελεστών της, γίνεται μια προσπάθεια προβολής όλων των κειμενικών και παραστασιακών στοιχείων που αμφισβητούσαν τους πραξικοπηματίες καθώς και η πολιτισμική πραγματικότητα μεσούσης της δικτατορίας.

<u>Βιογραφικό</u>

Κωνστάντζα Γεωργακάκη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Τμήματος Θεατρικών Σπουδών ΕΚΠΑ. Τα επιστημονικά της ενδιαφέροντα εστιάζονται στο ελληνικό θέατρο του 19ου και 20ού αιώνα καθώς και στις σχέσεις θεάτρου και πολιτικής. Πρόσφατες εκδόσεις: *Βίος και πολιτεία μιας γηραιάς κυρίας. Επιθεώρηση και*

Δικτατορία (1967-1974), Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτη, 2015· *Η εφήμερη γοητεία της επιθεώρησης*. Αθήνα: Εκδόσεις Polaris 2013.

Σάκης Γκέκας

Μετανάστες ακτιβιστές. Ο αντιδικτατορικός αγώνας στον Καναδά

Η περίοδος της δικτατορίας συνέπεσε με την κορύφωση της μετανάστευσης από την Ελλάδα στον Καναδά. Αν και ο αριθμός των μεταναστών μειώθηκε την περίοδο 1965-1967, την περίοδο 1967-1969 αυξήθηκε ξανά. Η ιστορία της στάσης των Ελλήνων του Καναδά απέναντι στο καθεστώς της δικτατορίας μόλις έχει αρχίσει να γράφεται. Η έρευνα που παρουσιάζεται στο συνέδριο περιλαμβάνει συνεντεύξεις με πρωταγωνιστές του αντιδικτατορικού αγώνα στο Τορόντο, «απλούς» μετανάστες που έζησαν τα γεγονότα της εποχής και παρουσίαση φωτογραφιών και εγγράφων που πρόσφατα απέκτησε το αρχείο του πανεπιστημίου του York. Η ανακοίνωση έχει στόχο να απαντήσει στα ερωτήματα: πώς οι επίσημοι θεσμοί (Κοινότητα, Εκκλησία) αντιμετώπισαν την επιβολή της δικτατορίας στην Ελλάδα και ποια ήταν η στάση τους κατά την περίοδο της δικτατορίας όπως και η σχέση τους με το καθεστώς, ποιες οι διαφορές στη διαμόρφωση και δράση του αντιδικτατορικού αγώνα στο Τορόντο και το Μόντρεαλ, ο ρόλος του Α. Παπανδρέου στην αποκρυστάλλωση του αντιδικτατορικού μετώπου στο Τορόντο γύρω από το Π.Α.Κ. και η στάση του Καναδικού κράτους (και οι διαφορές μεταξύ Οντάριο και Κεμπέκ) και η αλληλεγγύη Καναδών στους Έλληνες ακτιβιστές. Επίσης παρουσιάζονται και στοιχεία για τις επαφές των οργανώσεων του Καναδά με άλλες οργανώσεις του αντιδικτατορικού αγώνα στη διασπορά. Η έρευνα του αντιδικτατορικού κινήματος στον Καναδά αποτελεί αφορμή για την ανάλυση των σχέσεων και των συγκρούσεων μεταξύ διαφορετικών γενεών στο Τορόντο και Μόντρεαλ, μεταξύ των μεταναστών δεύτερης γενιάς που ελέγχαν τους κοινοτικούς θεσμούς και των νέων μεταναστών που σε πολλές περιπτώσεις ήταν πολιτικοποιημένοι και αποφασισμένοι να μην αποδεχθούν τη στάση της επίσημης ελληνικής παρουσίας και θεσμών στον Καναδά.

Βιογραφικό

Ο Σάκης Γκέκας είναι Αναπληρωτής Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του York στο Τορόντο στην έδρα Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας του Hellenic Heritage Foundation. Διδάσκει Νεότερη Ελληνική και Ευρωπαϊκή Ιστορία, Ιστορία της Αποικιοκρατίας στη Μεσόγειο και Ιστορία της Μετανάστευσης και της Διασποράς τον 20ό αιώνα. Είναι συνιδρυτής του Greek Canadian History Project, του αρχείου της ελληνικής μετανάστευσης στο Τορόντο που στεγάζεται στο York University. Έχει δημοσιεύσει το βιβλίο *Xenocracy. State, Class and Colonialism in the Ionian Islands under British rule, 1815-1864* (Berghahn 2017) και άρθρα και κεφάλαια οικονομικής και κοινωνικής ιστορίας. Η πρόσφατη έρευνά του αφορά την ιστορία των Ελλήνων του Καναδά και τη διαμόρφωση πολλών "κοινοτήτων" Ελλήνων μεταναστών ειδικά την περίοδο της μεγάλης μετανάστευσης στις δεκαετίες 1960 και 1970.

Ελευθερία Δελαζάνου

«Κι' έτσι δεν πήραμε κρατικό βραβείο...». Η τέχνη ως εργαλείο ιδεολογικής χειραγώγησης την περίοδο της χούντας. Η περίπτωση των κρατικών βραβείων και χορηγιών σε εικαστικούς καλλιτέχνες το 1972.

Η προτεινόμενη ανακοίνωση βασίζεται στην υπό εξέλιξη διδακτορική μου διατριβή με τίτλο «Παραμόρφωση και παραστατικότητα στις εικαστικές τέχνες της περιόδου 1967-1974 στην Ελλάδα». Η ανακοίνωση εστιάζει στις αντιφάσεις, στην αμφισημία και τη «πολυγλωσσία» της χουντικής πολιτιστικής ιδεολογίας, στον τρόπο με τον οποίο αυτή μεταλλάσσεται ανάλογα με το γενικότερο κλίμα που διαμορφώνεται σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο και στον τρόπο με τον οποίο, τελικά, το δικτατορικό καθεστώς, μέσω μιας επίδειξης πολιτιστικού πλουραλισμού από μέρους του, χρησιμοποιεί την καλλιτεχνική δημιουργία προκειμένου να εξυπηρετήσει το πολιτικό και πολιτιστικό του «πρόγραμμα».

Η εικαστική δημιουργία κατά τα χρόνια της στρατιωτικής δικτατορίας κάθε άλλο παρά ανύπαρκτη μπορεί να χαρακτηριστεί. Οι καταξιωμένοι δημιουργοί του εικαστικού χώρου συνεχίζουν να εκθέτουν το έργο τους στις μεγάλες γκαλερί της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης ενώ κάνουν την εμφάνισή τους νέοι δημιουργοί, άλλοτε ως «διάττοντες αστέρες» και άλλοτε ως συνεχιστές της πρότερης εικαστικής παράδοσης. Πρόκειται για μια περίοδο όπου η κρατούσα, «επίσημη», άποψη περί τέχνης συμπυκνώνεται, δια στόματος συνταγματάρχη Λαδά, στη φράση *«[...] η τέχνη οφείλει εκ προορισμού να διαπαιδαγωγή την κοινωνίαν»*. Από το 1970 και έπειτα, το καθεστώς λογοκρισίας απέναντι σε καλλιτέχνες και εκθέσεις- το οποίο είχε τεθεί σε εφαρμογή αμέσως μετά την κατάλυση της δημοκρατίας το 1967- φαίνεται σταδιακά να υποχωρεί και έτσι, στις 29 Δεκεμβρίου 1972, το χουντικό καθεστώς αποφάσισε να «τιμήσει» όλη αυτή τη καλλιτεχνική δραστηριότητα και κυρίως τους δημιουργούς τους, με την ανακοίνωση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως των κρατικών βραβείων και των κρατικών επιχορηγήσεων. Το ζήτημα τούτο θα εξεταστεί καθώς πιστεύω ότι καταδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιήθηκαν ή μπήκαν σε εφαρμογή, θεσμοί του παρελθόντος προς όφελος των πολιτικών επιδιώξεων της χούντας σε μια προσπάθεια χειραγώγησης τόσο της ίδιας της καλλιτεχνικής δημιουργίας όσο και, κατ' επέκταση των ίδιων των καλλιτεχνών. Οι αντιδράσεις που ξέσπασαν κατά την πρώτη εβδομάδα του Ιανουαρίου 1973 ανάμεσα σε καλλιτέχνες, αρθρογράφους καθώς και μέλη των εκάστοτε επιτροπών μπροστά στα «Ναι και τα Όχι» των βραβείων και των χορηγιών αλλά και οι μεταγενέστερες «αναθερμάνσεις» του θέματος μέσα απο έντυπα αλλά και βουλευτές του-ελεύθερου πλέον-κοινοβουλίου, καταδεικνύουν τις πολιτικές αλλά και κοινωνικές διαστάσεις που μπορεί να λάβει μια τέτοια πράξη, φαινομενικά «υπέρ του πνευματικού κόσμου», πέρα για πέρα όμως «ιδεολογικά καθοδηγούμενη» από το ίδιο το δικτατορικό καθεστώς.

Η προσέγγιση θ' ακολουθήσει δυο βασικούς άξονες έρευνας. Θα εστιαστεί α) στους καλλιτέχνες που βραβεύτηκαν και επιχορηγήθηκαν από τη στρατιωτική κυβέρνηση καθώς και στις επιτροπές που κλήθηκαν να πάρουν τις παραπάνω αποφάσεις, β) στη μετέπειτα «έκρηξη» που ξέσπασε για την αποδοχή ή μη των ανωτέρω βραβείων και χορηγιών, ακόμα και μετά το πέρας της δικτατορίας. Μέσα από τον τύπο της εποχής, από τα αρχεία των συνεδριάσεων καθώς και από το ευρύτερο πολιτιστικό ιδεολογικό φάσμα στο οποίο μπορεί να ενταχθεί ο λόγος των συνταγματαρχών, θα επιχειρηθεί μια χαρτογράφηση και μια προσέγγιση του τρόπου με τον οποίο το ίδιο το χουντικό καθεστώς προσπάθησε να χειραγωγήσει θεσμούς και συνειδήσεις προκειμένου να λειτουργήσουν προπαγανδιστικά υπέρ των πολιτικών του επιδιώξεων.

Βιογραφικό

Η Ελευθερία Δελαζάνου γεννήθηκε στην Καλαμάτα το 1978. Σπούδασε αρχικά Διακοσμητική στο ΤΕΙ Αθήνας και συνέχισε της σπουδές της στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, στο τμήμα Πλαστικών Τεχνών και Επιστημών της Τέχνης απ' όπου πήρε δεύτερο πτυχίο πάνω στην Ιστορία και Θεωρία της Τέχνης. Είναι κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος πάνω στην Ιστορία και Θεωρία της τέχνης και στην Επιμέλεια εκθέσεων από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων ενώ σήμερα είναι υποψήφια διδάκτωρ Ιστορίας της Τέχνης στο τμήμα Θεωρίας και Ιστορίας της Τέχνης της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών Αθηνών. Στο παρελθόν έχει εργαστεί ως εισηγήτρια Ιστορίας της Τέχνης στα ΤΕΙ Ηπείρου και σε Κέντρα Δια Βίου Μάθησης ενώ έχει ασχοληθεί με την παρουσίαση του έργου νέων καλλιτεχνών σε διάφορες γκαλερί. Από το 2015 εργάζεται ως εθελόντρια ερευνήτρια στο Μουσείο Μπενάκη, στο Τμήμα Ζωγραφικής, Χαρακτικών και Σχεδίων. Είναι μέλος της Εταιρείας Ελλήνων Ιστορικών Τέχνης.

Στράτος Δορδανάς

«Δια να είμεθα ημείς σήμερον ελεύθεροι»: Μνημεία και δημόσιες τελετές στη Μακεδονία της 21ης Απριλίου 1967

Η εκδήλωση του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου 1967 σηματοδότησε τομή και ταυτόχρονα συνέχεια στη σύγχρονη ελληνική ιστορία: Αφενός διέκοψε τη «σύντομη» δεκαετία του '60 και εξέτρεψε τη χώρα από την πορεία της ομαλότητας, αφετέρου αποτέλεσε τον ιδεολογικό «κληρονόμο» του μετεμφυλιακού κράτους και από αυτή την άποψη τον συνεχιστή του διαιρετικού παρελθόντος τόσο στο επίπεδο εκφοράς πολιτικού λόγου και παραγωγής ιδεολογίας, όσο και στη δημόσια σφαίρα. Επιστρέφοντας στη δεκαετία του '40 με σκοπό να αντλήσει πολιτικά επιχειρήματα για την κατάλυση της δημοκρατίας, προσέλαβε τη λήθη με όρους εθνικής «μνημοκτονίας», ως ένα ξεκάθαρα δηλαδή εχθρικό περιβάλλον κατά τη διαδικασία επιβολής του εθνικοφρόνου αφηγήματος για το τραυματικό παρελθόν. Στον άξονα «εθνικό-αντεθνικό» ο κατοχικός εμφύλιος πόλεμος στη Μακεδονία (1943-44) ανέδειξε στο προσκήνιο ως νέους «αγωνιστές της εθνικής αντίστασης» όσους είχαν αντισταθεί στο ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και είχαν «θυσιαστεί» κατά τον «πρώτο γύρο». Προς τιμή τους η δικτατορία των συνταγματαρχών εγκαινίασε από την επαύριον κιόλας του πραξικοπήματος ένα τελετουργικό δημόσιων τελετών και ανέγερσης μνημείων, προσδίδοντας στα προσκλητήρια των νεκρών χαρακτηριστικά παλλαϊκής συστράτευσης και επιτέλεσης του εθνικού καθήκοντος έναντι παλαιών και νέων «μίσθαρνων οργάνων του εχθρού». Με την αλλαγή δε της ισχύουσας νομοθεσίας για την εθνική αντίσταση αναγνωρίστηκε ότι μια σειρά οργανώσεων ανά την Ελλάδα πληρούσαν τα σχετικά κριτήρια, διευρύνοντας έτσι καταφανώς τον χώρο αποδεκτών των κοινωνικών προνομίων και άλλων κρατικών ευεργετημάτων για την προσφορά στην πατρίδα και στους εθνικούς αγώνες τη δεκαετία του '40.

Βιογραφικό

Ο Στράτος Δορδανάς είναι Επίκουρος Καθηγητής Ιστορίας στο Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα εστιάζονται στη μελέτη των σχέσεων της Γερμανίας με τις βαλκανικές χώρες τον 19ο-20ό αιώνα, καθώς και σε ζητήματα σχετικά με την ιστορία του ελληνικού μακεδονικού χώρου. Ειδικεύεται στην πολιτική-διπλωματική και

κοινωνική ιστορία, στη μελέτη των πολεμικών συρράξεων και των εμφύλιων συγκρούσεων, με σημεία αναφοράς τους δύο παγκοσμίους πολέμους. Είναι συγγραφέας των μελετών: *Έλληνες εναντίον Ελλήνων. Ο κόσμος των Ταγμάτων Ασφαλείας στην κατοχική Θεσσαλονίκη, 1941-1944* (Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2006). *Το αίμα των αθώων. Αντίποινα των γερμανικών αρχών κατοχής στη Μακεδονία, 1941-1944* (Εστία, Αθήνα 2007). *Η γερμανική στολή στη ναφθαλίνη. Επιβιώσεις του δοσιλογισμού στη Μακεδονία, 1945-1974* (Εστία, Αθήνα 2011). Βιβλία με άλλους: Κώστας Φωτιάδης-Στράτος Δορδανάς-Ιάκωβος Μιχαηλίδης, *Αθώα θύματα στο Βέρμιο. Οι Πύργοι και το Μεσόβουνο στην Κατοχή, 1941-1944* (Δήμος Βερμίου/Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη 2010). Συν-επιμελητής: Στράτος Ν. Δορδανάς-Βάιος Καλογρηάς (έρευνα, μετάφραση, επιμέλεια, εισαγωγή), *Η Γερμανική Αυτοκρατορία και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι. Άγνωστες πτυχές από τα γερμανικά αρχεία* (Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών/Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη 2012). *Το Μακεδονικό και η Γερμανία. Απόρρητα έγγραφα του Γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών*, (Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών/Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη 2013)

Σπύρος Κακουριώτης

Θέατρο και αμφισβήτηση κατά την περίοδο της στρατιωτικής δικτατορίας (1967-1974)

Στόχος της προτεινόμενης ανακοίνωσης είναι η διερεύνηση της σχέσης των εξελίξεων στην ελληνική θεατρική σκηνή κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής δικτατορίας (1967-1974) με το ρεύμα πολιτιστικής και πολιτικής αμφισβήτησης που αναδύεται στην Ελλάδα μετά το 1970. Σε αυτήν την περίοδο, οι αναζητήσεις των νέων βρίσκουν ανταπόκριση στον χώρο της κουλτούρας, στον χώρο των παραστατικών τεχνών και ιδιαίτερα στο θέατρο. Μέσα από τη συνάντησή τους, δημιουργούνται άτυπα δίκτυα, με συγκεκριμένα θέατρα να αποτελούν «κόμβους» που φιλοξενούν, αλλά και προωθούν, τη διαφωνία, την αμφισβήτηση ή/και την αντίσταση απέναντι στη δικτατορία. Η ανακοίνωση επιδιώκει να εντάξει τη συζητούμενη περίοδο στη «μακρά δεκαετία του ’60» και να εξετάσει σε ποιο βαθμό, με ποιες χρονικότητες, με ποιους τρόπους και για ποιους λόγους η «πολιτισμική διαφωνία» επικοινωνεί και αλληλεπιδρά με την πολιτική αμφισβήτηση, ιδιαίτερα κατά την ύστερη φάση της δικτατορίας (1971-74), μέσα από το παράδειγμα του θεάτρου. Ειδικότερα, στην ανακοίνωση θα προσπαθήσω να δείξω τον τρόπο που προσλαμβάνεται η θεατρική «πρωτοπορία» και τις άμεσα πολιτικές - αντικαθεστωτικές αναγνώσεις της, στον απόηχο της «πολιτιστικής επανάστασης» που σημειώνεται στον δυτικό κόσμο, αλλά και ευρύτερα. Παράλληλα, θα εξετάσω τη σταδιακή υποχώρηση της πρωτοπορίας μπροστά στο αίτημα απόσπασης της πολιτισμικής παράδοσης από τις χρήσεις που της επεφύλασσε το χουντικό καθεστώς και επανοικειοποίησής της από ένα όλο και πιο πολιτικοποιημένο κίνημα αμφισβήτησης.

Βιογραφικό

Μεταπτυχιακός φοιτητής του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας ΕΚΠΑ (κατεύθυνση Νεότερης και Σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας), με θέμα της εν εξελίξει διπλωματικής εργασίας: «Από την πολιτισμική διαφωνία στην πολιτική αμφισβήτηση: Θέατρο, θεατρικοί χώροι και άτυπα δίκτυα αμφισβήτησης κατά την περίοδο της στρατιωτικής δικτατορίας (1967-1974)». Έχει συμμετάσχει σε ερευνητικό πρόγραμμα του University College Dublin, School of History and Archives, Centre for War Studies, υπό τον καθηγητή Robert Gerwarth, στο πλαίσιο

της συγγραφής της μελέτης *The Vanquished: Why the First World War Failed to End* (Allen Lane, 2016), ενώ έχει συνεπιμεληθεί (με τους Α. Ανδρέου, Γ. Κόκκινο, Έ. Λεμονίδου, Ζ. Παπανδρέου, Ε. Πασχαλούδη) τον συλλογικό τόμο *Η Δημόσια Ιστορία στην Ελλάδα. Χρήσεις και καταχρήσεις της ιστορίας*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2015. Ερευνητικά ενδιαφέροντα: Κατοχή, Αντίσταση, Εμφύλιος στην Ελλάδα, μεταπολεμική ιστορία με έμφαση στις περιόδους της δικτατορίας (1967-74) και της μεταπολίτευσης, θέατρο και κοινωνία. Δημοσιογράφος στο πολιτιστικό τμήμα (ρεπορτάζ θεάτρου - εικαστικών) της καθημερινής εφημερίδας *Αυγή* από το 1987. Έχει μεταφράσει αρκετά έργα στο χώρο των κοινωνικών επιστημών, από τα γαλλικά και τα αγγλικά.

Αλέξανδρος Κεσσόπουλος

Η Επανάστασις ως προσωρινό καθεστώς διάσωσης του Κοινοβουλευτισμού και της Δημοκρατίας

Ένα από τα πιο ενδιαφέροντα στοιχεία του λόγου της δικτατορίας των συνταγματαρχών, όπως αυτός καταγράφηκε όχι απλώς σε συνεντεύξεις και ομιλίες των μελών της ηγετικής ομάδας, αλλά, προπάντων, στα Συντάγματα της χούντας και σε πλήθος νομοθετικών κειμένων, υπήρξε η χρήση της έννοιας «Δημοκρατία». Ενώ, δηλαδή, τα αυταρχικά καθεστώτα συνηθίζουν να έρχονται σε πλήρη ιδεολογική ρήξη με τα πολιτεύματα που καταλύουν δια της βίας, η επτάχρονη δικτατορία αποπειράθηκε να οικοδομήσει μια ιδιότυπη γέφυρα ανάμεσα στις αρχές της αντιπροσώπευσης και του κράτους δικαίου από τη μία πλευρά και την πραγματική θεσμική λειτουργία του Κράτους από την άλλη. Με άξονα αυτή την υπόθεση εργασίας επιχειρείται η αποτύπωση του τρόπου με τον οποίο οι συνταγματάρχες εμφανίζονταν, τόσο στο πεδίο της ρητορικής όσο και σε αυτό της νομοπαραγωγής, να υπηρετούν μια δική τους αφηρημένη εκδοχή του κοινοβουλευτισμού και της Δημοκρατίας, ενώ στην πραγματικότητα υπέτασσαν με απόλυτο κυνισμό το Δίκαιο στις πολιτικές τους σκοπιμότητες.

Δύο ήταν τα ιδεολογικά εργαλεία που χρησιμοποίησε η δικτατορία, προκειμένου να στραγγαλίσει πλήρως τη Δημοκρατία, ενώ ταυτόχρονα εξακολουθούσε να μιλά και να πράττει στο όνομά της. Το πρώτο από αυτά ήταν η μονοπώληση της έννοιας της Ηθικής. Οι συνταγματάρχες επικαλέστηκαν μια αξιακή κατάπτωση του κοινοβουλευτισμού στα χρόνια που προηγήθηκαν, όταν κυριαρχούσαν, κατά το αφήγημά τους, η ιδιοτέλεια του πολιτικού προσωπικού και η διαρκής συναλλαγή ανάμεσα στους πολίτες και τα ολιγαρχικά δομημένα πολιτικά κόμματα. Αποστολή, λοιπόν, της «Επαναστάσεως» δε συνιστούσε η δια παντός κατάργηση των πολιτικών κομμάτων, αλλά η προσωρινή αναστολή της λειτουργίας τους, η οποία, θα συνδυαζόταν, μάλιστα, με μια διαρκή προσπάθεια ηθικής εξυγίανσης τόσο της κοινωνίας όσο και του πολιτικού κόσμου. Έτσι, στο κείμενο των Συνταγμάτων προβλέπονταν μεν τόσο η ανάδειξη των κρατικών οργάνων με καθολική ψηφοφορία όσο και η λειτουργία των κομμάτων, ταυτόχρονα, όμως, η συγκεκριμένη στιγμή της αποκατάστασης του κοινοβουλευτισμού μεταφερόταν σε ένα άδηλο μέλλον. Με θεσμικό όχημα τις μεταβατικές διατάξεις του Συντάγματος οι συνταγματάρχες επεφύλασσαν στους εαυτούς τους τη δυνατότητα να αποκαταστήσουν την κανονική λειτουργία των θεσμών, όποτε αυτοί έκριναν ότι πληρούνταν οι προϋποθέσεις για τη μετάβαση σε μια «υγιή» δημοκρατία.

Το δεύτερο ιδεολογικό εργαλείο της δικτατορίας υπήρξε η απολυτοποίηση του πολιτικού εκείνου προγράμματος, καθώς και του κοινωνικού καθεστώτος, που ταυτίζονταν με το εθνικό συμφέρον. Με άλλα λόγια, οι συνταγματάρχες πετούσαν εκτός της επικράτειας του Νόμου, hors la loi, αυτόν που, ήδη από τα μετεμφυλικά χρόνια, χαρακτηριζόταν εσωτερικός εχθρός. Με γνώμονα, συνεπώς, το δίπολο

εθνικόφρων/κομμουνιστής η «Επανάστασις» υπηρετούσε μια έννοια «μαχόμενης» Δημοκρατίας, η οποία, προκειμένου να επιβιώσει, δε μπορούσε παρά να είναι επιλεκτική όσον αφορά την εγγύηση τόσο των ατομικών όσο και των πολιτικών δικαωμάτων.

Με όχημα μια διπλή απολυτοποίηση, μια ηθική και μια πολιτικο-ιδεολογική, οι συνταγματάρχες εμφανίζονταν ως αυτόκλητοι υπηρέτες μιας διευρυμένης δημοκρατίας, υγιούς και μαχόμενης, η οποία, όμως, για να οικοδομηθεί σε στέρεες βάσεις, προϋπέθετε την προσωρινή διατήρηση των πολιτικών θεσμών στο γύψο. Με άλλα λόγια, η «Επανάστασις» στην υπηρεσία του κοινοβουλευτισμού δια της αρνήσεώς του.

Βιογραφικό

Ο Αλέξανδρος Κεσσόπουλος είναι νομικός. Έχει σπουδάσει στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και έχει ειδικευθεί στη Θεωρία του Δικαίου στις Βρυξέλλες (LLM, European Academy of Legal Theory). Εκπόνησε τη διδακτορική του διατριβή στο Τμήμα Νομικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, με θέμα «Κρίση και κατάρρευση της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, συνταγματική θεωρία και πράξη». Έχει εργαστεί ως νομικός σύμβουλος στο Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού και το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ενώ ασκεί δικηγορία από το 2005. Έχει αρθρογραφήσει για ζητήματα συνταγματικού δικαίου και πολιτικής θεωρίας, ενώ έχει αναλάβει ή συμμετάσχει στη διδασκαλία μαθημάτων με αντικείμενο το πολιτικό σύστημα στο Πανεπιστήμιο Κρήτης και την ελληνική πολιτική και συνταγματική ιστορία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Αλέξανδρος Κιτροέφ

Το Καθεστώς της 21ης Απριλίου & ο Αμερικής Ιάκωβος: μιά ιδιότυπη σχέση Εθνικού Κέντρου & Ομογένειας

Όταν ο Ιάκωβος ανέλαβε την ηγεσία της Ελληνορθόδοξης Αρχιεπισκοπής Βορείου και Νοτίου Αμερικής το 1959, η εκκλησία είχε ήδη γίνει η θεσμικά ισχυρότερη Ελληνοαμερικανική οργάνωση. Τη δεκαετία του 1950, η Αρχιεπισκοπή είχε αναπτύξει σημαντική δράση υποστηρίζοντας τον αγώνα των Ελληνοκυπρίων γιά ένωση με την Ελλάδα. Ο Ιάκωβος έσπευσε να εναγκαλιστεί την προβολή και την υποστήριξη των «εθνικών θεμάτων» της Ελλάδας και έδωσε μεγάλη σημασία στη σύσφιξη των δεσμών ομογένειας και «εθνικού κέντρου». Στα πλαίσια αυτής της πολιτικής πήρε την απόφαση να τελέσει το Κληρικολαϊκό Συνέδριο της Αρχιεπισκοπής του 1968 στην Αθήνα. Ήταν η πρώτη φορά που αυτός ο θεσμός της εκκλησίας, που γινόταν κάθε δύο χρόνια σε διαφορετική πόλη στη Βόρεια Αμερική, θα γινόταν στην Ελλάδα. Το γεγονός ότι στην Ελλάδα είχε εγκατασταθεί μια δικτατορία δεν φάνηκε να αποτελούσε προβλημα για τον Αρχιεπίσκοπο, ούτε και για τις περισσότερες ενορίες που έστειλαν ιερείς και λαϊκούς αντιπροσώπους στο συνέδριο. Και το καθεστώς δέχθηκε τους ομογενείς με κάθε επισημότητα. Όμως η κεντρική εισήγηση του Ιακώβου στο συνέδριο αξίζει προσεκτική ανάλυση, διότι φαίνεται πως ο ίδιος προσπάθησε να καθορίζει τις σχέσεις ομογένειας και εθνικού κέντρου, διεκδικώντας μια μορφή αυτονομίας του Ελληνισμού της Αμερικής που σπάνια συναντούμε στην μέχρι τότε ιστορία των σχέσεων Ελλάδας και απόδημου Ελληνισμού.

Βιογραφικό

Ο Αλέξανδρος Κιτροέφ έλαβε διδακτορικό δίπλωμα στη Σύγχρονη Ιστορία από το πανεπιστήμιο της Οξφόρδης το 1984. Στη συνέχεια πήγε στην Αμερική όπου δίδαξε στα προγράμματα ελληνικών σπουδών των πανεπιστημίων Κουίνς Κόλλετζ Νέας Υόρκης, Πρίνστον, και Πανεπιστήμιο Νέας Υόρκης (NYU). Από το 1996 διδάσκει στο Χάβερφορντ Κόλλετζ, όπου είναι Αναπληρωτής Καθηγητής ιστορίας. Η έρευνα του εστιάζει στην ιστορία της Ελληνικής ταυτότητας στην Ελλάδα και την διασπορά της σε πολλές εκφάνσεις, από την πολιτική μέχρι τον αθλητισμό. Είναι συγγραφέας βιβλίων με θέμα τον Ελληνισμό της Αιγύπτου, τους Έλληνες στην Αμερική, την Ελληνική ταυτότητα και τους Ολυμπιακούς Αγώνες και την ιστορία του Παναθηναϊκού Αθλητικού Ομίλου. Ετοιμάζει βιβλίο με θέμα την ιστορία της Ελληνο-Ορθόδοξης Αρχιεπισκοπής Βορείου και Νοτίου Αμερικής και ενημερωμένες επανεκδόσεις των βιβλίων του για τους Αιγυπτιώτες Έλληνες και τον Παναθηναϊκό. Εχει συνεργασθεί με την σκηνοθέτρια Μαρία Ηλιού ως ιστορικός σύμβουλος σε ταινίες-ντοκυμαντέρ με θέματα τους Έλληνες της Αμερικής, την καταστροφή της Σμύρνης, την Ελληνο-Τουρκική ανταλλαγή πληθυσμών και τη ζωή και το έργο της Αντιγόνης Μεταξά.

Δανάη Κολτσίδα

Στάσεις και διαθέσεις της δεξιάς παράταξης έναντι της στρατιωτικής δικτατορίας (1967-1974)

Σκοπός της ανακοίνωσης είναι – αξιοποιώντας κυρίως πρωτογενές αρχειακό υλικό των βασικών ηγετών της περιόδου – να εξετάσει την ελληνική Δεξιά υπό το πρίσμα του στρατιωτικού καθεστώτος της περιόδου 1967-1974. Ειδικότερα, η ανακοίνωση διαρθρώνεται σε τρία μέρη: Καταρχάς, στο πρώτο μέρος, διακρίνονται οι βασικοί παράγοντες που συνέτειναν στις εσωτερικές διαφοροποιήσεις που παρατηρήθηκαν εντός των κόλπων της Δεξιάς. Οι παράγοντες αυτοί εντοπίζονται στα εξής: Πρώτον, στον τρόπο με τον οποίο διαμορφώθηκε η προηγηθείσα της δικτατορίας μετεμφυλιακή πολιτική ζωή και στο κράτος «έκτακτης ανάγκης» που διαμορφώθηκε. Πράγματι, ένα βασικό χαρακτηριστικό της στρατιωτικής δικτατορίας είναι το ότι – ενώ προσπαθεί να παρουσιαστεί ως τομή στα πολιτικά πράγματα της Ελλάδας, η οποία έρχεται σε πλήρη ρήξη με τον «παλαιό πολιτικό κόσμο» – στηρίχθηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό στο ιδεολογικό, πολιτικό και νομικό «οπλοστάσιο» της προηγούμενης περιόδου, όπως αυτή είχε οικοδομηθεί υπό την επίδραση της εμπειρίας του εμφυλίου. Δεύτερον, στην προσωποκεντρική δομή της δεξιάς παράταξης. Η δομή αυτή είχε ως αποτέλεσμα, μετά την αποχώρηση του Κ. Καραμανλή από την (τυπική) ηγεσία της ΕΡΕ και από τη χώρα, να δημιουργηθεί εντός της Δεξιάς ένα κενό εξουσίας και ορισμένες φυγόκεντρες τάσεις, που καθιστούσαν αδύναμη την ηγεσία Κανελλόπουλου και επέτρεπαν τη δημιουργία προσωπικών στρατηγικών και σαφών αποκλίσεων, ακόμα και σε μείζονα θέματα, όπως το ενδεχόμενο και, τελικά, η πραγματικότητα της δικτατορίας. Και, τρίτον, στην ιστορική και προσωπική διαδρομή καθενός από τους ηγέτες της, και κυρίως των Κων/νου Καραμανλή και Π. Κανελλόπουλου, η οποία – χωρίς να θεωρείται καθοριστική – εντούτοις θεωρείται ότι συνέβαλε στις διαφοροποιήσεις. Εν συνεχεία, στο δεύτερο μέρος, παρουσιάζονται – μέσα από επιλογές από το αρχειακό υλικό – οι (εξωτερικές) στάσεις και οι (εσωτερικές) διαθέσεις των βασικών ηγετικών μορφών της παράταξης έναντι της στρατιωτικής δικτατορίας, τόσο ως ενδεχόμενο (κατά την τελευταία προδικτατορική περίοδο, 1965-1967) όσο και ως πραγματικότητα (κατά τη διάρκεια της επταετίας) και εντοπίζονται οι διαβαθμίσεις, αλλά και οι σταδιακές μετατοπίσεις τους.

Βιογραφικό

Γεννήθηκα στη Λάρισα το 1985. Είμαι απόφοιτος του Τμήματος Νομικής του Πανεπιστημίου Αθηνών και κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος ειδίκευσης στην Πολιτική Επιστήμη και Κοινωνιολογία από το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του ίδιου Πανεπιστημίου, με αντικείμενο της διπλωματικής μου εργασίας («Η Κοινοβουλευτική Ομάδα του ΣΥΡΙΖΑ μετά τις διπλές εκλογές του 2012. Ρήξη (και) στις σχέσεις εκπροσώπησης;») τις σχέσεις προσωπικής πολιτικής εκπροσώπησης, με έμφαση το πολιτικό προσωπικό της ελληνικής Αριστεράς. Έχω συμμετάσχει με εισηγήσεις σε ημερίδες του ΠΜΣ «Πολιτική Επιστήμη και Κοινωνιολογία» του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του ΕΚΠΑ (Απρίλιος 2014) και του Κέντρου Πολιτικών Ερευνών του Παντείου Πανεπιστημίου (Φεβρουάριος 2015, Νοέμβριος 2015), καθώς και στο σεμινάριο των ΑΣΚΙ με θέμα «Στρατιωτική δικτατορία 1967-1974: Πραγματολογικά στοιχεία και εναλλακτικές ερμηνείες» (χειμερινό εξάμηνο 2011) και σε ερευνητικό σεμινάριο με προπτυχιακούς φοιτητές του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου υπό τον καθ. Γ. Βούλγαρη (εαρινό εξάμηνο 2015).

Ελένη Κούκη

Η επέτειος της 21ης Απριλίου: στιγμιαίες διευθετήσεις, διαρκείς συνέπειες

Η ανακοίνωση εστιάζει στους τρόπους τους οποίους το καθεστώς χρησιμοποίησε για να επιβάλλει την 21η Απριλίου ως εξέχουσα στιγμή του εθνικού εορτολογίου καθιερώνοντας την ως επέτειο και καθαγιάζοντας έτσι τελετουργικά το πραξικόπημα ως «σταθμόν εν τη ιστορική εξελίξει και τω βίω του Έθνους». Εξετάζεται το νομοθετικό πλαίσιο που δημιουργήθηκε ακριβώς για την επικύρωση του εορτασμού, ο σχεδιασμός της πρώτης επετείου, αλλά και οι προβληματισμοί των ιθυνόντων που αναδιέταξαν τον εορτασμό τις επόμενες χρονιές.

Βασική θέση αυτής της ανακοίνωσης είναι, πρώτον, ότι παρακολουθώντας την εξέλιξη αυτού του εορτασμού μπορούμε κατ' αρχήν να καταλάβουμε τις συνέχειες και τις τομές μεταξύ τόσο της Επταετίας με την προδικτατορική περίοδο, όσο και με την Μεταπολίτευση. Δεύτερον, ότι η εξέλιξη του εορτασμού αποτυπώνει τις εσωτερικές εντάσεις και τους ανταγωνισμούς εξουσίας που αναπτύχθηκαν εντός του καθεστώτος.

Βιογραφικό

Η Ελένη Κούκη μόλις ολοκλήρωσε τη διδακτορική της διατριβή για την περίοδο της Δικτατορίας της 21ης Απριλίου στο τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, με τίτλο *Πολιτικές για τον Έλεγχο του Εθνικού Παρελθόντος από το Καθεστώς της 21ης Απριλίου: Ιστορικές Επέτειοι και Μνημεία της Επταετίας*. Τα επιστημονικά της ενδιαφέροντα εστιάζονται στην πολιτισμική ιστορία, και ιδιαίτερα στους τρόπους με τους οποίους αυτή μπορεί να ανανεώσει την πολιτική ιστορία.

Τάσος Κωστόπουλος

Από τον εθνάρχη στη εθνοσωτήριο και τούμπαλιν. Το στελεχικό δυναμικό της Δεξιάς και η χούντα

Η δικτατορία των συνταγματαρχών δεν πρόκυψε ως κεραυνός εν αιθρία. Απεναντίας, υπήρξε προέκταση και δημιούργημα των μηχανισμών του βαθέως κράτους που συγκροτήθηκε στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου και ανδρώθηκε την επαύριό του με σκοπό τη διαρκή επιτήρηση, συμμόρφωση και καταστολή του «εσωτερικού εχθρού». Όταν οι βασικές αρχές και οι πάγιες πρακτικές της μεταπολεμικής «κυβερνωμένης δημοκρατίας» αμφισβητήθηκαν από το μαζικό δημοκρατικό κίνημα της δεκαετίας του ’60, ο σκληρός πυρήνας αυτού του βαθέως κράτους προχώρησε στη βίαιη κατάληψη της εξουσίας, παραγκωνίζοντας το πολιτικό προσωπικό που είχε ήδη προετοιμάσει το έδαφος για την εκτροπή αλλά δίσταζε να προχωρήσει στην τελική κίνηση.

Πολιτικοί άνδρες που λίγες μέρες πριν το πραξικόπημα δήλωναν ότι «δεν θα παραδώσουν τη χώρα στους Παπανδρέου» κι εκδότες που αναζητούσαν δημοσίως ένα λοχία για να σώσει τη χώρα βρέθηκαν έτσι ξαφνικά στη διάθεση όσων μέχρι εκείνη τη στιγμή εκλάμβαναν, απλά, σαν ύστατους εγγυητές της δικής τους τάξης. Απ’ την πλευρά του, ο κύριος όγκος της οργανωμένης εθνικοφροσύνης εξέλαβε πάλι την πολιτική μεταβολή ως ολοκλήρωση του αγώνα του για διασφάλιση του «εθνικού» (αλλά και του δικού του ιδιοτελούς) συμφέροντος απέναντι στην «επίβουλη» προοπτική μιας δημοκρατικής τάξης δίχως πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων και θεσμική περιθωριοποίηση των «μιασμάτων» της διπλανής πόρτας. Εξ ού και η εμφανής συμπόρευση αυτού του βασικού όγκου με την «εθνοσωτήριο», κατά τα πρώτα τουλάχιστον χρόνια μετά το πραξικόπημα.

Αντικείμενο της προτεινόμενης εισήγησης είναι η στάση του πολιτικού προσωπικού της Ε.Ρ.Ε., του Κόμματος Προοδευτικών και των παραφυάδων τους στη διάρκεια της δικτατορίας: η ανοιχτή σύμπλευση μιας μερίδας τους με το στρατιωτικό καθεστώς, οι ποικίλες αποχρώσεις της αντίστασης κάποιων άλλων, τα σχέδια για «ήπια» μετάβαση σ’ έναν ελεγχόμενο κοινοβουλευτισμό που καταστρώθηκαν (κι επιχειρήθηκε να εφαρμοστούν) στη διάρκειά της. Λαμβάνοντας, πάντα, υπόψη τόσο τους γενεαλογικούς δεσμούς όσο και το κοινό υπόστρωμα μαχόμενου αντικομμουνισμού και δυσπιστίας προς τις δημοκρατικές ελευθερίες που συνέδεε παραδοσιακά δεξιούς πολιτευτές και πραξικοπηματίες.

Ως πηγές για τη σκιαγράφηση αυτών των στάσεων θα χρησιμοποιηθούν κυρίως ημερολόγια κι απομνημονεύματα φυσιογνωμιών της εποχής, σε συνδυασμό με τον Τύπο των ημερών και δημοσιευμένο ή αδημοσίευτο αρχειακό υλικό.

Βιογραφικό

Ο Τάσος Κωστόπουλος είναι δημοσιογράφος της «Εφημερίδα των Συντακτών» και συγγραφέας πέντε βιβλίων Ιστορίας: *Η απαγορευμένη γλώσσα. Κρατική καταστολή των σλαβικών διαλέκτων στην ελληνική Μακεδονία* (2000), *Η αυτολογοκριμένη μνήμη. Τα Τάγματα Ασφαλείας και ημεταπολεμική εθνικοφροσύνη* (2005), *Πόλεμος και εθνοκάθαρση. Η ξεχασμένη πλευρά μιας δεκαετούς εθνικής εξόρμησης, 1912-1922* (2007), *Το “Μακεδονικό” της Θράκης. Κρατικοί σχεδιασμοί για τους Πομάκους, 1956-2008* (2009) και *Κόκκινος Δεκέμβρης. Το ζήτημα της επαναστατικής βίας* (2016).

Λίλα Λεοντίδου

Οι ελληνικές πόλεις σε καμπή: πολεοδομική και οικιστική πολιτική την περίοδο της δικτατορίας

Την εποχή που επιβλήθηκε η δικτατορία των συνταγματαρχών, οι ελληνικές πόλεις διέρχονταν περίοδο ταχύτατης αστικοποίησης, αυθαίρετης δόμησης, λαϊκών διεκδικήσεων για το «δικαίωμα στην πόλη» και βέβαια στην εργασία, αλλά και περίοδο ατυποποίησης παράλληλα όμως με εκβιομηχάνιση. Στην ανακοίνωση αυτή θα επιχειρηματολογήσω ότι οι πολεοδομικές και οικιστικές πολιτικές που εφαρμόστηκαν από τη χούντα δημιούργησαν την σημαντικότερη καμπή στην ανάπτυξη και τη δομή των ελληνικών πόλεων μετά το μεσοπόλεμο και μέχρι τις ημέρες μας. Με βάση θεωρητικές κατευθύνσεις από την Ανθρωπογεωγραφία, αλλά και από τον Antonio Gramsci και τον Henri Lefebvre, καθώς και έρευνα δημοσιευμένη στο βιβλίο μου *The Mediterranean City in Transition* (Cambridge U.P. 1990) αλλά και μεταγενέστερη, θα αναδείξω τις επιπτώσεις που είχαν στον αστικό χώρο και στο τοπίο οι πολεοδομικές και οικιστικές πολιτικές της χούντας, με επίκεντρο την Αθήνα.

Κυριότεροι σταθμοί ήταν ο αποτελεσματικός έλεγχος της λαϊκής μικρο-οικοδόμησης και η διόγκωση του κερδοσκοπικού τομέα κατοικίας αλλά και άλλων δραστηριοτήτων, ιδίως του τουρισμού. Η λαϊκή προαστιοποίηση και τα αυθαίρετα «πατάχθηκαν» – με το θεωρητικό δίπολο του Gramsci, βίας/ συναίνεσης (force/ consent) – πρακτικά με το δίπολο κατεδαφίσεων/ νομιμοποιήσεων. Η πολυκατοικιοποίηση εντάθηκε ως αποτέλεσμα νέων όρων δόμησης και πολεοδομικών ρυθμίσεων. Από τη συνακόλουθη συμφόρηση του κέντρου πόλης ξεκίνησε η μεσοαστική προαστιοποίηση. Η εκβιομηχάνιση αναχωροθετήθηκε με θεσμικές ρυθμίσεις που προκάλεσαν την αποβιομηχάνιση του κεντρικού τομέα της πόλης και νέες βιομηχανικές συγκεντρώσεις στα σύνορα του πολεοδομικού συγκροτήματος. Ο τουρισμός αναπτύχθηκε κερδοσκοπικά, με νέους τρόπους. Με αυτά και άλλα μέτρα οι ελληνικές πόλεις μεταμορφώθηκαν από την περίοδο της δικτατορίας και έπειτα. Ακολούθησαν και άλλες πολιτικές κατά τη μεταπολίτευση και μέχρι την ένταξη στην ΕΕ, οι οποίες παγίωσαν και οριστικοποίησαν αυτή την καμπή – πέρα από πολλές άλλες μεταβολές, που προκάλεσαν.

<u>Βιογραφικό</u>

Αρχιτέκτων-Πολεοδόμος-Γεωγράφος, Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Λονδίνου (LSE - London School of Economics & Political Science), σήμερα επισκέπτρια Καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου (M.A. Mediterranean Studies). Έχει εκλεγεί και διδάξει ως μόνιμο μέλος ΔΕΠ σε 4 ελληνικά πανεπιστήμια και ένα αγγλικό (Senior Lecturer, King's College London και: Καθηγήτρια και Κοσμήτωρ Σχολής Ανθρωπιστικών Σπουδών Ελληνικού Ανοιχτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ), Καθηγήτρια και πρόεδρος Τμήματος Γεωγραφίας Πανεπιστημίου Αιγαίου, Αναπλ. Καθηγήτρια Ε.Μ. Πολυτεχνείου, βοηθός στην Έδρα Πολεοδομίας Α', ΑΠΘ). Senior Fellow στην LSE και International Senior Fellow στο Johns Hopkins University. Σπούδασε Αρχιτεκτονική στο Ε. Μ. Πολυτεχνείο, Γεωγραφία και Χωρική Διακυβέρνηση στο Λονδίνο (MSc, LSE) και αναγορεύτηκε Διδάκτωρ (Ph.D) Πανεπιστημίου Λονδίνου το 1981. Έχει συνεργαστεί με το UN ECE, τον OECD, τις EU DG XI (με το ΠΕΡΠΑ), DG V (με το ΕΚΚΕ) και με το ΚΕΠΕ. Είναι μέλος της επιστημονικής επιτροπής και κριτής σε πολλά διεθνή περιοδικά και εκδοτικούς οίκους. Δημοσιεύει στα ελληνικά, αγγλικά και γαλλικά, ενώ έργα της έχουν επίσης μεταφραστεί στα

ισπανικά, ιταλικά, γερμανικά και ιαπωνικά. Είναι συγγραφέας των βιβλίων *The Mediterranean City in Transition,* (Cambridge U.P. 1990/2006), *Πόλεις της Σιωπής* (ΕΤΒΑ/ ΠΙΟΠ, 1989/2013), *Αγεωγράφητος Χώρα* (Ελληνικά Γράμματα/ Προπομπός, 2005/2011), συνεπιμελήτρια των τόμων *Mediterranean Tourism* (Routledge 2001), *Urban Sprawl in Europe* (Blackwell 2007) και συγγραφέας σε αυτούς και πολλούς άλλους. Δημοσίευσε 220 εργασίες ως μονογραφίες, κεφάλαια σε βιβλία και άρθρα σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά, μεταξύ των οποίων τα: *International Journal of Urban & Regional Research· Environment and Planning· Greek Review of Social Research· Identities: Studies in Culture & Power· Urban Studies· European Planning Studies· European Urban & Regional Studies· City: Analysis of urban trends, culture, theory, policy, action· Espaces et Societés· New Geographies* (Harvard)· κλπ.

Τζένη Λιαλιούτη

Μεταξύ «αμερικανικής κατοχής» και «ηθικού κύρους»: Η αμερικανική πολιτιστική διπλωματία στην Ελλάδα 1967-1973

Η δικτατορία αποτέλεσε, μεταξύ άλλων, μία μείζονα πρόκληση για την αμερικανική πολιτιστική διπλωματία στην Ελλάδα, η οποία εμπεριείχε δύο διαστάσεις: η πρώτη διάσταση αφορούσε τον πολιτισμικό συντηρητισμό του καθεστώτος, ο οποίος, κατά την εκτίμηση των Αμερικανών ιθυνόντων, δημιουργούσε εμπόδια στη διάδοση ορισμένων αμερικανικών πολιτιστικών προϊόντων. Η δεύτερη διάσταση αφορούσε τις επιπτώσεις, που είχε στην εικόνα των Ηνωμένων Πολιτειών, τόσο σε γενικότερο επίπεδο όσο και ειδικότερα, το Απριλιανό πραξικόπημα. Στο γενικότερο επίπεδο, η αμερικανική κυβέρνηση εμφανιζόταν προβληματισμένη για τον αντίκτυπο στο «ηθικό κύρος» της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής και της Ατλαντικής Συμμαχίας. Όσον αφορά τις επιμέρους διαστάσεις αυτών των επιπτώσεων, διατυπώνονταν ανησυχίες για τη συσχέτιση των Ηνωμένων Πολιτειών, από προοδευτικούς κύκλους της Ελλάδας, με το σχεδιασμό του πραξικοπήματος και τις πρακτικές του δικτατορικού καθεστώτος.

Στο πλαίσιο αυτό, η αμερικανική πολιτιστική διπλωματία καλείτο να συμβάλει στην άμβλυνση των αρνητικών συνεπειών στην εικόνα των ΗΠΑ και να αποτρέψει την εδραίωση της πεποίθησης περί «αμερικάνικης κατοχής» στην ελληνική κοινή γνώμη, αλλά και να δημιουργήσει δεσμούς με τους «δυνητικούς» ηγέτες της μεταδικτατορικής Ελλάδας, δίνοντας έμφαση στις ομάδες των διανοούμενων, φοιτητών και εν γένει των νεότερων ηλικιακά ομάδων. Από τη σκοπιά αυτή, το στρατιωτικό πραξικόπημα του 1967 συνιστά μία ρήξη με την προηγούμενη περίοδο, για την αμερικάνικη πολιτιστική διπλωματία, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν αναζητούνταν και στοιχεία συνέχειας από την αμερικανική πλευρά προκειμένου να προωθηθούν στόχοι της εξωτερικής πολιτικής γενικά, και της πολιτιστικής διπλωματίας ειδικότερα.

Η παρούσα ανακοίνωση επιχειρεί να διερευνήσει αυτά τα στοιχεία συνέχειας και ασυνέχειας εξετάζοντας αρχειακό υλικό α) της United States Information Service (USIS), με έμφαση στο σχεδιασμό της επίσημης αμερικανικής προπαγάνδας, καθώς και στις απόπειρες διερεύνησης των στάσεων της ελληνικής κοινής γνώμης, β) του προγράμματος εκπαιδευτικών και πολιτιστικών ανταλλαγών, που χρηματοδοτείτο από την κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών, και γ) της αμερικανικής Πρεσβείας. Η υπόθεση εργασίας μας είναι ότι, κατά την περίοδο της δικτατορίας, οξύνονται οι αντιφάσεις που χαρακτήριζαν την αμερικάνικη πολιτιστική διπλωματία στην Ελλάδα σε όλη τη μετεμφυλιακή περίοδο, αντιφάσεις που απέρρεαν από την ταυτόχρονη

επιδίωξη μη συμβατών μεταξύ τους στόχων, όπως ήταν η προώθηση του αντικομμουνισμού αφενός και του κοινωνικού, πολιτισμικού εκσυγχρονισμού αφετέρου. Ειδικότερα, κατά τη δικτατορία, η προτεραιότητα της διασφάλισης των στρατηγικών και στρατιωτικών συμφερόντων των Ηνωμένων Πολιτειών έναντι των υπολοίπων στόχων, παραπέμπει σε μια παραγνώριση, από την πλευρά της αμερικάνικης πολιτιστικής διπλωματίας, της αλληλεπίδρασης των επιμέρους στοιχείων που συνθέτουν την εικόνα των ΗΠΑ για την ελληνική κοινή γνώμη και σε μια υποτίμηση της δυναμικής του ελληνικού αντιαμερικανισμού.

Βιογραφικό

Η Τζένη Λιαλιούτη είναι διδάσκουσα στο τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου και επιστημονικός συνεργάτης στα Αρχεία Εμπορίου και Επιχειρηματικότητας του ΙΝ.ΕΜ.Υ. Η διδακτορική της διατριβή, που εκπονήθηκε στο Πάντειο Παν/μιο, αφορά στην ανάπτυξη του ελληνικού αντιαμερικανισμού στην Ελλάδα κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου [*Ο αντιαμερικανισμός στην Ελλάδα 1947-1989*, εκδ. Ασίνη 2016]. Η μεταδικτατορική της έρευνα με τίτλο «Η έννοια του αμερικανισμού και η εικόνα της Ελλάδας 1947-1967» υλοποιήθηκε στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, σε συνεργασία με το UCD Clinton Institute for American Studies (2012-2015).

Χρίστος Μάης

«Η προδοσία των διανοουμένων»; Οι χορηγίες του Ιδρύματος Φορντ στην Ελλάδα της Επταετίας

Τέσσερις δεκαετίες πριν το πραξικόπημα της 21 Απριλίου 1967—το 1927—ο Ζυλιέν Μπεντά εξέδωσε το κλασικό πλέον έργο, *Η προδοσία των διανοουμένων*. Έκτοτε, κάθε άλλο παρά σπανίζουν οι συζητήσεις αλλά και οι καταγγελίες περί προδοσίας, αποστασίας ή σιωπής των διανοουμένων.

Επ' αφορμή των χορηγιών του Ιδρύματος Φορντ ανοίγει—το 1972—μια συζήτηση περί του ρόλου και των ευθυνών των διανοουμένων αλλά και το αν συνιστά προδοσία ή αποστασία η λήψη τέτοιου τύπου χορηγιών ή υποτροφιών. Οι αντιμαχόμενες πλευρές αποτελούνται, από τη μια, κυρίως αλλά όχι αποκλειστικά, από αποδέκτες της χορηγίας, όπως ο Δ. Ν. Μαρωνίτης, ο Γ. Π. Σαββίδης, ο Κάρολος Κουν, ο Θ. Δ. Φραγκόπουλος, οι οποίοι υπερασπίζονται το Ίδρυμα Φορντ και τις χορηγίες του, κι από την άλλη από διάφορους αριστερούς διανοούμενους όπως, η Λιλή Ζωγράφου, ο Γιώργος Μιχαηλίδης, ο Γιώργος Χατζόπουλος και ο Λεωνίδας Χρηστάκης. Δεν πρόκειται για μια αποκλειστικά ελληνική συζήτηση. Κατά την μακρά δεκαετία του 1960 ο ρόλος των διανοουμένων αλλά και των Ιδρυμάτων τύπου Φορντ απασχόλησε τα κινήματα και τους διανοούμενους της εποχής σε μια σειρά από χώρες. Το αμερικανικό περιοδικό Ramparts, εκκινώντας από μια προοδευτική Καθολική κατεύθυνση και καταλήγοντας ως ένα εκ των βασικών εντύπων της αμερικανικής Νέας Αριστεράς συζητάει το ρόλο το Ιδρύματος Φορντ στην Ινδονησία κατά την περίοδο που προηγήθηκε του πραξικοπήματος Σουχάρτο και της σφαγής ενός εκατομμυρίου ινδονησίων κομμουνιστών και συνοδοιπόρων.

Σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης είναι η επανεξέταση της πολεμικής που αναπτύχθηκε στην Ελλάδα γύρω από τις χορηγίες του Ιδρύματος Φορντ κατά την περίοδο της επταετίας ανασυνθέτοντας τόσο τα δυο αντιμαχόμενα στρατόπεδα όσο και τις κατηγορίες κατά των επωφελουμένων από τις χορηγίες του Ιδρύματος και την αντίστοιχη επιχειρηματολογία των αποδεκτών των χορηγιών υπέρ του Ιδρύματος. Επιπρόσθετα θα επιχειρηθεί η συνομιλία της ελληνικής περίπτωσης με τη διεθνή

συζήτηση περί του ρόλου των πολιτιστικών ιδρυμάτων, προγραμμάτων και χορηγιών ως εργαλείων άσκησης εξωτερικής πολιτικής στα πλαίσια του πολιτισμικού ψυχρού πολέμου.

Βιογραφικό

Υποψήφιος διδάκτορας Πολιτισμικών Σπουδών και Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Leiden και επιστημονικός συνεργάτης της ΟΛΘ ΑΕ για την συγκρότηση του αρχείο του λιμένος Θεσσαλονίκης. Τα επιστημονικά ενδιαφέροντα σχετίζονται με την ιστορία της αριστεράς και του αναρχικού και αντιεξουσιαστικού χώρου, και κυρίως με τις πολιτισμικές προεκτάσεις της ιστορίας αυτής, την προφορική ιστορία, την κοινωνική ιστορία των πόλεων και των λιμένων.

Μαρία Μόσχου

Το «Καλλιτεχνικό και Πνευματικό Κέντρο Ώρα». Πολιτιστικές δράσεις και αμφισβήτηση στα χρόνια της δικτατορίας

Το «Καλλιτεχνικό και Πνευματικό Κέντρο Ώρα» ιδρύθηκε το 1969 από τον ζωγράφο Ασαντούρ Μπαχαριάν (1924-1990) και επί 23 χρόνια ανέπτυξε πολυσχιδή δραστηριότητα, σφραγίζοντας την ιστορία της ελληνικής καλλιτεχνικής ζωής. Παρά την εξαιρετική της σημασία στα χρόνια της δικτατορίας –αλλά και της μεταπολίτευσης– η ιστορία της «Ώρας» δεν έχει απασχολήσει, ενώ η δραστηριότητα του Μπαχαριάν παραμένει αδιερεύνητη· συνυφασμένη με τη φυσιογνωμία του (συμμετείχε στην Αντίσταση και υπήρξε πολιτικός κρατούμενος κατά το διάστημα 1945-1960), η «Ώρα» αναδείχθηκε σε πολυδύναμο πολιτιστικό οργανισμό παρέμβασης στα χρόνια της δικτατορίας.

Δεδομένων των πολιτικών συνθηκών, της λογοκρισίας και των ελάχιστων χώρων πολιτιστικής δραστηριότητας στη διάρκεια της δικτατορίας, η συμβολή της «Ώρας» υπήρξε καθοριστική για την επαφή του κοινού με το έργο διαφορετικών εικαστικών δημιουργών της ελληνικής τέχνης (Αληθεινός, Απάρτης, Αστεριάδης, Γ. Βακαλό, Βακιρτζής, Θεοφυλακτόπουλος, Μιγάδης, Μπαχαριάν, Μπουλγουρά, Καλλιγιάννης, Καραγάτση, Κατράκη, Κατσουλίδης, Κοψίδης, Γ. Παππάς, Τάρλοου, Τέτσης, Φανουράκης, Ε. Χατζημιχάλη, Λ. Χρηστάκης κ.ά.).

Στην «Ώρα» παρουσιάστηκαν έργα ποικίλων καλλιτεχνικών κλάδων και τάσεων και προωθήθηκε συστηματικά η συσπείρωση δημιουργών διαφορετικών καταβολών και μέσων έκφρασης με σκοπό την πνευματική αφύπνιση του κοινού μέσα από συλλογικές δράσεις που προϋπέθεταν την ενεργό συμμετοχή του. Στους χώρους της οργανώθηκαν εκδηλώσεις (διαλέξεις, σεμινάρια, συζητήσεις, λογοτεχνικές αναγνώσεις, μουσικές εκδηλώσεις, προβολές ταινιών, θεατρικές παραστάσεις) που βρήκαν αξιοσημείωτη ανταπόκριση. Παράλληλα, τόσο οι πρωτοβουλίες για τη διοργάνωση εκθέσεων εκτός Αθηνών και ελληνικών συνόρων όσο και η εκδοτική δραστηριότητα του Μπαχαριάν αποτυπώνουν τον παρεμβατικό χαρακτήρα πολιτιστικών δράσεων που προσέλαβαν αποκεντρωτικές διαστάσεις. Η «Ώρα» εκδίδει ενημερωτικά έντυπα και καλαίσθητα, οικονομικά προσιτά βιβλία: καταλόγους εκθέσεων, λευκώματα, μελέτες-αφιερώματα, βιβλία εκπαιδευτικού περιεχομένου και τον τόμο *Σύγχρονη Ελληνική Τέχνη* (1970), εμπλουτίζοντας την ισχνότατη βιβλιογραφία τέχνης της εποχής. Κεφαλαιώδους σημασίας είναι η έκδοση του *Χρονικού* (1970-1986 & 1991), ετήσιας επιθεώρησης «κριτικής ενημέρωσης», στην οποία καταγράφεται και αξιολογείται η πολιτιστική δραστηριότητα στους τομείς των γραμμάτων, των εικαστικών τεχνών, του θεάτρου, του κινηματογράφου, της

μουσικής, του χορού και δημοσιεύονται πρωτότυπες μελέτες, κριτικές, δοκίμια και κείμενα λογοτεχνίας. Η έκδοση του *Χρονικού* στα χρόνια της δικτατορίας αλλά και οι κύκλοι διαλέξεων και σεμιναρίων που διοργάνωνε η «Ώρα» έδωσαν βήμα σε καλλιτέχνες και ανθρώπους των γραμμάτων, δημιουργώντας ένα δίκτυο που διαμόρφωσε και την πολιτιστική φυσιογνωμία της μεταπολίτευσης.

Με αναφορά στις πολιτιστικές δράσεις της «Ώρας» στα χρόνια της δικτατορίας, η ανακοίνωση εστιάζει στο γεγονός ότι, παράλληλα με την προώθηση σύγχρονων καλλιτεχνών, ο Μπαχαριάν ανέπτυξε δραστηριότητα που αποσκοπούσε στην ανάδειξη της λαϊκής δημιουργίας (ζωγραφικής, αρχιτεκτονικής, μουσικής κ.ά.). Ενώ το δικτατορικό καθεστώς οικειοποιούνταν τη λαϊκή παράδοση, ο Μπαχαριάν, με εκδόσεις όπως *Η λαϊκή τέχνη και ο Κίτσος Μακρής* (1972) και *Ο σύγχρονος ελληνικός λαϊκός πολιτισμός* του Μ. Μερακλή (1973) προέβαλλε μια διαφορετική, «αντιστασιακή» εκδοχή ανάγνωσής της. Δεδομένου ότι η διαχείριση της λαϊκής παράδοσης είναι ιδεολογικά φορτισμένη, με κυρίαρχο το παράδειγμα της «γενιάς του ’30», υποστηρίζω ότι η σχετική δραστηριότητα της «Ώρας» χρήζει διερεύνησης ως παραγνωρισμένο πεδίο διαμόρφωσης στάσεων απέναντι στη λαϊκή παράδοση που εμπότισαν αισθητικές αντιλήψεις οι οποίες επιβιώνουν μέχρι σήμερα.

Βιογραφικό

Η Μαρία Γ. Μόσχου είναι διδάκτωρ Ιστορίας της Τέχνης του Τμήματος Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (ΕΚΠΑ) με θέμα διατριβής: *Ο Θεόφιλος Χατζημιχαήλ βιογραφούμενος* (2005). Έχει διδάξει Ιστορία του Πολιτισμού στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Αθηνών (Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, 2009), Ιστορία και Κοινωνιολογία της Τέχνης στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών (Τμήμα Θεωρίας και Ιστορίας της Τέχνης, 2009-2014). Είναι εμπειρογνώμων της Ομάδας Εργασίας του ΥΠΠΟ για τον εντοπισμό και τον εκ νέου χαρακτηρισμό ως μνημείων έργων του ζωγράφου Θεόφιλου Χατζημιχαήλ (2015-σήμερα). Οι δημοσιεύσεις της περιλαμβάνουν κείμενα για την πρόσληψη της λαϊκής δημιουργίας και τη «ναΐφ» τέχνη. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα εστιάζουν σε ζητήματα ιστορίας και κριτικής της τέχνης με έμφαση στην υποδοχή εκφάνσεων λαϊκής δημιουργίας, θέματα οπτικού πολιτισμού και λαϊκής κουλτούρας, μεταβολές αντιλήψεων για την τέχνη και το status του εικαστικού δημιουργού και εικόνες του καλλιτέχνη σε κινηματογραφικές βιογραφίες και λογοτεχνικές καταγραφές.

Σεθέλος-Ισίδωρος Μπάλιος

Η ελληνική μεταπολίτευση στον ισπανικό τύπο. Επιστροφή Κ. Καραμανλή και δημοψήφισμα για το πολιτειακό ζήτημα, Ιούλιος - Δεκέμβριος 1974

Η Ελλάδα και η Ισπανία ανήκουν στο λεγόμενο «τρίτο κύμα εκδημοκρατισμού». Η ελληνική μετάβαση στη δημοκρατία έχει σαν αφετηρία την 24η Ιουλίου 1974, ημέρα που ο Κ. Καραμανλής επέστρεψε στην Ελλάδα και σχημάτισε κυβέρνηση, μετά από πρόσκληση του στρατηγού Γκιζίκη. Τα σημαντικότερα γεγονότα της μετάβασης υπήρξαν η νομιμοποίηση του ΚΚΕ τον Σεπτέμβριο, οι πρώτες ελεύθερες εκλογές τον Νοέμβριο, το δημοψήφισμα του Δεκεμβρίου, η έγκριση του νέου συντάγματος τον Ιούνιο του επόμενου έτους και η δίκη των πρωταίτιων της 21ης Απριλίου τον Ιούλιο-Αύγουστο του 1975. Στην Ισπανία αφετηρία της μετάβασης θεωρείται ο θάνατος του Φράνκο τον Νοέμβριου του 1975 και ολοκληρώνεται με την νίκη του Σοσιαλιστικού Κόμματος το 1982. Τα γεγονότα της ελληνικής μετάβασης που περιγράψαμε

παραπάνω έλαβαν χώρα πριν τον θάνατο του στρατηγού Φράνκο, την στιγμή που το ενδιαφέρον του ισπανικού πολιτικού συστήματος, των πολιτικών κομμάτων, που λειτουργούσαν είτε παράνομα στην Ισπανία είτε στην εξορία, και της ισπανικής κοινωνίας για το τι θα συνέβαινε μετά τον θάνατο του δικτάτορα κορυφωνόταν. Η ερευνά μας εστιάζει στο πώς περιέγραψε ο ισπανικός έντυπος τύπος την πτώση της δικτατορίας και την επιστροφή του Κ. Καραμανλή τον Ιούλιο του 1974 και το δημοψήφισμα για το πολιτειακό τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους. Μελετήσαμε συνολικά πέντε έντυπα μέσα, τρεις καθημερινές εφημερίδες (*ABC, La Vanguardia* και *Pueblo*) και δύο εβδομαδιαίες επιθεωρήσεις πολικού περιεχομένου (*Cambio 16* και *Triunfo*) που καλύπτουν διαφορετικούς πολιτικούς χώρους, όπως τον φιλομοναρχικό, την κεντροδεξιά και την μαρξιστική αριστερά. Πρέπει να σημειώσουμε ότι την περίοδο αυτή τα ΜΜΕ λειτουργούσαν σε καθεστώς «ελεγχόμενης ελευθερίας» και επομένως υπό τον κίνδυνο λογοκρισίας. Το ενδιαφέρον των εφημερίδων που εξετάσαμε για τις εξελίξεις στην Ελλάδα ήταν μεγάλο. Για παράδειγμα η *ABC* είχε ειδικό απεσταλμένο στην Αθήνα ενώ όλες κάλυψαν με εκτενή ρεπορτάζ την επιστροφή Καραμανλή, τις πρώτες δημοκρατικές εκλογές και το δημοψήφισμα για το ζήτημα της μοναρχίας. Το τελευταίο ιδίως απασχολούσε ιδιαίτερα τους Ισπανούς αρθρογράφους, κυρίως το τι πολιτικό σύστημα θα διαμορφωνόταν σε περίπτωση μη επικράτησης της μοναρχίας και ποια θα ήταν η θέση του Καραμανλή σε αυτό, λόγω της ιδιαίτερης επιρροής του τελευταίου στο μεταδικτατορικό πολιτικό σύστημα. Για παράδειγμα, τα περισσότερα άρθρα, από διαφορετική οπτική γωνία, μιλούσαν για επιβολή ενός προεδρικού συστήματος στο οποίο ο συντηρητικός ηγέτης θα είχε ενισχυμένη θέση. Ακόμα, η πολιτική κατεύθυνση κάθε μέσου γίνεται σαφής την στιγμή της ανάλυσης των ελληνικών γεγονότων, με χαρακτηριστικά παραδείγματα την στήριξη της φιλομοναρχικής εφημερίδας *ABC* υπέρ του Βασιλιά Κωνσταντίνου και την ανάλυση της μαρξιστικής τάσης επιθεώρησης *Triunfo* ότι η πτώση της ελληνικής και πορτογαλικής δικτατορίας οφείλεται στην ασυμβατότητα των ακροδεξιών συστημάτων με τις ανάγκες του καπιταλισμού. Τέλος, ο σχολιασμός των ελληνικών εξελίξεων αρκετές φορές λειτούργησε σαν αφορμή για ένα κεκαλυμμένο σχολιασμό της ισπανικής πολιτικής πραγματικότητας.

Βιογραφικό

Ο Σεθέλος Ισίδωρος Μπάλιος σπούδασε Πολιτική Επιστήμη και Ιστορία στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και Σύγχρονη Ιστορία στο Πανεπιστήμιο Complutense της Μαδρίτης και το Αυτόνομο Πανεπιστήμιο της Μαδρίτης. Είναι υποψήφιος διδάκτορας Σύγχρονης Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Complutense και το θέμα της διατριβής του είναι η συγκριτική μελέτη της ευρωπαϊκής πολιτικής του ΠΑΣΟΚ και του PSOE κατά τα έτη 1977-1986. Στα ερευνητικά του ενδιαφέροντα συγκαταλέγονται η ιστορία της ελληνικής και ισπανικής μεταπολίτευσης, οι πολιτικές αλλαγές και η σύνδεση των χωρών αυτών με την ΕΟΚ.

Θανάσης Μπέτας

Οι συνταγματάρχες ως εργοδότες. Επιχειρηματικές στρατηγικές του απριλιανού καθεστώτος στον κλάδο της βιομηχανίας τσιγάρων μέσα από το παράδειγμα της καπνοβιομηχανίας Ματσάγγου

Στην παρούσα ανακοίνωση εστιάζουμε την προσοχή μας στις επιχειρηματικές στρατηγικές, στις μεθόδους οργάνωσης της εργασίας και διαχείρισης της εργατικής

δύναμης που υιοθέτησε το απριλιανό καθεστώς, αναλαμβάνοντας την τύχη μίας από τις μεγαλύτερες μονάδες του κλάδου της «ελαφράς» βιομηχανίας της χώρας, της καπνοβιομηχανίας Ματσάγγου.

Με την εγκαθίδρυση της στρατιωτικής δικτατορίας τον Απρίλιο του 1967, η Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Αναπτύξεως πέρασε κάτω από τον έλεγχο της χούντας των συνταγματαρχών. Το ίδιο και η καπνοβιομηχανία Ματσάγγου στο Βόλο. Η διοίκηση της Ε.Τ.Β.Α., στην οποία ανήκε το εργοστάσιο από το 1965, τοποθέτησε στο διοικητικό συμβούλιο της εταιρείας ανθρώπους του καθεστώτος, οι οποίοι ακολούθησαν μία επιχειρηματική «στρατηγική» που βασικό γνώρισμά της ήταν οι μαζικές απολύσεις εργατοϋπαλληλικού προσωπικού αλλά και επιλεκτικές απολύσεις προσώπων –διευθυντών και ανώτερων υπαλλήλων και εργατών, «παγώνοντας» παράλληλα την εφαρμογή κάθε εκσυγχρονιστικού προγράμματός της που είχε αρχίσει λίγα χρόνια νωρίτερα. Οι απολύσεις αυτής της περιόδου συνδέονται τόσο με τα προβλήματα λειτουργίας που αντιμετώπιζε το εργοστάσιο και την πτωτική πορεία που ακολουθούσε, αλλά συνδέονται και με λόγους πολιτικούς. Σε άλλες περιπτώσεις, οι πολιτικοί λόγοι προβάλλονταν ως αφορμή για απολύσεις. Παράλληλα, λόγω και του ανταγωνισμού μεταξύ των ομοειδών εταιρειών, η επιχείρηση ακολουθούσε μια πολιτική χαμηλών ημερομισθίων, πολιτική που δεν συναντάται μόνο αυτή την περίοδο, αλλά ήταν σταθερό χαρακτηριστικό σε όλες της περιόδους της λειτουργίας της.

Οι συνταγματάρχες, ωστόσο, πέρα από τις παραπάνω επιχειρηματικές «στρατηγικές», φαίνεται πως επιδίωξαν παράλληλα, μέσω διάφορων πρακτικών και μηχανισμών, να προπαγανδίσουν την εικόνα ενός φιλολαϊκού καθεστώτος και ενός «κράτους-εργοδότη» που ασκεί κοινωνική πολιτική και αντιμετωπίζει άμεσα και αποτελεσματικά τις ανάγκες του κάθε εργαζόμενου. Μέσα από την αλληλογραφία του διευθύνοντος συμβούλου της επιχείρησης, υποστράτηγου Δ. Παπαϊωάννου, με το διοικητικό συμβούλιο της ΕΤΒΑ και με το Υπουργείο Εργασίας, μέσα από φυλλάδια-ενημερωτικό υλικό της επιχείρησης προς τους εργάτες και τους υπαλλήλους και, τέλος, μέσα από το περιοδικό *Εργατική Επιθεώρησις* που εξέδιδε η Χούντα και διανεμόταν δωρεάν στο προσωπικό του εργοστασίου, αναδεικνύεται εύγλωττα αυτός ο στόχος που αφορούσε την επίτευξη «εργασιακής ευρυθμίας» και «κοινωνικής ειρήνης».

Οι συνταγματάρχες-εργοδότες (διευθύνοντες σύμβουλοι της επιχείρησης και όσοι γενικότερα από το καθεστώς είχαν σχέση με αυτή) θεωρούσαν χρέος τους, όπως διαφαίνεται μέσα από το λόγο τους, να προσελκύσουν το ενδιαφέρον των εργατών, τεχνιτών και υπαλλήλων για την εργασία και ειδικότερα για την επιχείρηση, με ενημέρωση, διδασκαλία και καθοδήγηση των στελεχών τους *«…ώστε η επιχείρησις να προκόπτη και ο εργαζόμενος να επωφελείται».* Ταυτόχρονα, μέσα από μια σειρά επιχειρηματικών πρακτικών στην καπνοβιομηχανία Ματσάγγου, κυρίως την τριετία 1967-1970- που επεκτείνονταν και πέρα του εργάσιμου χρόνου, όπως λόγου χάρη η καθιέρωση και η ενίσχυση του θεσμού της προικοδοτήσεως των εργατριών και η διοργάνωση ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων (εκδρομές για το προσωπικό, δωρεάν εισιτήρια για θέατρο και κινηματογράφο) γίνεται φανερή η απόπειρα του καθεστώτος να προπαγανδίσει μέσα από την εργασία την εικόνα ενός εργοδότη-κηδεμόνα και ενός κράτους-οικογένειας: το καθεστώς, ως εργοδότης, εμφανίζεται ως προστάτης, προσεγγίζοντας τις ανάγκες του κάθε εργαζόμενου στην επιχείρηση χωριστά, προβάλλοντας λύσεις που στηρίζονται τόσο στο αμέριστο ενδιαφέρον του αλλά συγχρόνως και στη δραστηριοποίηση του ατόμου.

Βιογραφικό

Διδάκτορας Σύγχρονης Ιστορίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. (Υπότροφος του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Ηράκλειτος ΙΙ). Έχω εργαστεί σ' ερευνητικά προγράμματα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και του Πολιτιστικού Ιδρύματος του Ομίλου Πειραιώς (αντίστοιχα: «Η διαμόρφωση των εργατικών στρωμάτων στο Βόλο, 1860-1970» και «Καταγραφή παραδοσιακών εργαστηρίων στο Πήλιο, 19ος -20ος αιώνας»). Το καλοκαίρι του 2014, εργάστηκα ως ερευνητής, με υποτροφία του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών της Ελλάδας στο πλαίσιο του Erasmus Plus, στο Διεθνές Κέντρο Κοινωνικής Ιστορίας στο Άμστερνταμ, στο διεθνές ερευνητικό πρόγραμμα «Κοινωνική ιστορία, κοινωνικά κινήματα και αρχειακές πηγές. Η ιστορία του Διεθνούς Κέντρου Κοινωνικής Ιστορίας 1935-2008». Τα ερευνητικά μου ενδιαφέροντα αφορούν την ιστορία της εργασίας στην Ελλάδα τον 20^{ο} αιώνα, στην κοινωνική και οικονομική ιστορία της μεταπολεμικής Ελλάδας.

Μαρία Νικολοπούλου

Σεξουαλικότητα και γραφή στα φοιτητικά και underground περιοδικά (1971-1974)

Στη περίοδο 1971-74 εκδίδονται πολλά φοιτητικά και underground περιοδικά, τα οποία περιλαμβάνουν και λογοτεχνική ύλη, στην πλειονότητα από νέους και άγνωστους συνεργάτες. Στα λογοτεχνικά κείμενα αυτά προβάλλονται πολιτιστικές πρακτικές που συνδέονται με την αμφισβήτηση των παραδοσιακών έμφυλων ρόλων και την επιτέλεση κάποιων σεξουαλικών ταυτοτήτων που συνδέονται με πολιτικές επιλογές. Η γραφή διαφοροποιείται από το παρελθόν για να αναδείξει αυτές τις πρακτικές, σε ορισμένες περιπτώσεις υιοθετεί γλώσσα που χαρακτηριζόταν άσεμνη από το νόμο και γι' αυτό το λόγο επιφέρει σε ορισμένες περιπτώσεις νομικές κυρώσεις. Η σωματικότητα της γραφής και η σύνδεση της βίας με αυτή είναι ένα χαρακτηριστικό της γραφής της ποιητικής γενιάς του 70, που αναδείχθηκε μέσα από αυτά τα περιοδικά.

Η αναπαράσταση της σεξουαλικότητας στα κείμενα αυτά δεν είναι μονοσήμαντη αλλά συχνά δείχνοντας ότι οι νέες πρακτικές δεν είναι απαραίτητα μόνο θετικές, εφόσον το κοινωνικό περιβάλλον δεν μεταβάλλεται. Άλλοτε, η υιοθέτηση πολιτιστικών και καλλιτεχνικών πρακτικών που αμφισβητούν την κυρίαρχη ηθική συνυπάρχει με παραδοσιακές πρακτικές. Οι σεξουαλικές αντιλήψεις και πρακτικές είναι ακόμη ρευστές και ασταθείς, όσο και αν σε ορισμένες περιπτώσεις η επιτέλεσή τους είναι προκλητική.

Στόχος της παρουσίασης είναι να παρουσιάσει κάποιες τάσεις χωρίς να εστιάσει εκτεταμένα σε συγκεκριμένα κείμενα και να σκιαγραφήσει τη φυσιογνωμία κάθε περιοδικού, που καθορίζει το είδος των συνεργασιών και των ταυτοτήτων που προβάλλονται σε αυτό.

Βιογραφικό

Η Μαρία Νικολοπούλου σπούδασε Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και απέκτησε μεταπτυχιακό και διδακτορικό τίτλο στη Νεοελληνική Λογοτεχνία στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου (King's College), ως υπότροφος του ΙΚΥ. Έχει διδάξει Νεοελληνική και Ευρωπαϊκή λογοτεχνία στο τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών και είναι μέλος ΣΕΠ στην Θεματική Ενότητα της Νεοελληνικής Φιλολογίας στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Έχει συμμετάσχει σε ελληνικά και διεθνή ερευνητικά προγράμματα. Οι δημοσιεύσεις της αφορούν τις αποδόσεις της ιστορικής

εμπειρίας στη λογοτεχνική γραφή, τη λογοτεχνία ως μέσο διαμόρφωσης της ιστορικής μνήμης, τη γυναικεία λογοτεχνική δημιουργία και την λογοτεχνία της πρωτοπορίας στις δεκαετίες του 1960 και του 1970.

Γεράσιμος Νοταράς

Από τη Δικτατορία στη Δημοκρατία. Η περίπτωση της Δημοκρατικής Άμυνας. Πρόσληψη της μορφής του καθεστώτος, μορφές πάλης για την ανατροπή της δικτατορίας, κοινωνικοπολιτικό όραμα για τη μεταχουντική εποχή

Με αφετηρία την ανάλυση δύο βασικών κειμένων που οριοθετούν την έναρξη της αντιστασιακής δράσης της Δημοκρατικής Άμυνας: '*'Διακήρυξις βασικών θέσεων''* (Απρίλιος 1967) και το πέρας, ως αντιστασιακής οργάνωσης της Δ.Α. και '*'Ιδεολογικοί και πολιτικοί στόχοι*, 31 Αυγούστου 1974'', θα προσπαθήσω να αναδείξω: α) Πώς προσέλαβε, η μικρή ομάδα πρωτοβουλίας που συγκρότηση τη Δ.Α., τις συνθήκες που οδήγησαν στην εκδήλωση του πραξικοπήματος και την επιβολή του δικτατορικού καθεστώτος β) Πώς προσδιόρισε η Α.Α. τους στόχους και τις μορφές πάλης για την ανατροπή του και γ) Το όραμα για το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο που επαγγέλετο για τη μεταχουντική περίοδο.

Θα ακολουθήσει η, ex postem, προσπάθεια ερμηνείας του παραπάνω διακηρυκτικού πλαισίου με κριτήριο την σύνθεση και τις καταβολές της ομάδας που το επεξεργάστηκε και του κοινού στο οποίο απευθύνετο.

Αντίστοιχη προσπάθεια θα καταβληθεί για το πώς ''πορεύτηκε'' η διακήρυξη αυτή μέσα στις πραγματικές συνθήκες. Βαθμό και είδος οργανωτικής ανάπτυξης. Προσπάθειες συμπράξεων αλλά και αντιμετώπιση ανταγωνισμών. ''Αποδοτικότητα'' των μορφών πάλης στην προσπάθεια ανατροπής του καθεστώτος (Το εύρος της ανάπτυξης της παραγράφου αυτής θα εξαρτηθεί από τον διαθέσιμο χρόνο).

Με αφετηρία τις συνθήκες κατάρρευσης του δικτατορικού καθεστώτος και της μορφής των τετελεσμένων γεγονότων που οδήγησαν τα πρώτα βήματα της προσπάθειας εισόδου σε μια δημοκρατική μορφή πολιτεύματος, θα γίνει προσπάθεια καταγραφής των αναλύσεων ,δράσεων και αντιδράσεων, των ρευμάτων που δημιουργήθηκαν μεταξύ των μελών της Δημοκρατικής Άμυνας. Εδώ θα παρουσιαστεί και το κείμενο της 31^{ης} Αυγούστου του 1974: *''Ιδεολογικοί και πολιτικοί στόχοι΄΄,* το οποίο ψήφισε η συντριπτική πλειοψηφία των μελών της Δημοκρατικής Άμυνας που συγκεντρώθηκε στην αίθουσα των Εμποροϋπαλλήλων, στην Αθήνα, αλλά χωρίς να έχει καταλήξει με ποιο οργανωτικό όχημα θα τους πραγματώσει.

Ως είδος επιλόγου, κάποιες αναφορές για το κατά πόσο διακηρυγμένοι στόχοι, ιδεολογικά και πολιτικά προτάγματα, που διαμορφώθηκαν λόγω της και κατά τη διάρκεια της δικτατορίας από τη Δημοκρατική Άμυνα και όχι μόνο, ενσωματώθηκαν στην κοινοβουλευτική μας Δημοκρατία και κάρπισαν.

Βιογραφικό

Ο Γεράσιμος Νοταράς γεννήθηκε το 1936. Σπούδασε Πολιτικές Επιστήμες στο Πανεπιστήμιο της Λωζάννης με εξειδίκευση στην Πολιτική Κοινωνιολογία. Διετέλεσε βοηθός διδάσκων στο Πανεπιστήμιο της Λωζάννης στο γνωστικό αντικείμενο της Πολιτικής Ανάλυσης (1962-1965), ερευνητής στο Κέντρο Κοινωνικών Επιστημών της Αθήνας (1965-1967), Professeur Associé PAST στην Ecole des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris (1995-2000). Υπήρξε ιδρυτικό

μέλος της Δημοκρατικής Άμυνας (Υπεύθυνος Πόλης Αθηνών) και πολιτικός κρατούμενος (23 Οκτωβρίου 1967 – 3 Μαρτίου 1973). Από το 1979 έως σήμερα είναι επικεφαλής του Ιστορικού Αρχείου της Εθνικής Τράπεζας.

Ευγενία Παλιεράκη

Τόσο μακριά, τόσο κοντά:
Η αντίσταση στη Δικτατορία των Συνταγματαρχών και η Χιλή του Αγιέντε

Υπάρχουν ιστορικές διαδικασίες και γεγονότα τόσο καθοριστικά που η επίδρασή τους ξεπερνά κατά πολύ τα σύνορα μιας χώρας. Με την απήχηση που έχουν συμβάλλουν στην καλλιέργεια πολιτικών, ιδεολογικών και ανθρώπινων δεσμών ανάμεσα σε περιοχές απομακρυσμένες και στην διαμόρφωση ενός διεθνικού δημόσιου χώρου. Στον 20ο αιώνα, ένα τέτοιο παράδειγμα έρχεται από τη Χιλή: Πρόκειται για την άνοδο της Λαϊκής Ενότητας του Σαλβατόρ Αγιέντε στην εξουσία το 1970 και το στρατιωτικό πραξικόπημα εναντίον του τρία χρόνια αργότερα.

Όπως σε πολλες χώρες έτσι και στην Ελλάδα της Δικτατορίας, η εκλογή του Αγιέντε, ο δημοκρατικός «χιλιανός δρόμος προς τον σοσιαλισμό» και το πραξικόπημα του 1973 βρέθηκαν στο επίκεντρο των συζητήσεων των αντιστασιακών οργανώσεων - τόσο των μετριοπαθών όσο και των πιο ριζοσπαστικών. Ο αντίκτυπός των γεγονότων της Χιλής στην Ελλάδα δεν υπήρξε συγκυριακός αλλά πρέπει να ενταχθεί στο γενικότερο πλαίσιο του ενδιαφέροντος της ελληνικής αριστεράς και κεντροαριστεράς για τις πολιτικές εξελίξεις στη Λατινική Αμερική. Αυτό το ενδιαφέρον γεννήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1960 και εντάθηκε μετά την 21η Απριλίου 1967. Στη διάρκεια αυτών των χρόνων, πλήθος ενημερωτικών άρθρων για την Λατινική Αμερική μεταφράστηκαν και δημοσιεύτηκαν σε πολιτικά έντυπα της Αριστεράς, εκτενή κείμενα παρουσίασαν θεωρητικές συζητήσεις της λατινοαμερικανικής αριστεράς για την ένοπλη πάλη ή την ειρηνική μετάβαση στον σοσιαλισμό ενώ και μετά το 1970 πολλές είναι οι αναφορές στη χιλιανή Λαϊκή Ενότητα και ακόμη περισσότερο στο πραξικόπημα του 1973.

Στόχος της ανακοίνωσης είναι να εξετάσει πώς η κυκλοφορία ιδεών και προτύπων πολιτικής δράσης επιδρά σε ένα συγκεκριμένο χρονικό και γεωγραφικό πλαίσιο. Για να επιτύχει το στόχο αυτό προσεγγίζει την ιστορία της αντίστασης στην Δικτατορία των Συνταγματαρχών μέσα από τις πολιτικές και ιδεολογικές χρήσεις πολιτικών εμπειριών όπως ήταν η Λαϊκή Ενότητα του Αγιέντε και το πραξικόπημα του 1973 θέτοντας τα ακόλουθα ερωτήματα: Πώς και γιατί καλλιεργείται στην ελληνική Αριστερά το ενδιαφέρον για την Χιλή και την Λατινοαμερικανική πολιτική γενικότερα; Πώς και σε ποιο βαθμό οι αναφορές στην Λατινική Αμερική νοηματοδοτούν αντίστοιχα γεγονότα στην Ελλάδα; Με ποιους τρόπους και με ποιους διαμεσολαβητές φτάνουν πληροφορίες και αναλύσεις για την Λατινική Αμερική; Ποιος είναι ο ιδιαίτερος ρόλος της αναφοράς στην Λαϊκή Ενότητα μέσα σε αυτό το πλαίσιο; Για να απαντήσω στα παραπάνω ερωτήματα βασίστηκα, κατά κύριο λόγο, στα αρχεία και στις συλλογές εντύπων των Αρχείων Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας (ΑΣΚΙ).

Βιογραφικό

Επίκουρος καθηγήτρια, Université de Cergy-Pontoise (Γαλλία). Αποφοίτησε από το Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστήμιο Αθηνών το 2000. Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στο Παρίσι (2000-2002). Το 2009, έλαβε το διδακτορικό της δίπλωμα στην Ιστορία

Λατινικής Αμερικής από το Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne και το Pontificia Universidad Católica (Χιλή). Το 2010, εκλέχθηκε Λέκτορας στο Πανεπιστήμιο Cergy-Pontoise όπου από το 2013, διευθύνει το Τμήμα Ισπανικών και Λατινοαμερικανικών Σπουδών. Το 2016, είναι visiting fellow του Seeger Center for Hellenic Studies στο Princeton University. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα έχουν να κάνουν με τη σύγχρονη πολιτική ιστορία της Λατινικής Αμερικής και τη διεθνική ιστορία των επαναστατικών κινημάτων στην Μεταπολεμική περίοδο.

Κώστας Παλούκης, Χρίστος Μάης

Θεσμικός εκσυγχρονισμός και οικονομική πολιτική: η δημιουργία του Οργανισμού Λιμένος Θεσσαλονίκης την περίοδο της δικτατορίας

Η οικονομική πολιτική και οι εξελίξεις στην οικονομία κατά την περίοδο της απριλιανής δικτατορίας αποτελούν πλευρές ακόμη ανεξερεύνητες. Η παρούσα ανακοίνωση επιχειρεί να παρουσιάσει τις τομές που συνέβησαν στο λιμένα της Θεσσαλονίκης και να τις συνδέσει με την πολιτική της δικτατορικής κυβέρνησης. Συγκεκριμένα, το 1970, η Ελευθέρα Ζώνη Λιμένος Θεσσαλονίκης μετονομάστηκε σε Οργανισμό Λιμένος Θεσσαλονίκης. Δεν πρόκειται για μια τυπική μετονομασία, αλλά για την ολοκλήρωση μιας πορείας «εκσυγχρονιστικής» θεσμικής μετεξέλιξης της οργάνωσης της λιμενικής εργασίας γεγονός που καθιστά την ίδρυση του νέου Οργανισμού πραγματική τομή. Οι διατάξεις με τις αρμοδιότητές του νέου Οργανισμού ανέδειξαν έναν ισχυρό κρατικό φορέα καθώς στην πράξη κρατικοποιείται σχεδόν το σύνολο των φορτοεκφορτωτών εργασιών. Με αυτόν τον τρόπο, εγκαταλείφθηκε το παλιό μοντέλο το οποίο βασιζόταν εν πολλοίς σε διάφορες μορφές ιδιωτικής ή επιχειρηματικής δραστηριότητας με τους διάφορους οργανισμούς του Λιμανιού να μην έχουν τον απόλυτο έλεγχο της λειτουργίας του Λιμανιού. Καταργήθηκε εν μέρει το παραδοσιακό εργολαβικό σύστημα και το Κράτος δια του ΟΛΘ ανέλαβε απευθείας την ευθύνη της φορτοεκφόρτωσης.

Η ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου χαρακτηρίζεται από αλματώδη ανάπτυξη ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '60. Ωστόσο, πρόκειται για μια διαδικασία άνισης ανάπτυξης: κάθε εθνικός καπιταλισμός συμμετέχει στη διαδικασία διεθνοποίησης σε διαφορετικό βαθμό. Τα στατιστικά στοιχεία του ΟΛΘ υποδηλώνουν μια σταθερή άνοδο όλη αυτήν την περίοδο η οποία ταυτίζεται με την εποχή της δικτατορίας. Παράλληλα, μια σειρά εκσυγχρονιστικά έργα έχουν ολοκληρωθεί. Ο νέος Οργανισμός κλήθηκε λοιπόν να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της έλλειψης στρατηγικού σχεδιασμού και εξορθολογισμού στα πλαίσια του κεντρικού κρατικού σχεδιασμού για την οικονομία και την βιομηχανία.

Ο συγκεκριμένος θεσμικός εκσυγχρονισμός φαίνεται ότι ήταν απαίτηση του επιχειρηματικού κόσμου της εποχής και πάγιο αίτημα των στελεχών της ΕΖΛΘ. Οι αλλαγές αυτές συνδέονται με συγκεκριμένες αντιλήψεις για την οργάνωση, την διοίκηση και τον ρόλο ενός λιμενικού οργανισμού. Σύμφωνα με αυτές τις αντιλήψεις το κράτος οφείλει να αναλαμβάνει τη λειτουργία και την διοίκηση των βασικών υποδομών της χώρας και να τις οργανώνει με τέτοιο τρόπο ώστε να εξυπηρετεί την οικονομία. Ως εκ τούτου, η οικονομία οργανώνεται και σχεδιάζεται κεντρικά ως έναν βαθμό, ενώ ως έναν άλλον λειτουργεί ελεύθερα ή μάλλον καλύτερο το πρώτο είναι προϋπόθεση για την βέλτιστη λειτουργία του δεύτερου. Οι αντιλήψεις αυτές παγιώθηκαν μεταπολεμικά και αποτέλεσαν κοινή συνισταμένη του «αστικού εκσυγχρονισμού» ο οποίος προσανατολιζόταν στην βιομηχανική ανάπτυξη. Ένα

βασικό ερώτημα είναι κατά πόσο αυτή ο θεσμικός και οικονομικός μετασχηματισμός του οργανισμού λιμένος συνδέεται με τις πολιτικές της αυταρχικής διακυβέρνησης.

Σύμφωνα με ερευνητές της οικονομικής ιστορίας, η επιβολή της στρατιωτικής δικτατορίας τον Απρίλιο του 1967 δημιούργησε νέες συνθήκες άσκησης πολιτικής στον οικονομικό τομέα, αφού η κοινωνική συναίνεση εξασφαλιζόταν πλέον με αυταρχικές μεθόδους. Βασική επιδίωξη του νέου καθεστώτος, όταν σταθεροποιήθηκε στην εξουσία, ήταν να επιτύχει ταχύρρυθμη οικονομική ανάπτυξη υλοποιώντας ιδέες και σχέδια που ήδη κυριαρχούσαν ως κοινός τόπος για την οικονομική ανάπτυξη, αλλά για διάφορους λόγους εμποδίζονταν. Η σταθερή εμπλοκή μεγάλων πολυεθνικών επιχειρήσεων στον χώρο των πετρελαιοειδών ενέτειναν την ανάγκη αντιμετώπισης στρεβλώσεων που χαρακτήριζαν γενικά την ελληνική οικονομία, όπως το δυσανάλογο ενεργειακό και μεταφορικό κόστος, και είχαν άμεσες επιπτώσεις στη βιομηχανία. Η ίδρυση λοιπόν του ΟΛΘ ενδέχεται να συνδέεται επιπλέον με την σύμβαση που υπογράφτηκε με τον ελληνοαμερικανό επιχειρηματία Tom Pappas για την ίδρυση του διυλιστηρίου της Θεσσαλονίκης σε συνεργασία με την αμερικανική πολυεθνική ESSO.

Σκοπός της παρούσας έρευνας λοιπόν είναι να αναδείξει τις θεσμικές τομές στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης μαζί την ανάπτυξή του την περίοδο αυτή. Ταυτόχρονα, να προσπαθήσει να εντάξει αυτές στο οικονομικό πλαίσιο και συγκεκριμένα συνδέσει αυτές τις αλλαγές με τις πολιτικές κατευθύνσεις της στρατιωτικής κυβέρνησης.

Βιογραφικά

Κώστας Παλούκης, διδάκτορας της νεότερης ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης και επιστημονικός συνεργάτης της ΟΛΘ ΑΕ για την συγκρότηση του αρχείου του λιμένος Θεσσαλονίκης. Τα επιστημονικά ενδιαφέροντα σχετίζονται με την ιστορία του εργατικού κινήματος, της εργασίας, των κομμουνιστικών κομμάτων και της αρχειομαρξιστικής οργάνωσης, την ιστορία του λιμένος Θεσσαλονίκης και την ιστορία της λιμενικής εργασίας στην Ελλάδα.

Χρίστος Μάης, υποψήφιος διδάκτορας Πολιτισμικών Σπουδών και Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Leiden και επιστημονικός συνεργάτης της ΟΛΘ ΑΕ για την συγκρότηση του αρχείου του λιμένος Θεσσαλονίκης. Τα επιστημονικά ενδιαφέροντα σχετίζονται με την ιστορία της αριστεράς και του αναρχικού και αντιεξουσιαστικού χώρου, και κυρίως με τις πολιτισμικές προεκτάσεις της ιστορίας αυτής, την προφορική ιστορία, την κοινωνική ιστορία των πόλεων και των λιμένων.

Δημήτρης Παπαδιαμάντης

Προς τη διαμόρφωση μιας αντικαραμανλικής δεξιάς: Ιούλιος-Δεκέμβριος 1974

Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι να καταδείξει την σταδιακή πορεία που οδήγησε στη συγκρότηση ενός μη κυρίαρχου, αλλά υπαρκτού πολιτικού ρεύματος στην Ελλάδα της δεκαετίας του 1970. Μιας τάσης στα πλαίσια της ευρύτερης Δεξιάς που αποσπάστηκε από τον κυρίαρχο φορέα της, (τη Νέα Δημοκρατία του Κωνσταντίνου Καραμανλή), εμφανιζόμενη στις εκλογές του 1974 με ξεχωριστό εκλογικό σχήμα, την «Εθνική Δημοκρατική Ένωση» (Ε.Δ.Ε) υπό τον Π. Γαρουφαλιά**.**

Η καταλυτική παρουσία του Καραμανλή στην ηγεσία της Κεντροδεξιάς από το 1955 δεν αμφισβητήθηκε ουσιαστικά ποτέ στο προδικτατορικό πολιτικό σκηνικό (με την εξαίρεση του μικρού μαρκεζινικού κόμματος). Ο Καραμανλής, απών από τις εξελίξεις που οδήγησαν στην αποσύνθεση του μετεμφυλιακού συστήματος, ήταν

πρόσωπο ευρύτατης αποδοχής σε όλο το διάστημα 1963-1974 από τους παλαιούς του οπαδούς. Η έλευσή του στην Ελλάδα υπό το βάρος της κυπριακής τραγωδίας τον Ιούλιο του 1974 έγινε δεκτή με ενθουσιασμό, ακόμη και από υποστηρικτές της δικτατορίας.

Θα επιχειρηθεί λοιπόν να εξακριβωθεί πώς από την αγαλλίαση του καλοκαιριού οι ακραίοι συντηρητικοί κύκλοι της χώρας οδηγήθηκαν στην αποστασιοποίηση και την απόπειρα εκλογικής αυτονόμησης από τον παλαιό τους παράκλητο. Πιο συγκεκριμένα, θα δοθεί έμφαση στο πώς αντιμετώπισε μερίδα του δεξιού Τύπου τις ραγδαίες μεταβολές στην πολιτική ζωή της Ελλάδας που προωθήθηκαν από την κυβέρνηση της Εθνικής Ενότητας. Στο πώς δηλαδή κρίθηκαν η νομιμοποίηση του Κ.Κ.Ε, η αποχώρηση από το στρατιωτικό σκέλος του Ν.Α.Τ.Ο, η επαναφορά του Συντάγματος του 1952 χωρίς τις διατάξεις περί μοναρχίας. Επιπλέον, θα δοθεί έμφαση στην κριτική της κατάστασης στα Πανεπιστήμια της χώρας, όπου οι συντηρητικοί παράγοντες έβλεπαν έκπληκτοι να επικρατεί ένα κλίμα που τους θύμιζε την παντοδυναμία του Ε.Α.Μ τριάντα χρόνια νωρίτερα.

Μέσα από αυτή την προσέγγιση θα φανεί καθαρά τελικά, η αναγκαιότητα για αυτό το τμήμα της Δεξιάς να αρθρώσει τον δικό του πολιτικό λόγο και να ξεδιπλώσει τη δικό του πρόγραμμα. Η δημιουργία, η στελέχωση και η ρητορική της Ε.Δ.Ε θα βρεθούν στο επίκεντρο αυτής της ανακοίνωσης, καθώς και η προσπάθεια των ίδιων κύκλων να υπερασπιστούν τον μοναρχικό θεσμό στο δημοψήφισμα του Δεκεμβρίου του 1974.

Τελικός στόχος είναι να φανεί η αλυσίδα των εξελίξεων στα δεξιά του πολιτικού φάσματος, που οδήγησε στο θνησιγενές αλλά και πιο επιτυχημένο (έως την Χρυσή Αυγή του 2012) κομματίδιο του χώρου αυτού, την Εθνική Παράταξη του 1977.

Βιογραφικό

Ο Δημήτρης Παπαδιαμάντης γεννήθηκε στα Γιάννινα το 1981, αποφοίτησε από το τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων το 2002 και από το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Ε.Κ.Π.Α το 2005 με ειδίκευση στη Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία. Έλαβε τον τίτλο του διδάκτορα Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας από τη Φιλοσοφική Σχολή του Ε.Κ.Π.Α το 2012 και εργάζεται στη δημόσια εκπαίδευση.

Άννα Παπαέτη

Μουσική, ήχος και βασανιστήρια την περίοδο της Χούντας (1967–1974)

Η χρήση των βασανιστηρίων από τη δικτατορία των Συνταγματαρχών στην Ελλάδα (1967–1974) έχει αποτελέσει θέμα συζήτησης, με σημαντικές δίκες στο Στρασβούργο (1969) και στην Ελλάδα (Δίκες των Βασανιστών, 1975). Παρ'όλα αυτά δεν εξετάστηκε ως μέσο βασανιστηρίου η χρήση επαναλαμβανόμενων ήχων και μουσικής. Η «παράλειψη» αυτή δεν οφειλόταν μόνο στο ότι τα βασανιστήρια δεν συνιστούσαν ποινικό αδίκημα σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο το 1975. Κατά κύριο λόγο είχε να κάνει με το ότι η μουσική ήταν άμεσα συνυφασμένη με μια ανθρωπιστική αντίληψη σύμφωνα με την οποία ήταν κάτι εκ φύσεως θετικό. Ωστόσο κάτι εντελώς διαφορετικό μαρτυρά η χρήση της μουσικής ως μέσο καταπίεσης από τα ολοκληρωτικά καθεστώτα. Η ανακοίνωση θα εξετάσει τη χρήση της μουσικής και του ήχου από τη Χούντα ως μέσων τρόμου και εξευτελισμού πολιτικών κρατουμένων, που στόχο είχε τη ψυχική αλλά και σωματική τους εξόντωση.

Βασιζόμενη σε νέες συνεντεύξεις με επιζώντες καθώς και σε παλαιότερες μαρτυρίες, η ανακοίνωση καταγράφει και αναδεικνύει τους τρόπους με τους οποίους η μουσική και ο ήχος χρησιμοποιήθηκαν στα κρατητήρια της Ασφάλειας του Πειραιά και της Αθήνας, αλλά και στο Ειδικό Ανακριτικό Τμήμα της Ελληνικής Στρατιωτικής Αστυνομίας (ΕΑΤ/ΕΣΑ). Έμφαση δίνεται στις πρακτικές οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν στο ΕΑΤ/ΕΣΑ, δείχνοντας το πώς αυτές συνδέονταν με τις πιο «επιστημονικές» ανακριτικές μεθόδους της εποχής.

Βιογραφικό

Η Άννα Παπαέτη είναι διδάκτορας μουσικολογίας του Πανεπιστημίου του Λονδίνου (King's College London). Έχει εργαστεί στις Εκδόσεις της Βασιλικής Όπερας του Λονδίνου (2004–2006) και ως δραματολόγος στην Εθνική Λυρική Σκηνή (2006–2009). Η μεταδιδακτορική της έρευνα περιλαμβάνει μια υποτροφία DAAD (Πανεπιστήμιο των Τεχνών του Βερολίνου), όπου μελέτησε τα μεταπολεμικά και αντιφασιστικά έργα των Μπέρτολτ Μπρεχτ και Χανς Άισλερ. Ήταν υπότροφος του Ευρωπαϊκού προγράμματος Μαρί Κιουρί στο Πανεπιστήμιο του Γκέτινγκεν (2011–2014), όπου διερεύνησε τη χρήση της μουσικής ως μέσου χειραγώγησης και τρομοκρατίας, την περίοδο της Χούντας στην Ελλάδα (1967–1974). Έχει δημοσιεύσει εκτενώς σε συλλογικούς τόμους και επιστημονικά περιοδικά, ενώ έχει συνεπιμελήθει δύο ειδικούς τόμους πάνω στη μουσική και τα βασανιστήρια σε συνθήκες κράτησης. Είναι υπότροφος του Ιδρύματος Ωνάση.

Σοφία Αλεξία Παπαζαφειροπούλου, Ηλίας Καφάογλου

Δρόμοι και αυτοκίνητα την περίοδο της δικτατορίας

Τα έργα οδοποιΐας είναι από τα κατεξοχήν κατασκευαστικά έργα που χρησιμοποιήθηκαν από τις δικτατορικές κυβερνήσεις για την βελτίωση της δημόσιας εικόνας τους ως αντίβαρο για την κατάλυση του δημοκρατικού καθεστώτος. Η διεύρυνση κι επέκταση ειδικά του επαρχιακού οδικού δικτύου στην ελληνική επικράτεια, κυρίως μέσω της χρήσης των Μικτών Ομάδων Μηχανημάτων Ανασυγκρότησης, είχε προβληθεί ως ένδειξη μέριμνας της κεντρικής κυβέρνησης προς τους πληθυσμούς της περιφέρειας. Ταυτόχρονα, η κατασκευή δρόμων χρησιμοποιήθηκε εργαλειακά στην κατασκευή του αφηγήματος περί υποτιθέμενης αποτελεσματικότητας των δικτατορικών κυβερνήσεων σε θέματα οικονομικής πολιτικής, μύθευμα το οποίο επιβίωσε έστω περιθωριακά, ακόμη και μεταπολιτευτικά.

Η επέκταση του οδικού δικτύου σε πολλές περιοχές της ελληνικής επαρχίας κατά την περίοδο 1967 – 1974 συμπίπτει χρονικά με την εξάπλωση της ιδιωτικής αυτοκίνησης σε ευρύτερα οικονομικοκοινωνικά στρώματα. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την υδροκεφαλική ανάπτυξη της πρωτεύουσας σε βάρος της υπόλοιπης ελληνικής επικράτειας, σχετίζεται με την διάχυση του συλλογικού αιτήματος για την γεωγραφική αναδιάταξη των υποδομών και δικτύων μεταφοράς που θα επέφεραν την άμβλυνση των οικονομικοινωνικών ανισοτήτων μεταξύ κέντρου και περιφέρειας. Επιπλέον συνέβαλε στο να καταστούν τα έργα οδοποιΐας σε αρκετές περιπτώσεις αντικείμενο πελατειακής συνδιαλλαγής πολιτών και κεντρικής διοίκησης ακόμη και μετά από την πτώση του δικτατορικού καθεστώτος.

Με βάση τα παραπάνω η προτεινόμενη ανακοίνωση διαρθρώνεται γύρω από τρία κύρια ερευνητικά ερωτήματα. Κατ' αρχάς στοχεύει στην σκιαγράφηση των πολιτικών που ακολουθήθηκαν σε σχέση με τα έργα οδοποιΐας στο διάστημα της

δικτατορικής διακυβέρνησης. Επιπλέον, στόχος είναι να διερευνηθεί το πως οι προσπάθειες απόσπασης της λαϊκής συναίνεσης από πλευράς των δικτατορικών κυβερνήσεων, μέσω της ενθάρρυνσης της μικρομεσαίας ιδιωτικής πρωτοβουλίας, σχετίζονται έμμεσα με την εξάπλωση των δικτύων της ιδιωτικής κυρίως αυτοκίνησης. Τέλος επιχειρείται να εξεταστεί η κουλτούρα της αυτοκίνησης που αναπτύσσεται κατά την συγκεκριμένη περίοδο και αφορά σε μεγάλο βαθμό στη διάχυση καταναλωτικών προτύπων. Η υιοθέτηση προτύπων και πρακτικών με άξονα την κατανάλωση από ευρύτερες - σε σχέση με το παρελθόν – πληθυσμιακές ομάδες συνιστά παράμετρο συγκρότησης κοινωνικών ταυτοτήτων που συμβάλλουν στην αποπολιτικοποίηση κοινωνικών αιτημάτων, όπως η ανάπτυξη των μεταφορικών δικτύων. Ταυτόχρονα επιχειρείται να προβληθεί ως διαδικασία εκδημοκρατισμού, και κοινωνικής ενσωμάτωσης, ώστε να λειτουργήσει ως τρόπος αποσόβησης πολιτικών εντάσεων της εποχής.

Βιογραφικά

Σοφία Αλεξία Παπαζαφειροπούλου, διδάσκουσα Ιστορίας και Κοινωνιολογίας της Τεχνολογίας Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο Σχολή Μηχανολόγων – Μηχανικών – Σχολή Ναυπηγών Μηχανικών. Μεταδιδακτορική ερευνήτρια με θέμα: «Η ιδιωτική αυτοκίνηση ως επιτομή μετασχηματισμών της ελληνικής κοινωνίας κατά την περίοδο 1960 – 1990». Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Ηλίας Καφάογλου, συγγραφέας-δημοσιογράφος. Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1958. Σπούδασε φιλολογία στο Πανεπιστήμιο της Βουργουνδίας (DEUG Lettres Modernes). Από το 1984 έχει εργαστεί στα περιοδικά του ειδικού Τύπου *Auto Εξπρές*, *Auto Motor und Sport, Car and Driver, 4Τροχοί, Auto Τύπος* ως αρχισυντάκτης και επιμελητής ύλης, όπως, επίσης, στην εφημερίδα *Η Αυγή*. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα αφορούν στα τεχνολογικά δίκτυα και στις κινητικότητες στην Ελλάδα κατά τον 20ό αιώνα, ιδίως στην αυτοκίνηση και στην υποδοχή και δεξίωσή της από την ελληνική κοινωνία. Απότοκα συνιστούν τα βιβλία: *Αυτοκίνητος κόσμος* (ύψιλον/*βιβλία*, 2009), *Ελληνική αυτοκίνηση 1900-1940*. Άνθρωποι, δρόμοι, οχήματα, αγώνες (ύψιλον/*βιβλία*, 2013), *Ελύτης εποχούμενος*. Διαδρομές στην ειρήνη και στον πόλεμο (ύψιλον/ *βιβλία*, 2014), *Πεζός*. Ένας μικρός επαναστάτης (ύψιλον/ *βιβλία*, 2016), *Ελληνική αυτοκίνηση 1900-1940*. Μια πρόταση περιοδολόγησης (ύψιλον/ *βιβλία*, 2017), *Λογοτεχνία και αυτοκίνηση* (ύψιλον/ *βιβλία*, 2017).

Νίκος Παπαναστασίου

Η ραδιοφωνική «Εκπομπή του Μονάχου» και η εξέλιξη των ελληνο-γερμανικών σχέσεων (1967-1974)

Η «Εκπομπή του Μονάχου», με διευθυντή τον Παύλο Μπακογιάννη, άσκησε μετά την εκδήλωση του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου 1967 σκληρή κριτική στους συνταγματάρχες, προκαλώντας την έντονη διαμαρτυρία του χουντικού καθεστώτος προς τη Βόννη με στόχο την αποπομπή του. Είναι γεγονός ότι η Χούντα των Συνταγματαρχών βρήκε σύντομα γερμανούς συμμάχους στην προσπάθειά της να περιθωριοποιήσει τον Μπακογιάννη, καθώς ειδικά συντηρητικοί κύκλοι της βαυαρικής κυβέρνησης επικαλούνταν διαρκώς τις αρνητικές επιπτώσεις για την παρουσία των γερμανικών εταιριών στην Ελλάδα.

Για να αποκαταστήσουμε το ιστορικό υπόβαθρο της υπό εξέταση περιόδου και να αναδείξουμε τις πολυποίκιλες πτυχές του αντιδικτατορικού αγώνα στη Δυτική Γερμανία (ΟΔΓ), που παραμένουν ακόμα αδιερεύνητες, η εισήγησή μου θα απαντήσει, μέσω της αξιοποίησης πρωτογενών πηγών (Ιστορικό Αρχείο Βαυαρικής Ραδιοφωνίας και Γερμανικού ΥΠΕΞ, προσωπικές συνεντεύξεις των πρωταγωνιστών κ.α.) μεταξύ άλλων και στα παρακάτω ερωτήματα:

• Ποιό το εύρος της ελληνικής αντίδρασης στη ραδιοφωνική κριτική, όπως αυτή αντανακλάται στις απόψεις των υπέρμαχων στη Γερμανία μιας «ρεαλιστικής» προσέγγισης της δικτατορικής μεταβολής στην Ελλάδα, και όσων επικαλούνταν δημοκρατικά-ηθικά κριτήρια για την καταδίκη της; Πώς εκφράστηκε πρακτικά η ανοχή και υποστήριξη που επέδειξαν απέναντι στη ελληνική δικτατορία σημαντικοί αξιωματούχοι του Υπουργείου Εξωτερικών, αλλά και πολιτικοί και οικονομικοί παράγοντες της Γερμανίας (όπως π.χ. ο Βαυαρός πρωθυπουργός Franz Josef Strauss);

• Ποιά η γερμανική συμβολή στην ανάπτυξη του αντιδικτατορικού αγώνα, με δεδομένη την προσπάθεια του Βίλλυ Μπράντ (υπουργού των Εξωτερικών, 1966-1969 και κατόπιν καγκελάριου, 1969-1974), να ισορροπήσει μεταξύ της πίεσης των εταίρων του στην κυβέρνηση (FDP) ώστε να μην διακοπούν οι οικονομικοί δεσμοί με το χουντικό καθεστώς - αλλά και να παραδοθεί ακόμα και στρατιωτικός εξοπλισμός - και της προσπάθειάς του να απομονώσει διεθνώς το καθεστώς των Συνταγματαρχών, υποστηρίζοντας ηθικά, όσο και έμπρακτα τους ελληνικούς αντιστασιακούς φορείς;

• Υπήρξε συνεργασία των Ελλήνων υπευθύνων των ραδιοφωνικών προγραμμάτων του Μονάχου και της Κολωνίας (Deutsche Welle) με αντιστασιακούς πυρήνες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό με σκοπό την ακύρωση της χουντικής προπαγάνδας, μέσα από ραδιοφωνικές εκπομπές που ακούγονταν παράνομα στην Ελλάδα; Ταυτόχρονα θα διερευνηθεί αν υπήρξε απόπειρα προσεταιρισμού της γερμανικής κοινής γνώμης (προσωπικοτήτων, συλλόγων και κομμάτων) και άσκησης πίεσης προς την Βόννη;

Βιογραφικό

Ο Ν. Παπαναστασίου αποφοίτησε από το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Συνέχισε τις σπουδές του στο Augsburg (Γερμανία), όπου εκπόνησε τη διδακτορική του διατριβή (Η δικτατορία Μεταξά και η ναζιστική Γερμανία - 1936-1941, 2000). *Είναι λέκτορας Σύγχρονης Ιστορίας και Ιστορίας των ΜΜΕ στο τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης/ΕΚΠΑ*. Ερευνητικά πεδία δραστηριοτήτων: Ελληνο-γερμανικές σχέσεις στον 20ο αι., Ιστορία των ΜΜΕ, Έντυπα Μέσα και Δημόσια Ιστορία, Πόλεμος και ΜΜΕ, Ιστορία και Κινηματογράφος, Προπαγάνδα στον 20ο αιώνα κ.α.

Πέτρος Παπαπολυβίου

Η επίσκεψη του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου στην Αθήνα, τον Σεπτέμβριο του 1971: μια κομβική στιγμή στις σχέσεις Αθηνών - Λευκωσίας και στην πολιτική της δικτατορίας στο Κυπριακό

Η δικτατορία των συνταγματαρχών απέβη καταστροφική για την Κύπρο και οι τραγικές συνέπειές της ταλανίζουν ακόμη την Κυπριακή Δημοκρατία και τους πολίτες της. Από την ιστοριογραφική άποψη, οι γνωστές αρχειακές σιωπές των ελληνικών δημόσιων αρχείων, το τραύμα της ήττας του 1974, η χρονική εγγύτητα των γεγονότων και οι ανοικτές πληγές του Κυπριακού δεν επέτρεψαν ακόμη στην

ιστορική έρευνα να καταπιαστεί ουσιαστικά με τις ποικίλες «κυπριακές» πτυχές της πολιτικής της δικτατορίας και τις καταστροφικές επιπτώσεις τους στην Κύπρο.

Η ανακοίνωση θα παρουσιάσει συνοπτικά τις σχέσεις της κυπριακής κυβέρνησης με τη δικτατορία των συνταγματαρχών μέχρι το 1971, και θα εστιάσει, μέσα από ανέκδοτο αρχειακό υλικό, από ιδιωτικό αρχείο Κύπριου διπλωμάτη, στην κρίσιμη επίσκεψη του προέδρου της Κύπρου, Αρχιεπισκόπου Μακαρίου στην Αθήνα, στις αρχές του Σεπτεμβρίου του 1971. Μέσα από τα Πρακτικά των συναντήσεων Αρχιεπισκόπου Μακαρίου – Γ. Παπαδόπουλου (3 και 4 Σεπτεμβρίου 1971) αποκρυσταλλώνονται οι απόψεις των δύο κυβερνήσεων στο Κυπριακό αλλά και τα κυριότερα θέματα τριβών και εντάσεων. Παράλληλα, τα Πρακτικά αποκαλύπτουν, πέρα από τα παραδοσιακά ζητήματα δυσπιστίας μεταξύ Αθηνών – Λευκωσίας, άγνωστες πτυχές των συνομιλιών και των προσωπικών σχέσεων των δύο ανδρών. Είχε προηγηθεί μια περίοδος έντασης της καχυποψίας μεταξύ του «εθνικού κέντρου» και της κυπριακής πρωτεύουσας, εξαιτίας της ελληνοτουρκικής συνάντησης και συνεννόησης στη Λισσαβώνα (Ιούνιος 1971), ενώ σε νέα τροπή, με απρόβλεπτες διαστάσεις, οδηγούσε η γνωστοποίηση της παράνομης εισόδου στην Κύπρο του στρατηγού Γ. Γρίβα (τέλη Αυγούστου 1971).

Βιογραφικό

Ο Πέτρος Παπαπολυβίου έζησε τα πρώτα 14 χρόνια της ζωής του, μέχρι την τουρκική εισβολή του 1974 και την προσφυγιά, στην κατεχόμενη, σήμερα, Λάπηθο της επαρχίας Κερύνειας. Οι βασικές σπουδές και το διδακτορικό του έγιναν στη Φιλοσοφική Σχολή του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της ίδιας Σχολής. Σήμερα είναι αναπληρωτής καθηγητής Σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κύπρου. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα και το συγγραφικό του έργο επικεντρώνονται στη σύγχρονη ελληνική ιστορία και στην πολιτική ιστορία της Κύπρου, με έμφαση στην ιστορία του ενωτικού κινήματος και του κυπριακού εθελοντισμού. Πέρα από τις μελέτες του σε επιστημονικά περιοδικά και συλλογικούς τόμους, μέχρι σήμερα έχουν εκδοθεί δώδεκα βιβλία του, ενώ υπήρξε επιμελητής ή συνεπιμελητής έντεκα συλλογικών τόμων.

Έφη Πενταλιού

Η ελληνική δικτατορία και η διεθνής κοινή γνώμη

Η χρήση βασανιστηρίων αποτέλεσε ένα μέσο πολιτικού και κοινωνικού ελέγχου προκειμένου η ελληνική δικτατορία να εδραιώσει την αντισυνταγματική της δράση. Από τη στιγμή που το αίσθημα του τρόμου κυριαρχούσε στην Ελλάδα, η διεθνοποίηση της αντιδικτατορικής διαμαρτυρίας υπήρξε ο πιο αποτελεσματικός τρόπος αντίστασης απέναντι στο ειδεχθές και αναχρονιστικό καθεστώς. Μέσα σε ένα περιβάλλον παγκόσμιας αναταραχής, όπου η πρόσβαση στη πληροφορία συνεχώς αναπτυσσόταν και η μαζική κουλτούρα ολοένα και περισσότερο έκανε την εμφάνισή της, οι ενέργειες της Χούντας συγκέντρωσαν την προσοχή της διεθνούς κοινής γνώμης και οδήγησαν στην ανάδυση ενός δυναμικού και διεθνικού κινήματος διαμαρτυρίας κατά των συνταγματαρχών.

Η ανακοίνωση θα εξετάσει γιατί η διεθνής γνώμη ασχολήθηκε τόσο επισταμένα με την Ελλάδα, όταν η «ελληνική περίπτωση» κάθε άλλο παρά μοναδική ήταν, εφόσον καταπατήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και βασανιστήρια σημειώνονταν και σε άλλες χώρες-συμμάχους της Δύσης, όπως για παράδειγμα στη

Λατινική Αμερική, στη Νότιο Κορέα, στην Ισπανία και στην Πορτογαλία. Θα διερευνηθεί γιατί το συγκεκριμένο κίνημα δεν διχάστηκε σύμφωνα με τις διαχωριστικές γραμμές του Ψυχρού Πολέμου, ή τους κοινωνικούς και κομματικούς ανταγωνισμούς. Η ανακοίνωση θα καταδείξει, επίσης, πως οι εμπειρίες γύρω από τη δημιουργία οργανισμών στο εξωτερικό κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου –για τη διαμαρτυρία ενάντια στην καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη Μακρόνησο και αλλού- λειτούργησαν ως πρότυπα για την ανάδειξη των ακροτήτων των συνταγματαρχών. Τέλος, θα εξεταστούν οι τακτικές και οι στρατηγικές του διεθνούς αντιδικτατορικού κινήματος και παράλληλα ο αντίκτυπός του στην ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου, των ευρωπαϊκών πολιτικών και στη διαδικασία της ευρωπαϊκής αποκλιμάκωσης.

Βιογραφικό

Η Έφη Πενταλιού είναι Fellow στο LSE IDEAS. Έλαβε το διδακτορικό της από το LSE το 1999 και στη συνέχεια εργάστηκε στο LSE, στο KCL και στο UWE. Είναι συνεπιμελήτρια της σειράς των εκδόσεων Palgrave/Macmillan, *Security Conflict and Cooperation in the Contemporary World* και μέλος της ομάδας αξιολόγησης του AHRC. Έχει συγγράψει το *Britain, Italy and the Origins of the Cold War,* (Palgrave/Macmillan, 2003) και πολλά άρθρα σχετικά με τον Ψυχρό Πόλεμο, τις υπερατλαντικές σχέσεις, τη Μεσόγειο, τα εγκλήματα πολέμου και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Στις πιο πρόσφατες δημοσιεύσεις της περιλαμβάνονται: 'Footnotes as an Expression of Distrust? The U.S. and the NATO Flanks in the Last Two Decades of the Cold War', στο: Reinhild Kreis, Martin Klimke, and Christian Ostermann, *'Trust, but Verify': The Politics of Uncertainty and the Transformation of the Cold War Order, 1969-1971*, (Stanford University Press, November 2016)· 'Human Rights and International Security: The International Community and the Greek Dictators', *International History Review*, Vol. 38 (5), August 2016.

Τριαντάφυλλος Πετρίδης, Βασιλική Σακκά

Η δικτατορία των συνταγματαρχών και τα εγχειρίδια Ιστορίας και Πολιτικής Αγωγής: η Μεγάλη Αφήγηση και η οικοδόμηση της εθνικοφροσύνης των μαθητών/μαθητριών

Αντικείμενο της ανακοίνωσης είναι η διερεύνηση της παρουσίασης της δικτατορίας των συνταγματαρχών (1967-1974) στα ελληνικά σχολικά εγχειρίδια ιστορίας όλων των βαθμίδων (δημοτικό, γυμνάσιο/λύκειο). Βασικός στόχος είναι να διερευνηθεί: α. τι είδους γνώση για διαμορφώνουν οι μαθητές και οι μαθήτριες του ελληνικού σχολείου μέσα από το μάθημα της ιστορίας στην πρωτοβάθμια και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση κατά την περίοδο της δικτατορίας των συνταγματαρχών και β. τι είδους γνώση για τη συγκεκριμένη περίοδο διαμορφώνεται στα παιδιά μετά τη δικτατορία. Μελετώνται αφενός τα αναλυτικά προγράμματα για το μάθημα της ιστορίας που διαμορφώθηκαν στην υπό εξέταση χρονική περίοδο και αφετέρου τα σχολικά εγχειρίδια που παρήχθησαν για να υπηρετήσουν τα προαναφερθέντα προγράμματα σπουδών. Σε ό,τι αφορά στα τελευταία μελετώνται δύο ομάδες εγχειριδίων: αυτά που γράφτηκαν και κυκλοφόρησαν κατά τη διάρκεια της δικτατορίας και περιέχουν αναφορές σε αυτήν, και αυτά που γράφτηκαν στη μεταπολίτευση, μέχρι τα πιο πρόσφατα που διδάσκονται αυτήν την περίοδο στα σχολεία. Τα επιμέρους ερωτήματα που διερευνώνται αφορούν στο πότε εισήχθη στα

ελληνικά σχολικά εγχειρίδια ιστορίας η περίοδος της δικτατορίας, πώς εντάσσεται αυτή η περίοδος στην ιστορία της μεταπολεμικής Ελλάδας, ποιες όψεις της δικτατορίας (πολιτική, κοινωνική, οικονομική, πολιτιστική) εξετάζονται και μέσα από ποια οπτική, σε ποιο βαθμό και με ποιο τρόπο επιχειρείται να διερευνηθούν αυτές οι όψεις της δικτατορίας, ποια «μείζονα» γεγονότα προβάλλονται κατά περίπτωση, πώς παρουσιάζεται ο αντιδικτατορικός αγώνας τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, κατά πόσο και με ποιο τρόπο συνδέεται αυτός με τα κινήματα της νεολαίας που εκδηλώθηκαν αυτήν την περίοδο στον υπόλοιπο κόσμο (προσέγγιση της Μεγάλης Εικόνας), πώς δομείται η ιστορική αφήγηση, τι είδους ιστορικό υλικό (εικόνες, χάρτες, κειμενικές πηγές) την πλαισιώνει και πώς συνδέεται με αυτήν. Η μεθοδολογία της ανάλυσης περιεχομένου των εγχειριδίων αξιοποιεί, μεταξύ άλλων, τις προσεγγίσεις του Jorn Rüsen για την τυπολογία της ιστορικής συνείδησης (παραδοσιακός, παραδειγματικός, κριτικός και γενετικός τύπος).

Βιογραφικά

Τριαντάφυλλος Πετρίδης

Ιστορικός, ΜΔΕ στη Σύγχρονη Ιστορία. Εργάζεται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Συμμετείχε στην επιστημονική ομάδα δημιουργίας των σχολικών εγχειριδίων ιστορίας του Προγράμματος για την εκπαίδευση των παιδιών της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη και στην ομάδα εκπόνησης του προγράμματος σπουδών για το μάθημα της ιστορίας στην υποχρεωτική εκπαίδευση στα πλαίσια του «Νέου Σχολείου» (2010). Πεδία ενδιαφερόντων: διδακτική της ιστορίας, ιστορία των μειονοτήτων, ιστορία της εκπαίδευσης. Μέλος του Ομίλου για την Ιστορική Εκπαίδευση στην Ελλάδα (Ο.Ι.Ε.Ε.).

Βασιλική Σακκά

Ιστορικός, ΜΔΕ στη Διδακτική της Ιστορίας, Phd στην Ιστορία και Εκπαίδευση Ενηλίκων, Σχολική Σύμβουλος Φιλολόγων Μεσσηνίας. Συμμετείχε στην παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού, σε προγράμματα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών που διδάσκουν ιστορία στην Ελλάδα και άλλες χώρες, στην επιστημονική ομάδα εκπόνησης του προγράμματος σπουδών για το μάθημα της ιστορίας στην υποχρεωτική εκπαίδευση στο πλαίσιο του «Νέου Σχολείου» (2010). Πεδία ενδιαφερόντων: διδακτική της ιστορίας, προφορική ιστορία, διδασκαλία Ολοκαυτώματος, εκπαίδευση εκπαιδευτικών, έρευνα σχετικά με τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για την ιστορία. Μέλος του Ομίλου για την Ιστορική Εκπαίδευση στην Ελλάδα (Ο.Ι.Ε.Ε.).

Σωτήρης Ριζάς

Δημοκρατία και αυταρχισμός στην αμερικανική πολιτική σκέψη της δεκαετίας του ΄60

Η αμερικανική πολιτική συνεργασίας με τη δικτατορία στην Ελλάδα δε συνιστούσε ένα μεμονωμένο επεισόδιο. Εντασσόταν σε μια ευρύτερη αντίληψη της αμερικανικής πολιτικής σκέψης που αφορούσε τη σχέση του εκσυγχρονισμού με τη δημοκρατία και τον αυταρχισμό. Στις αρχές της δεκαετίας του ΄60 επικρατούσε το σχήμα που πρότεινε ο Walt Rostow σχετικά με την ευθύγραμμη σχέση οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ανάπτυξης. Η οικονομική ανάπτυξη ευνοούσε το σχηματισμό μιας ευρείας μεσαίας τάξης και αυτή θα ήταν πυλώνας της δημοκρατίας.

Η αισιοδοξία όμως των Αμερικανών ιθυνόντων ότι θα μπορούσαν να ελέγξουν τις πολιτικές εξελίξεις στις αναπτυσσόμενες χώρες σε νέες πολιτικές ελίτ που θα προέκυπταν από τη διαδικασία εκσυγχρονισμού διαψεύστηκε από τις εξελίξεις στη Λατινική Αμερική. Η προσέγγιση του Rostow έχασε έδαφος προς όφελος της σκεπτικιστικής και ανεκτικής προς τον αυταρχισμό ανάλυσης του Samuel Huntington. Ο τελευταίος, σε αντίθεση με το Rostow, υποστήριξε ότι ο οικονομικός και κοινωνικός εκσυγχρονισμός δεν οδηγούσε αναγκαστικά στην εκδημοκρατισμό αλλά σε αυταρχικές πολιτικές λύσεις. Ισχυριζόταν ότι «εύθραυστοι» πολιτικοί θεσμοί των αναπτυσσόμενων χωρών δεν ήταν σε θέση να εναρμονίσουν τα συμφέροντα τω παλαιών ελίτ και των ανερχόμενων κοινωνικών ομάδων. Ο στρατός, ως ένας «σύγχρονος» θεσμός, μπορούσε να αποτελέσει το μηχανισμό που θα κατέστελλε μαζικές κινητοποιήσεις σε χώρες με ασθενή νομιμοποίηση και να διαχειριστεί έτσι τις πολιτικές εντάσεις που προέκυπταν από τον εκσυγχρονισμό. Στο πλαίσιο αυτό μπορούσε από την αμερικανική οπτική να ενταχθεί η περίπτωση της Ελλάδας και να δικαιολογηθεί η επιλογή της συνεργασίας με τη δικτατορία εκ μέρους των Αμερικανών ιθυνόντων.

Βιογραφικό

Ο Σωτήρης Ριζάς διευθύνει το Κέντρο Έρευνας Ιστορίας Νεώτερου Ελληνισμού της Ακαδημίας Αθηνών. Έχει γράψει μεταξύ άλλων τα βιβλία: *Η Προεδρία της Δημοκρατίας στην Ελληνική Πολιτική 1924-1935 και 1974-1985*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1992 (διδακτορική διατριβή)· *Το Μακεδονικό ζήτημα. Εξωτερική επέμβαση και Ελληνική πολιτική*, Εκδ. Γρηγόρης, Αθήνα 1996· *Ένωση-Διχοτόμηση-Ανεξαρτησία. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Βρετανία στην αναζήτηση λύσης για το Κυπριακό 1963-1967*, Εκδ. Βιβλιόραμα, Αθήνα 2000· *Η Ελλάδα, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρώπη 1961-1964. Πολιτικές και οικονομικές όψεις του προβλήματος ασφαλείας στο μεταίχμιο Ψυχρού Πολέμου και Ύφεσης*, Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2001· *Οι Ηνωμένες Πολιτείες, η δικτατορία των συνταγματαρχών και το Κυπριακό ζήτημα 1967-1974*, Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2002· *Τα Βαλκάνια και η Ελλάδα σε μετάβαση. Από τον Ψυχρό Πόλεμο στην Ύφεση, 1960-1974*, εκδ. Σιδέρη, Αθήνα 2006· *Η Ελληνική πολιτική μετά τον εμφύλιο πόλεμο. Κοινοβουλευτισμός και δικτατορία, Εκδ. Καστανιώτη*, Αθήνα 2008· *Απ' την Απελευθέρωση στον Εμφύλιο*, Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2011· *Το Αμερικανικό Γραφείο Στρατηγικών Υπηρεσιών στην Κατεχόμενη Ελλάδα 1943-1944*, Ακαδημία Αθηνών 2012· The Rise of the Left in Southern Europe: Anglo-American Responses, London: Pickering and Chatto 2012/Routledge 2016· Το τέλος της Μεγάλης Ιδέας. Ο Βενιζέλος, ο αντιβενιζελισμός και η Μικρά Ασία, Καστανιώτης, Αθήνα 2015· Παρατάξεις και κόμματα στη μεταπολεμική Ελλάδα, Εστία, Αθήνα 2016

Αλέξανδρος Σακκελαρίου

Δικτατορία και Ορθόδοξη Εκκλησία: Εκλεκτικές συγγένειες και αμοιβαία ιδιοποίηση

Η σχέση της Ορθόδοξης Εκκλησίας με τη χούντα των Συνταγματαρχών έχει συζητηθεί και εξακολουθεί να συζητείται στη δημόσια σφαίρα μέχρι και σήμερα, με οποιαδήποτε αφορμή, η οποία διαταράσσει τις σχέσεις κράτους και Εκκλησίας. Παρά ταύτα οι περισσότερες προσεγγίσεις είναι είτε νομικού χαρακτήρα και επικεντρώνονται στη «βίαιη» παρέμβαση της δικτατορίας στο εσωτερικό και στη διοίκηση της Εκκλησίας, είτε είναι εκκλησιαστικού και θεολογικού υπόβαθρου με

απολογητικό, συνήθως, χαρακτήρα ως προς τα πεπραγμένα της Εκκλησία κατά την εν λόγω περίοδο.

Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι να προσεγγίσει της σχέση δικτατορίας και Εκκλησίας έχοντας ως βάση τις διαθέσιμες πηγές και να απαντήσει σε ορισμένα ερωτήματα, όπως: Τι είδους σχέσεις αναπτύχθηκαν μεταξύ δικτατορίας και Εκκλησίας στη διάρκεια της χούντας; Η Εκκλησία υπέστη αυταρχικές παρεμβάσεις από το δικτατορικό καθεστώς; Πώς αντέδρασε σε αυτές; Συνεργάστηκε με τη δικτατορία; Γιατί; Σε ποιους τομείς; Ωφελήθηκε η Εκκλησία; Πώς αποκρυσταλλώνεται στον δημόσιο λόγο της η σχέση της με τη χούντα; Τι είδους ρητορική χρησιμοποιεί; Ένας από τους βασικούς στόχους της παρούσας εισήγησης είναι να διερευνηθεί η σχέση δικτατορίας και Ορθόδοξης Εκκλησίας μέσω της ανάλυσης περιεχομένου επίσημων κειμένων της Εκκλησίας (εκκλησιαστικά περιοδικά, εγκύκλιοι, κ.ά.), αλλά και των νομοθετημάτων της δικτατορίας, προκειμένου να καταδειχθούν οι εκλεκτικές συγγένειες και η αμοιβαία ιδιοποίηση μεταξύ τους. Για παράδειγμα εάν η Εκκλησία ωφελήθηκε, πώς αποτυπώνεται αυτό στα νομικά κείμενα ή σε κείμενα της ίδιας της Εκκλησίας; Υπάρχουν αποφάσεις του καθεστώτος που θεωρούνται ευνοϊκές; Ή εάν η Εκκλησία αποδέχεται και αναπαράγει την κυρίαρχη ιδεολογία, με ποιον τρόπο αυτό διαπιστώνεται στο επίπεδο του δημόσιου λόγου της;

Η βασική υπόθεση εργασίας είναι ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία, ως θεσμός, δρα ως ιδεολογικός μηχανισμός του καθεστώτος, μέσω της αναπαραγωγής της κυρίαρχης ιδεολογίας δια των κειμένων της, ιδεολογία με την οποία φαίνεται να συμφωνεί. Η Εκκλησία ιδιοποιείται το καθεστώς προκειμένου να επιτυχεί ορισμένους στόχους της τόσο στο εσωτερικό της (π.χ. νομοθετήματα με οικονομικό ή γραφειοκρατικό περιεχόμενο) όσο και ως προς την κοινωνία (π.χ. ηθική διαπαιδαγώγηση, καταπολέμηση της ηθικής κατάπτωσης). Από την άλλη, το καθεστώς ιδιοποείται την Εκκλησία για την αναπαραγωγή της ιδεολογίας του, αλλά και της ηθικής τάξης που το ίδιο επιδιώκει να επιβάλλει. Κοινή συνισταμένη είναι το πεδίο της ηθικής, αλλά ακόμα περισσότερο ο αντικομμουνισμός, ο οποίος ούτως ή άλλως θεωρείται ότι απειλεί την κοινωνία και μεταξύ άλλων και τη θρησκεία. Μέσω της συστηματικής επεξεργασίας και της ανάλυσης των διαθέσιμων πηγών θα γίνει προσπάθεια να καταδειχθεί η εκλεκτική συγγένεια (με βάση τη Βεμπεριανή ορολογία) μεταξύ δικτατορίας και Εκκλησίας κατά την ιστορική αυτή περίοδο, ιδίως σε θέματα ιδεολογικά, ηθικά και κοινωνικά με κυριότερο την συμπόρευση εναντίον του υποτιθέμενου κομμουνιστικού κινδύνου.

Βιογραφικό

Ο Αλέξανδρος Σακελλαρίου γεννήθηκε στην Αθήνα το 1977. Από το 2016 διδάσκει στο Ελληνικό Ανοιχτό Πανεπιστήμιο (Σπουδές στον ευρωπαϊκό πολιτισμό, Ειδικά θέματα ευρωπαϊκού πολιτισμού, ΕΠΟ42) και είναι μετα-διδακτορικός ερευνητής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Διαθέτει πολυετή (από το 2011) εμπειρία ως κύριος ερευνητής σε ευρωπαϊκά ερευνητικά προγράμματα (FP7 & HORIZON 2020). Σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και συνέχισε τις σπουδές του στην Κοινωνιολογία σε μεταπτυχιακό επίπεδο στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, όπου και αναγορεύθηκε διδάκτωρ Κοινωνιολογίας το 2008. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα μεταξύ άλλων περιλαμβάνουν θέματα όπως: πολιτική και θρησκεία, κοινωνιολογία της θρησκείας και της αθεΐας, θρησκευτική ελευθερία, θρησκευτικές κοινότητες στην Ελλάδα, ισλαμοφοβία, κοινωνιολογία της νεολαίας, ακροδεξιά. Από το 2015 είναι συν-συγγραφέας της ετήσιας έκθεσης για το

Ισλάμ στην Ελλάδα (Yearbook of Muslims in Europe) και συγγραφέας της ετήσιας έκθεσης για την Ισλαμοφοβία (European Islamophobia Report project).

Τάσος Σακελλαρόπουλος

Το πατριωτικό κύρος και η δίκη των πρωταιτίων

Μετά τη νίκη του εμφυλίου πολέμου, ο αντικομμουνισμός επιβλήθηκε ως ο ακρογωνιαίος λίθος της ασφαλούς λειτουργίας του κράτους. Λειτούργησε ως το βασικό κριτήριο για την αποδοχή κάθε ιδεολογικής και πολιτικής έκφρασης όπως επίσης και για την έγκριση κάθε έκφανσης η οποία σε οικονομικό και σε επαγγελματικό πλαίσιο αφορούσε τις κρατικές δομές ή ελεγχόταν από αυτές. Επί του αντικομμουνισμού κινήθηκε ασφαλώς και η συνομωσία που εξυφάνθηκε και κατέληξε στο πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967. Η επιβολή της Δικτατορίας και το κύμα καταστολής που εφάρμοσε προκάλεσε και την αντίδραση σταδιακά, της μεγάλης πλειοψηφίας του αστικού κόσμου. Το πραξικόπημα στην Κύπρο, η τουρκική εισβολή που ακολούθησε και η ήττα των ελληνικών όπλων διαμόρφωσαν ένα σαφή διαχωρισμό μεταξύ των δημοκρατών πατριωτών και εκείνων που καρπώθηκαν το πατριωτισμό μέσω του αντικομουνισμού, για ίδιον όφελος. Η χούντα και η απώλεια εθνικού εδάφους στην Κύπρο οδήγησαν μεταξύ άλλων και στην μετάπτωση των ηθικών κριτηρίων του αστικού κόσμου και στην αναγκαία ανάδειξη του πατριωτισμού ως μιας ανανεωμένης εθνικής σκευής. Στην δίκη των πρωταιτίων εκ μέρους μαρτύρων κατηγορίας, κυρίως απόστρατων αξιωματικών πολεμιστών του Εθνικού Στρατού κατά τον εμφύλιο πόλεμο, επαναδιατυπώνονται οι πατριωτικές αρχές σε μια προσπάθεια αφενός διαφοροποίησης τους από τους συνωμότες και αφετέρου ως μια απόφαση κάθαρσης της «διδακτικής μυθολογίας» η οποία απαραιτήτως συνοδεύει τον ιστορικό απόηχο των κρατών και των στρατών τους.

Βιογραφικό

Ο Τάσος Σακελλαρόπουλος σπούδασε ιστορία στο Πανεπιστήμιο της Σιέννας στην Ιταλία. Κύριος τομέας των ενδιαφερόντων του είναι η ιστορία του ελληνικού εικοστού αιώνα. Ειδικότερα, ο πολιτικός ρόλος του ελληνικού στρατού, οι πολιτικές ανακατατάξεις της δεκαετίας 1940-1950, οι πολιτικές διώξεις στην μεταπολεμική Ελλάδα, η αντίσταση κατά της Δικτατορίας του 1967 και η μεταδικτατορική περίοδος. Έχει επιμεληθεί συλλογικούς τόμους και εκθέσεις ιστορικού περιεχομένου και έχει δημοσιεύσει άρθρα σε ιστορικά περιοδικά και συλλογικούς τόμους. Είναι μέλος της ΕΜΝΕ (περιοδικό Μνήμων) και των Αρχείων Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας. Είναι υπεύθυνος στα Ιστορικά Αρχεία του Μουσείου Μπενάκη.

Αιμιλία Σαλβάνου

Η επταετία και η διαμόρφωση της προσφυγικής μνήμης

Η μνήμη της Μικρασιατικής Καταστροφής, αν και αποτελεί έναν από τους κατεξοχήν τόπους μνήμης της εθνικής ιστορίας, αποτελεί πεδίο πολύ λίγο διερευνημένο ως προς τη δυναμικότητά του. Ανάμεσα στα πεδία που συνήθως δεν αναδεικνύονται στις σχετικές μελέτες είναι η σημασία των πολιτικών επιλογών της διαχείρισης της μνήμης αυτής, τόσο από πλευράς των προσφύγων (μέσω των συλλόγων τους) όσο και από πλευράς του κράτους – καθώς και τα όρια συνάντησης των δύο πλευρών. Στόχος της ανακοίνωσης είναι να διερευνήσει την διαμόρφωση της προσφυγικής μνήμης την

περίοδο της επταετίας, εστιάζοντας στη διαχείριση της μνήμης της προσφυγικής Θράκης, τόσο από τους προσφυγικούς συλλόγους και τα περιοδικά που εκδίδουν όσο και (δευτερευόντως) από το κράτος. Η ανακοίνωση θα εστιάσει συγκριμένα στην μετατόπιση του ενδιαφέροντος των συλλόγων από το παρελθόν στη συγχρονία, στον τρόπο που διαχειρίζονται την έννοια της εθνικοφροσύνης, συνδέοντάς την με την προσφυγική ταυτότητα αλλά και με το πώς η προσφυγική ταυτότητα αποκρυσταλλώνεται μέσα από την επιτελεστικότητά της και την θεσμοποίησή της (όπως για παράδειγμα δημιουργία λαογραφικών μουσείων). Τέλος, θα διερευνήσει τον τρόπο που η στροφή αυτή στους προσφυγικούς συλλόγους συνομιλεί με τις κεντρικές επιλογές της χούντας σε ό,τι αφορά την ομογένεια (ΗΠΑ) αλλά και την εξωτερική πολιτική σε σχέση με τα γείτονα κράτη.

Βιογραφικό

Η Αιμιλία Σαλβάνου είναι ιστορικός. Γεννήθηκε το 1972 στις ΗΠΑ. Πραγματοποίησε τις σπουδές της στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (1989-1993) και εκπόνησε διδακτορική διατριβή στο Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου (2006). Στη συνέχεια ασχολήθηκε εκτεταμένα με τη μνήμη εκτοπισμένων ομάδων του 20ού αιώνα στον βαλκανικό χώρο, πραγματοποιώντας ταυτόχρονα τις μεταδιδακτορικές της σπουδές στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας (2012). Στα τωρινά ερευνητικά της ενδιαφέρονται συγκαταλέγονται θέματα ιστοριογραφίας, μνήμης και ιστορικής κουλτούρας, για οποία έχει δημοσιεύσει άρθρα σε ελληνικά και διεθνή περιοδικά.

Πασχάλης Σαμαρίνης

Χωρικές πολιτικές, έρευνα και σχεδιασμός τα χρόνια της δικτατορίας: τομές και συνέχειες· συλλογικές μεταβάσεις και προσωπικές πορείες.

Η παρούσα ανακοίνωση βασίζεται σε ευρήματα της πρόσφατης διδακτορικής μου διατριβής για την χωρική πολιτική της περιόδου της δικτατορίας. Όσον αφορά στον χωρικό σχεδιασμό και έρευνα και ιδιαίτερα στις συνθήκες και στους όρους παραγωγής τους, η επταετία της δικτατορίας αποτελεί μια από τις λιγότερο διερευνημένες περιόδους της πρόσφατης ιστορίας μας. Η απουσία συστηματικής έρευνας είναι αναντίστοιχη με την σημασία αυτής της κρίσιμης για την κατανόηση της ελληνικής μεταπολεμικής νεωτερικότητας περιόδου. Οι ραγδαίοι χωρικοί μετασχηματισμοί, όπως αποτυπώνονται στις δυναμικές αστικοποίησης, παραγωγικής αναδιάρθρωσης και εκσυγχρονισμού των υποδομών, βρίσκονται στο επίκεντρο της διαμόρφωσης σύγχρονων υλικών πλαισίων κοινωνικής ζωής. Ταυτόχρονα, αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες στην πορεία συγκρότησης νέων κοινωνικών υποκειμένων, συναρτώνται με πολιτικά και οικονομικά οράματα και προγράμματα, θέτουν προκλήσεις εκσυγχρονισμού για κρατικούς και άλλους φορείς χάραξης πολιτικής. Το σύνολο αυτών των δυναμικών, η εκρηκτική μεταπολεμική μεταμόρφωση, η παράλληλη ανάπτυξη της κοινότητας των επιστημόνων του χώρου και η διεκδίκηση της παρουσίας τους, οι μετατοπίσεις στο περιεχόμενο της πολεοδομικής θεωρίας/δημόσιου λόγου, αναδεικνύουν τις δεκαετίες 1960 και 1970 σε μια σημαντική «στιγμή», μια έντονα μεταβατικό χαρακτήρα.

Με αφετηρία την κινητικότητα των πρώτων χρόνων της δεκαετίας του ’60, η οποία περιγράφεται συχνά ως η «άνοιξη» της ελληνικής αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας, η ανακοίνωση εστιάζει στην μετάβαση φορέων έρευνας και σχεδιασμού στην περίοδο της δικτατορίας. Ειδικότερα επιλέγεται ως μελέτη περίπτωσης το

Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ), ένας από τους φορείς που με την σύσταση και λειτουργία του από τις αρχές της δεκαετίας αποτύπωσε τις δυναμικές και τις προθέσεις εκσυγχρονισμού, αλλά και την ανάδειξη μιας νέας γενιάς τεχνοκρατών και επιστημόνων του χώρου. Η μετάβαση του Κέντρου στα χρόνια της επταετίας σκιαγραφείται μέσα από την παραγωγή έργου, όπως τα Πενταετή Προγράμματα και ιδιαίτερα το Δεκαπενταετές Πρόγραμμα Μακροχρονίου Αναπτύξεως της χώρας, καθώς και μέσα από προφορικές αφηγήσεις των στελεχών του, που φωτίζουν τους όρους και το πλαίσιο αυτής της παραγωγής στις ιδιαίτερες συνθήκες της επταετίας.

Η συμβολή της παρούσας ανακοίνωσης στη διερεύνηση της περιόδου της δικτατορίας φιλοδοξεί να είναι διττή: αφενός ιστοριογραφική, αναδεικνύοντας μια πλευρά της περιόδου που παραμένει ως σήμερα αδιερεύνητη, αφετέρου ως συνεισφορά στον ευρύτερο διεπιστημονικό διάλογο για την κατανόηση του καθεστώτος και των σχέσεών του με την κοινωνική πραγματικότητα της εποχής. Σε αυτό το πλαίσιο, η οπτική του χώρου, ο σχετικός επιστημονικός, κοινωνικός διάλογος και ο σχεδιασμός, προσφέρει πολύπλευρες δυνατότητες κατανόησης της μεταπολεμικής πορείας και αναδεικνύει κρίσιμα ζητήματα σε σχέση με τις τομές και συνέχειες της περιόδου της δικτατορίας: Εκφράστηκε στη διάρκειά της μια διακριτή αντίληψη για τη χωρική πολιτική συναρτημένη με τα χαρακτηριστικά και την ιδεολογία του καθεστώτος; Τι συνθήκες διαμορφώθηκαν για τους ειδικούς εντός και εκτός του κρατικού μηχανισμού και ποιές οι στάσεις τους απέναντι στο καθεστώς; Ποιοι ήταν οι ρόλοι τους στη χάραξη της πολιτικής και ποια τα περιθώρια αυτοπροσδιορισμού της δράσης τους; Ποια τα προσωπικά διλήμματα, οι ατομικές στρατηγικές και ποιες μορφές λάμβανε η συλλογική τους παρουσία; Και αν αυτή η συλλογική παρουσία αναπτύσσονταν, ελάχιστο χρόνο πριν, στα συμφραζόμενα της κοινωνικής και πολιτιστικής κινητικότητας της «σύντομης δεκαετίας 1960», πώς εκδηλώθηκε στη νέα συνθήκη πολιτικού αυταρχισμού;

Βιογραφικό

Ο Πασχάλης Σαμαρίνης γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη, σπούδασε Αρχιτεκτονική στην Πολυτεχνική Σχολή του Α.Π.Θ. (1995-2002) και συνέχισε τις σπουδές του στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα Πολεοδομίας και Χωροταξίας του Ε.Μ.Π. (2004-2006). Το 2014 ολοκλήρωσε με επιτυχία την διδακτορική του διατριβή στο Ε.Μ.Π. με επιβλέπουσα Καθηγήτρια την Ντίνα Βαΐου και αντικείμενο έρευνας τις χωρικές πολιτικές της περιόδου της δικτατορίας. Υπήρξε υπότροφος του Ι.ΚΥ. του Προγράμματος Ηράκλειτος ΙΙ, καθώς και του Κέντρου Έρευνας για τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες για την εκπόνηση μεταδιδακτορικής έρευνας. Από το 2003 εργάζεται ως αρχιτέκτονας-πολεοδόμος, ενώ από το 2007 είναι μέλος του Εργαστηρίου Αστικού Περιβάλλοντος της Σχολής Αρχιτεκτόνων του Ε.Μ.Π. και έχει συμμετάσχει σε ερευνητικά προγράμματα και στην διδασκαλία προπτυχιακών και μεταπτυχιακών μαθημάτων της Σχολής.

Αντώνης Σαραντίδης

Η «Ένωσις των εν Παρισίοις Ελλήνων Σπουδαστών»: ο Ελληνικός Φοιτητικός Σύλλογος του Παρισιού την περίοδο της δικτατορίας

Κατά την περίοδο της δικτατορίας, στις περισσότερες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες και φοιτητουπόλεις δραστηριοποιείται ένας σημαντικός αριθμός ελληνικών φοιτητικών σωματείων, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την ΕΠΕΣ. Η «Ένωσις των εν Παρισίοις

Ελλήνων Σπουδαστών» αποτελεί τον επίσημο συνδικαλιστικό φορέα των ελλήνων φοιτητών του Παρισιού, ο οποίος ιδρύθηκε το 1884. Την περίοδο που η Ελλάδα βρισκόταν υπό το καθεστώς των συνταγματαρχών, η ΕΠΕΣ αριθμούσε πάνω από 400 εγγεγραμμένα μέλη, ενώ η δραστηριότητα της επεκτάθηκε σε σχέση με τις προηγούμενες περιόδους, και πέρα από τα φοιτητικά θέματα πρωτοστάτησε στο αντιδικτατορικό κίνημα που αναπτύχθηκε στη Γαλλία και ιδιαίτερα στο Παρίσι. Με σειρά ψηφισμάτων κατήγγειλε τη χούντα και τις φυλακίσεις ή τις διώξεις αντιστασιακών στην Ελλάδα, προχώρησε σε συνεχείς εκκλήσεις προς γαλλικούς ακαδημαϊκούς φορείς και πολιτικά κόμματα με σκοπό την ενημέρωση, την ευαισθητοποίηση και την κινητοποίησή τους. Μεσολάβησε, επίσης, στην οργάνωση αντιδικτατορικών εκδηλώσεων, χαρακτηριστικά παραδείγματα οι εκδηλώσεις στην Μυτυαλιτέ στο Παρίσι το 1968 και 1969, και πρωτοστάτησε στη διοργάνωση αντιδικτατορικών πανευρωπαϊκών συνεδρίων, όπως αυτά στο Παρίσι το 1967 και στην Κοπεγχάγη το 1971. Συγχρόνως, έλαβε μέρος σε αντιιμπεριαλιστικές εκδηλώσεις (διαδηλώσεις, διαμαρτυρίες κ.ά.) δηλώνοντας την αμέριστη υποστήριξή της προς τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα σε όλον τον κόσμο, ενώ μέλη της ΕΠΕΣ συμμετείχαν και στην πρωτοβουλία για την κατάληψη του ελληνικού περιπτέρου της φοιτητούπολης στην Σιτέ του Παρισιού, στις 22 Μαΐου του 1968, στο πλαίσιο του Μάη του ’68. Παράλληλα, η ΕΠΕΣ δραστηριοποιείται και στον χώρο του εντύπου με χαρακτηριστικό παράδειγμα την έκδοση, αμέσως μετά την επιβολή της δικτατορίας στην Ελλάδα, του περιοδικού *Πορεία*, το οποίο λειτούργησε ως το επίσημο όργανο του συλλόγου αλλά και ως το μόνο επίσημο φοιτητικό όργανο στο Παρίσι, σε σχέση με τα υπόλοιπα αντιδικτατορικά έντυπα που κυκλοφορούσαν. Τέλος, μερικά από τα μέλη που συμμετέχουν εκείνη την περίοδο στις δραστηριότητες της ΕΠΕΣ είναι οι Νίκος Χατζηνικολάου, Άγγελος Ελεφάντης, Άννα Φραγκουδάκη, Μάκης Καβουριάρης, Γιώργος Κουκουλές, Δημήτρης Σκαρπαλέζος, Μαρία Τσαπάλου, Βένιος Αγγελόπουλος, Λίνα Τσάτσαρη και Αλέκος Γιωτόπουλος.

Η ανακοίνωση θα επικεντρωθεί στην δράση της ΕΠΕΣ που είναι συνυφασμένη με τη συμμετοχή των ελλήνων φοιτητών στον αντιδικτατορικό αγώνα με τον τρόπο που διαμορφώνεται στο Παρίσι. Αφενός, θα παρουσιαστούν οι δραστηριότητες του συλλόγου στο επίπεδο των αντιδικτατορικών εκδηλώσεων, στην έκδοση αντιδικτατορικών εντύπων, με επίκεντρο το περιοδικό *Πορεία*, αλλά και στη συμμετοχή στο ευρύτερο πλαίσιο των ριζοσπαστικών γεγονότων που λαμβάνουν χώρα στο Παρίσι στα τέλη της δεκαετίας του 1960. Αφετέρου, θα υπάρξουν αναφορές στη σημασία του συλλόγου για τους έλληνες φοιτητές της γαλλικής πρωτεύουσας στη διαμόρφωση της καθημερινότητάς τους αλλά και της πολιτικής τους ταυτότητας την περίοδο της δικτατορίας. Τέλος, θα επισημανθεί ο τρόπος με τον οποίο η ΕΠΕΣ λειτουργεί ως ένας χώρος ιδεολογικής διαπάλης, λαμβάνοντας υπόψη τις συζητήσεις, τις ρήξεις και τις διαμάχες που προκύπτουν στο εσωτερικό του σωματείου με αφορμή κυρίως τον έλεγχο του διοικητικού συμβουλίου από τις φοιτητικές πολιτικές παρατάξεις. Η ανακοίνωση βασίζεται στην υπό εκπόνηση μεταπτυχιακή διπλωματική μου εργασία που αφορά την *Πορεία* και την ΕΠΕΣ, και ένα μεγάλο μέρος των πληροφοριών αντλείται από το σχετικό με την ΕΠΕΣ αρχειακό υλικό, που διασώζεται κυρίως στα ΑΣΚΙ, από τα περιεχόμενα του περιοδικού *Πορεία,* και γενικότερα τον αντιδικτατορικό τύπο στη Γαλλία, και παράλληλα από τη συλλογή προφορικών μαρτυριών από πρωταγωνιστές της περιόδου.

<u>Βιογραφικό</u>

Ο Αντώνης Σαραντίδης γεννήθηκε στην Αθήνα το 1988. Το 2014 απόφοιτησε από το τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του ΕΚΠΑ. Είναι

μεταπτυχιακός φοιτητής της Νεότερης και Σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και ασχολείται με την περίοδο της δικτατορίας και τον Σύλλογο Ελλήνων Φοιτητών στο Παρίσι. Παράλληλα, εργάζεται στο Ιστορικό Αρχείο του Πανεπιστημίου Αθηνών στα πλαίσια υλοποίησης του έργου με τίτλο «Ψηφιοποίηση και λημματογράφηση του Αρχείου Πρωτοκόλλου (1837-1953) του Ιστορικού Αρχείου ΕΚΠΑ».

Άννα-Μαρία Σιχάνη

Διανοούμενοι και δημόσια σφαίρα στον καιρό της «σιωπής»: επανασημασιοδοτήσεις της αμφισβήτησης στην απριλιανή Δικτατορία

Η παρούσα έρευνα επιχειρεί να προσεγγίσει και να συζητήσει το ρόλο των διανοουμένων στο φως των ιστορικών μεταλλάξεων της ελληνικής μετεμφυλιακής κοινωνίας, και συγκεκριμένα στην περίοδο της Δικτατορίας. Καθώς οι δεκαετίες του 1960 και 1970 έχουν εντυπωθεί στη δυτική ιστορία ως «*η χρυσή εποχή του διανοούμενου και της αμφισβήτησης*»[1], η ανακοίνωση αρχικά επιδιώκει να εντάξει και να αναλύσει τους μετασχηματισμούς του ρόλου του διανοούμενου σε σχέση με τις μεταλλαγές του δημόσιου χώρου τόσο σε διεθνές αλλά κυρίως σε εθνικό επίπεδο. Επιχειρώ να αναδείξω, επικεντρώνοντας την ανάλυσή μου κυρίως σε παραδείγματα από το λογοτεχνικό πεδίο, πως ό,τι σφραγίζει τη δεκαετία του ‘60 είναι η στροφή των κριτικών διανοουμένων προς μια παρέμβαση περισσότερο «επιτελεστικλη», που προσανατολίζει κοινωνικές και πολιτιστικές πρακτικές και τρόπους σκέψης ενάντια στις ποικίλες εκδοχές της κυριαρχίας. Εντάσσοντας τις έννοιες της πολιτισμικής αντίστασης και της αμφισβήτησης σε μια τέτοια γενεαλογική προοπτική, η έρευνά μου επιχειρεί να διαβάσει ξανά το ρόλο των διανοουμένων στη διάρκεια της δικτατορίας, επικεντρώνοντας κυρίως στις διαφορετικές τροπικότητες της δημόσιας παρέμβασης. Από την περίφημη “σιωπή”, τις εκδοτικές στρατηγικές των *Δεκαοχτώ Κειμένων* και των *Νέων Κειμένων 1&2* μέχρι τις επικοινωνιακές τεχνολογίες που μεταχειρίζονται, οι Έλληνες διανοούμενοι εμπλουτίζουν το ρεπερτόριο της παρέμβασής τους στη δημόσια σφαίρα ενάντια στον καθεστωτικό αυταρχισμό. Την ίδια στιγμή, οι παρεμβάσεις αυτές ανασημασιοδοτούν εκ νέου την έννοια του δημόσιου χώρου «εξειδικεύοντας» παράλληλα το κοινό απεύθυνσης, από τη διεθνή κοινότητα μέχρι τους πολιτικούς κρατουμένους, επινοώντας, έτσι, νέα νέα δίκτυα επικοινωνίας, τα οποία προετοιμάζουν τη μετάβαση στη Μεταπολίτευση.

Βιογραφικό

Η Άννα-Μαρία Σιχάνη σπούδασε Νεοελληνική Φιλολογία στην Αθήνα σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο και συνέχισε με μεταπτυχιακές σπουδές Digital Humanities στο Λονδίνο. Ολοκληρώνει τη διδακτορική της διατριβή στη Νεοελληνική Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Στην έρευνά της μελετά τις σχέσεις λογοτεχνίας, ιστορίας, ιδεολογίας, τεχνολογίας και κουλτούρας στη μακρά δεκαετία του '60, ευρύτερους μηχανισμούς και διασυνδέσεις στο λογοτεχνικό πεδίο, καθώς και πολιτισμικά, κοινωνικά και διανοητικά ζητήματα γύρω από ψηφιακά περιβάλλοντα γνώσης.

[1] Enzo Traverso, *Τι απέγιναν οι διανοούμενοι; Συζήτηση με τον Regis Meyran*, μτφρ. Νίκος Κούρκουλος, Αθήνα, Εκδόσεις του Εικοστού πρώτου, 2013, 58.

Χρυσοβαλάντης Στειακάκης

Οι εικαστικές τέχνες στην Ελλάδα της επταετίας: Νεωτερισμός και αντιδικτατορική αλληλεγγύη στον αντίποδα του ηθικοπλαστικού, εθνικιστικού πολιτισμικού προσανατολισμού

Η παρούσα ανακοίνωση στοχεύει στη σκιαγράφηση της ελληνικής αισθητικής ιδεολογίας, όπως αυτή διαμορφώνεται στα πολιτισμικά συμφραζόμενα της Δικτατορίας (1967-1974) όπου ο νεωτερισμός και οι δυτικότροπες πρωτοποριακές προσεγγίσεις έρχονται ως απάντηση στο ρεύμα του συντηρητισμού το οποίο επιβιώνει σταθερά στο όνομα του κυρίαρχου ρομαντικού εθνικισμού.

Το πολιτικό σκηνικό στην Ελλάδα αυτών των χρόνων επηρέασε άρδην τον καλλιτεχνικό τομέα εντός συνόρων που αποκόπηκε σε μια πρώτη φάση από τη διεθνή εικαστική κίνηση με την οποία είχε αρχίσει να εξοικειώνεται κατά τη δεκαετία του 1950/60. Στην περίοδο της επταετίας, τα πολιτισμικά δρώμενα και οι εκθέσεις περιορίστηκαν σημαντικά, ενώ αρκετοί εκφραστές της τέχνης, που παρέμειναν στο εσωτερικό, προτίμησαν τη λύση της αποχής ως ένα είδος διαμαρτυρίας απέναντι στο καθεστώτος ανελευθερίας. Σταδιακά, όμως, η «σιωπή έσπασε». Έτσι, τα νέα εγχώρια καλλιτεχνικά προϊόντα αποδεσμεύτηκαν από το βάρος του ηθικοπλαστικού φορμαλισμού του παρελθόντος και το φορτίο της μεσοπολεμικής ιδεολογίας της ιθαγένειας που είχαν επιστρατευτεί για την προώθηση της αναχρονιστικής, εθνικιστικής πολιτισμικής πολιτικής των Συνταγματαρχών με στόχο τη χειραγώγηση της κοινωνίας. Ως εκ τούτου, πολλοί πρωτοποριακοί Έλληνες δημιουργοί, υιοθέτησαν τις οψιφανείς, αφαιρετικές, νεορεαλιστικές μορφές τέχνης της Δύσης και προχώρησαν μέσα από την οργάνωση του χώρου με δομικά ή τεχνολογικά στοιχεία σε έναν -χωρίς ελληνοκεντρικά νοήματα- σχολιασμό της ρέουσας κοινωνικοπολιτικής κατάστασης. Με τη στάση τους αυτή, εκδήλωσαν την αντίθεσή τους στα φαινόμενα κοινωνικού και πολιτικού αυταρχισμού έχοντας στο πλευρό τους το πιο επαναστατικό κομμάτι των Ελλήνων πολιτών που προσδοκούσε την αλλαγή. Η εξέλιξη αυτή επικύρωνε την εκμοντερνιστική -κατά τις αξιώσεις των φιλοπρόοδων- εικόνα της Ελλάδας, προετοιμάζοντας ταυτόχρονα το έδαφος για την απόλυτη κατάλυση των ορίων της τέχνης, όπως θα επιτευχθεί στην εποχή της Μεταπολίτευσης.

<u>Βιογραφικό</u>

Ο Χρυσοβαλάντης Στειακάκης αποφοίτησε από το τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστήμιου Κρήτης (Ρέθυμνο) το 2002 και έλαβε από το ίδιο τμήμα μεταπτυχιακό δίπλωμα ειδίκευσης στην ιστορία της τέχνης το 2006. Από το 2012 εκπονεί διδακτορική διατριβή στο πρόγραμμα «Ελληνικός Πολιτισμός»/ κατεύθυνση «Νεοελληνική Τέχνη» της Σχολής Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Σπουδών του Α.Π.ΚΥ. (Λευκωσία) με θέμα «Γιαννούλης Χαλεπάς (1851-1938). Η υποδοχή του έργου του στην ελληνική πραγματικότητα: 1870-2007» υπό την επίβλεψη της Επίκουρης Καθηγήτριας κ. Βάγιας Καραΐσκου. Στο πλαίσιο των ερευνητικών-επαγγελματικών του δραστηριοτήτων, έχει συμμετάσχει στο πρόγραμμα τεχνοκριτικής του Ι.Μ.Σ. (Ρέθυμνο) και έχει εργαστεί ως εκπαιδευτής για το μάθημα της ιστορίας της τέχνης σε Δ.Ι.Ε.Κ, Ι.Ι.Ε.Κ, Σ.Δ.Ε. και Κ.Δ.Β.Μ. (Ηράκλειο, Άγιος Νικόλαος, Ιεράπετρα, Σητεία). Παράλληλα, έχει διατελέσει καθηγητής ιστορίας τέχνης στο MBS Κολλέγιο Κρήτης (Ηράκλειο), αλλά και επιμορφωτής στα Εικαστικά Εργαστήρια του Εκπαιδευτικού Τομέα του Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης Κρήτης (Ρέθυμνο). Επιπλέον, έχει συνεργαστεί ως αρχαιολόγος με τις ΚΔ΄ Ε.Π.Κ.Α. (Άγιος Νικόλαος) και ΚΓ΄ Ε.Π.Κ.Α (Ηράκλειο). Δεδομένων των ενδιαφερόντων του

για το πολιτισμικό γίγνεσθαι και όντας μέλος της Εταιρίας Ελλήνων Ιστορικών Τέχνης από το 2007, επιμελείται εκθέσεις, μετέχει σε διεθνή και εθνικά συνέδρια, δίνει διαλέξεις για καλλιτεχνικά θέματα, ασχολείται με τη συγγραφή βιβλίων τέχνης και αρθρογραφεί συστηματικά σε on-line περιοδικά.

Μαρία Στυλιανού

Η εμπέδωση του ελληνοχριστιανισμού και η απάλειψη του πολιτισμικού άλλου στην Καβάλα την περίοδο της δικτατορίας (1967-1974)

Στην παρούσα ανακοίνωση θα επιχειρήσουμε να παρουσιάσουμε και να διερευνήσουμε αδρομερώς τον ρόλο της εκκλησίας στη διαμόρφωση του δημόσιου λόγου κατά την περίοδο της δικτατορίας στην περιοχή της Καβάλας. Παρεμβάσεις του κλήρου στο ηθικό, κοινωνικό, ιδεολογικό και ιστορικό πεδίο, όπως εκφράζονται μέσω του τοπικού τύπου, δημοσιεύματα με αφορμή ιστορικές και εθνικές επετείους, διοργάνωση ιερατικών συνεδρίων, εγκυκλίων για τη θέση του κλήρου στη δημόσια ζωή και τη συνεργασία πολιτείας-εκκλησίας.

Ακόμη, η ίδρυση Εκκλησιαστικού Μουσείου, οι σκέψεις για κατασκευή μνημείων θρησκευτικού χαρακτήρα, η λειτουργία κατηχητικών σχολείων και η προώθησή τους, η διερεύνηση της σχέσης των πιστών με τον εκκλησιαστικό λόγο μέσω της διοργάνωσης καμπάνιας για την Αγία Γραφή, η σύμπλευση πολιτιστικών θεσμών, όπως το Φεστιβάλ Φιλίππων-Θάσου, με τις εκκλησιαστικές αρχές στο πλαίσιο του ελληνοχριστιανισμού υπογραμμίζουν και αναδεικνύουν τις πολιτισμικές και ιδεολογικές παρεμβάσεις της εκκλησίας και του κλήρου στον δημόσιο χώρο. Οι παρεμβάσεις αυτές ανιχνεύονται και σε συγκεκριμένες συμπεριφορές ιεραρχών που απασχόλησαν τις τοπικές κοινωνίες και εμπλουτίζουν τη συζήτηση για τη θέση και τον ρόλο της εκκλησίας σε σχέση με τη λειτουργία της πολιτείας, της κοινωνίας και των θεσμών της, όπως αυτόν της εκπαίδευσης και της τοπικής αυτοδιοίκησης (δήμαρχος, δημοτικό συμβούλιο).

Μιλώντας για τις πολιτισμικές και ιδεολογικές παραμέτρους, αναφερόμαστε κυρίως στις έννοιες του ελληνοχριστιανισμού και της εθνικοφροσύνης, οι οποίες ενίοτε πυροδοτούν τον εθνικό και θρησκευτικό ζήλο, με συνέπεια την υποτίμηση έως και απάλειψη του πολιτισμικού/θρησκευτικού άλλου. Εδώ εξετάζεται η περίπτωση απομάκρυνσης του μουσουλμανικού ταφικού μνημείου (τουρμπές) της μητέρας του Μωχάμετ Αλή από την πλατεία Φουάτ (κεντρική πλατεία της πόλης) το καλοκαίρι του 1967.

Το ερευνητικό υλικό, στο οποίο στηρίχθηκε η παρούσα ανακοίνωση προήλθε από τα αρχεία των τοπικών εφημερίδων «Πρωινή» και «Ταχυδρόμος» και από το Αρχείο Εμπιστευτικού Πρωτοκόλλου Νομού Καβάλας (1954-1973) που βρίσκεται στο τοπικό παράρτημα των ΓΑΚ. Η καταγραφή, ανάλυση και ερμηνεία του αρχειακού υλικού βασίζεται στις μεθοδολογίες της ιστορικής έρευνας και της ανάλυσης περιεχομένου.

Βιογραφικό

Η Μαρία Στυλιανού γεννήθηκε στην Καβάλα το 1966. Σπούδασε στο τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του ΑΠΘ, απ' όπου έλαβε στη συνέχεια μεταπτυχιακό δίπλωμα ειδίκευσης στη Βυζαντινή και Μεσαιωνική Ιστορία και στη Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία (2006 και 2009 αντίστοιχα). Το 2015 έλαβε το διδακτορικό της στις Επιστήμες της Αγωγής (ΠΤΔΕ, ΑΠΘ) με θέμα διατριβής: «Ο ρόλος των εκπαιδευτικών στη διαμεσολάβηση της κυρίαρχης εθνικής ιστορικής

αφήγησης στη μετεμφυλιακή Ελλάδα (1949-1974). Η περίπτωση της Καβάλας». Από το 1998 εργάζεται στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση ως φιλόλογος σε σχολεία της Καβάλας.

Ζήσιμος Συνοδινός

Δικτατορία των συνταγματαρχών, λαϊκή αποταμίευση και οικονομική επέκταση. Η περίπτωση του Ταχυδρομικού Ταμιευτηρίου

Το στρατιωτικό καθεστώς 1967-1974, όπως και ο Ιωάννης Μεταξάς στα τέλη του μεσοπολέμου, θα αξιοποιήσει το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο ως εργαλείο πιστωτικής πολιτικής, κύρους αλλά και προπαγάνδας στις λαϊκές τάξεις, με την ιδιαίτερη προβολή της αποταμίευσης στην εκπαίδευση, στη δημόσια διοίκηση και κυρίως στην επαρχία. Το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο, υπό τη διοίκηση παραγόντων της χούντας, θα στηρίξει τα οικονομικά του κράτους, τα αναπτυξιακά προγράμματα μεγάλων δημόσιων επιχειρήσεων και θα χρηματοδοτήσει ταμεία και οργανισμούς του δημοσίου με ικανά ποσά. Τα παραπάνω, μαζί με την άσκηση κοινωνικής πολιτικής και την αύξηση των δανείων σε δημόσιους υπαλλήλους και στρατιωτικούς, υπήρξαν παράγοντες που συνέβαλαν, εκτός της οικονομικής συγκυρίας, στην εντυπωσιακή επέκταση του Ιδρύματος.

Βιογραφικό

Ο Ζήσιμος Χ. Συνοδινός γεννήθηκε στην Αθήνα το 1958 και σπούδασε νομικά και ιστορία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Εργάσθηκε στην Εθνική Τράπεζα για περισσότερα από 35 έτη (1978-2013), εκ των οποίων τα περισσότερα στο Ιστορικό της Αρχείο (ΙΑ/ΕΤΕ) ως ανώτερο στέλεχος (Προϊστάμενος Τομέα Συλλογών, Ερευνητικών προγραμμάτων, Εκδόσεων και Βιβλιοθήκης). Από τον Σεπτέμβριο του 2014 είναι Επιστημονικός Υπεύθυνος του Ιστορικού Αρχείου Eurobank Ergasias. Έχει ασχοληθεί με την οργάνωση και επεξεργασία αρχείων –κυρίως ιδιωτικών, πολιτικών, τραπεζικών, επιχειρήσεων– και με θέματα νεοελληνικής φιλολογίας, ιστορίας και αρχειονομίας, λαμβάνοντας μέρος σε διεθνή και ελληνικά επιστημονικά συνέδρια. Έχει δημοσιεύσει εργασίες του σε διάφορα έντυπα, σε εκδόσεις της Εθνικής Τράπεζας, του ΙΑ/ΕΤΕ, της Εταιρείας Μελέτης της Ιστορίας της Αριστερής Νεολαίας (ΕΜΙΑΝ) και της Ελληνικής Αρχειακής Εταιρείας, της οποίας έχει χρηματίσει και πρόεδρος. Είναι μέλος της Society of the American Archivists, γραμματέας της ΕΜΙΑΝ και αναπληρωματικό μέλος στην Εφορεία των Γενικών Αρχείων του Κράτους.

Αλεξάνδρα Σφοίνη

«Ψωμί – Παιδεία – Ελευθερία»: η ιστορική διάσταση του συνθήματος του Πολυτεχνείου»

Το εμβληματικό για το Πολυτεχνείο σύνθημα «Ψωμί – Παιδεία – Ελευθερία» εμφανίστηκε με αυτή τη μορφή πρώτη φορά κατά την εξέγερση τον Νοέμβρη 1973 και συνέχισε να χρησιμοποιείται στη Μεταπολίτευση συνδεδεμένο με συγκεκριμένα αιτήματα του φοιτητικού κινήματος. Ωστόσο δεν ήταν εντελώς καινοφανές, εφόσον η πρώτη μορφή του ανάγεται στη Γαλλική Επανάσταση (ψωμί και ελευθερία). Η ανακοίνωση έχει σκοπό να διερευνήσει την ιστορικότητα του συνθήματος στις διάφορες μορφές του (ψωμί και ελευθερία, ψωμί – ελευθερία – ειρήνη, κ.λπ.) στα διεθνή και ελληνικά κοινωνικά συμφραζόμενα, από τη Γαλλική Επανάσταση ως τον μεσοπόλεμο και τις δικτατορίες της Λατινικής Αμερικής, καθώς και τη χρήση του με

νέα μορφή κατά την εξέγερση του Πολυτεχνείου, οπότε προστίθεται το σκέλος της παιδείας. Για τον σκοπό αυτό, εκτός από τη βιβλιογραφία, θα ερευνηθεί ο τύπος και αρχειακό υλικό των ΑΣΚΙ και της ΕΜΙΑΝ.

Βιογραφικό

Η Αλεξάνδρα Σφοίνη σπούδασε στο Ιστορικό-Αρχαιολογικό Τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών (1976-1981) και στο Παρίσι, στο Πανεπιστήμιο της Σορβόννης (Université de Paris I, Panthéon-Sorbonne), απ' όπου έλαβε διδακτορικό δίπλωμα στη νεότερη ελληνική ιστορία (1991). Από το 1997 είναι ερευνήτρια στο Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών (Τομέας Νεοελληνκών Ερευνών) του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και είναι υπεύθυνη του ερευνητικού έργου «Γλωσσομάθεια, μεταφράσεις, έννοιες (18ος-20ός αι.)». Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα επικεντρώνονται σε θέματα κοινωνικής και πολιτισμικής ιστορίας, ιστορίας των ιδεολογιών και των νοοτροπιών, του εκπολιτισμού και των πολιτισμικών μεταφορών από Δύση και Ανατολή στον ελληνικό χώρο κατά τα νεότερα χρόνια. Έχει δημοσιεύσει μεταξύ άλλων τα βιβλία Ξένοι συγγραφείς μεταφρασμένοι ελληνικά, 15ος-17ος αιώνας, Αθήνα, ΚΝΕ/ΕΙΕ, 2003 και Ιστορία των εννοιών. Διαδρομές της ευρωπαϊκής ιστοριογραφίας, Αθήνα, ΕΜΝΕ-Μνήμων, 2006.

Γιάννης Τζανετάκος

Από την αντίσταση στη μεταπολίτευση. Η περίπτωση του περιοδικού «Προσανατολισμοί»

Τα πρώτα χρόνια της 10ετίας του 70 εμφανίζεται κάποιου είδους κόπωση στις αντιστασιακές δραστηριότητες των αντιτιθέμενων προς τη χούντα. Διανοούμενοι, φοιτητές, δημοκρατικοί αξιωματικοί, προδικτατορικοί πολιτικοί και στελέχη του φοιτητικού κινήματος, δημοσιογράφοι κλπ είναι φυλακισμένοι ή εκτοπισμένοι. Οι σφετεριστές της εξουσίας διαμορφώνουν προς όφελός τους καθεστωτικές συνθήκες κι επιχειρούν προσομοιώσεις δημοκρατικών θεσμών (Συμβουλευτική Επιτροπή, ΟΠΕΚ κλπ). Με βασική προϋπόθεση την μη αναγνώριση της διαμορφούμενης κατάστασης, επ' ωφελεία της χούντας, αναπτύσσεται προβληματισμός με πυρήνα την ανάγκη να καλλιεργηθούν αντισώματα ώστε να μην καταστούν οι πραξικοπηματίες καθεστώς σε όλες τις εκφάνσεις του υποτυπώδους δημόσιου βίου. Και παράλληλα να μην ενδώσει η κοινή γνώμη στην προπαγάνδα των κρατούντων ότι ανέτρεψαν ένα διεφθαρμένο πολιτικό σύστημα με την Ελλάδα των Ελλήνων Χριστιανών και ό, τι αυτό σήμαινε.

Στο πλαίσιο αυτού του προβληματισμού ευλόγως αναδεικνύεται η ανάγκη να υπάρξει παρουσία στον τομέα της επικοινωνίας και της ενημέρωσης. Η άρση της προληπτικής λογοκρισίας (προϋπέθετε την υποχρέωση της αδειοδότησης κάθε έκδοσης από τη Γραμματεία Τύπου και Προπαγάνδας) παρείχε τη δυνατότητα να εκδοθεί ένα πολιτικο- ιδεολογικό περιοδικό. Περιοδικό το οποίο θα λειτουργούσε και ως δίαυλος μεταφοράς αρχών, που κυριαρχούν στην Ευρώπη, από την οποία είχε αποκοπεί η χώρα.

Μια ομάδα από στελέχη του προχουντικού Φοιτητικού Κινήματος, τα οποία επανασυνδέθηκαν μετά την εκπλήρωση των περίπου 3ετών στρατιωτικών υποχρεώσεων τους καταλήγουν μετά από εξαντλητικές συζητήσεις ως προς την αποτελεσματικότητα και την σκοπιμότητα των όποιων μορφών αντιπολίτευσης, να

επιχειρήσουν την έκδοση περιοδικού, του πρώτου πολιτικού και αντιχουντικού από την 21/ 4/ 1967.

Το χρονικό της προεργασίας, τα πρώτα βήματα της έκδοσης, οι διασυνδέσεις, οι αντιδράσεις του καθεστώτος, οι δικτυώσεις, τα περιθώρια κριτικής της «κυβερνητικής δραστηριότητας», οι σχέσεις με τις αντιστασιακές οργανώσεις, οι διώξεις, η υποδοχή από την κοινή γνώμη κ. α. αποτελούν το βασικό περιεχόμενο της ανακοίνωσης.

Βιογραφικό

Αποφοίτηση από το Κολλέγιο Αθηνών το 1959. Νομική Αθηνών. Μέλος καθοδηγητικών οργάνων της Οργάνωσης Νέων Ενώσεως Κέντρου (ΟΝΕΚ) και Ελληνικής Δημοκρατικής Νεολαίας (ΕΔΗΝ). Ιδρυτικός Πρόεδρος της ΕΦΕΕ (1963). Δ/ ντης περιοδικού «Προσανατολισμοί». Μέλος Εκτελεστικής Επιτροπής «Νέων Δυνάμεων». Πρόεδρος «Ευρωπαϊκού Συνδέσμου». Γενικός Γραμματέας Ελληνικής Ένωσης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου». Συνεργάτης εφημερίδων «Ελευθεροτυπία», «Αυγή», «Πρώτη», «Αξία», «Ελλάδα σήμερα» και περιοδικών. Ιδρυτικός δ/ντης Ρ/Σ Αθήνα 9, 84, Astra Λευκωσίας, Flash 9, 61. Συνεργάτης 902 Αριστερά στα FM, Δεύτερου Προγράμματος κλπ. Γενικός Διευθυντής ΕΡΑ/ ΕΡΤ (1996-2000).Υπεύθυνος τηλεοπτικών εκπομπών «Εξιστορείν και Ιστορείν», «Πρωτοσέλιδα Ιστορίας», «Κοινοβουλευτικοί». Πρόεδρος Δ. Σ. Εθνικού Οπτικοακουστικού Αρχείου. Έχει συγγράψει 4 βιβλία.

Χρήστος Τσάκας

Εξευρωπαϊσμός και αυταρχισμός. Η πολιτική οικονομία της δικτατορίας

Η δικτατορία των συνταγματαρχών έχει, κατά κανόνα, αντιμετωπιστεί από τη βιβλιογραφία ως μια αυταρχική παρένθεση, συνώνυμη της αποκοπής από την Ευρώπη. Η παρούσα ανακοίνωση, αξιοποιώντας τα αναλυτικά εργαλεία των σπουδών για τον αυταρχισμό, εστιάζει στις οικονομικές προϋποθέσεις της επιβολής του καθεστώτος στο πλαίσιο της Συμφωνίας Σύνδεσης της Ελλάδας με την ΕΟΚ. Ταυτόχρονα, εξετάζοντας την αναδιάρθρωση και τον αναπροσανατολισμό του εξωτερικού εμπορίου της χώρας προς την Κοινή Αγορά την περίοδο αυτήν, η ανακοίνωση παρακολουθεί την αναδιάταξη των κοινωνικών συμμαχιών των συνταγματαρχών και τη συνάντηση του ευρωπαϊκού με το γενικότερο πολιτικό πρόβλημα. Σε αυτό το πλαίσιο, και εντάσσοντας την ελληνική περίπτωση στη διεθνή συζήτηση για το γραφειοκρατικό αυταρχισμό και τις δημοκρατικές μεταβάσεις, θα επιχειρήσω να αναδείξω τις προκλήσεις που θέτει στην έρευνα η δικτατορία των συνταγματαρχών και τη συμβολή της οικονομικής και της επιχειρηματικής ιστορίας στην κατανόηση της περιόδου.

Βιογραφικό

Ο Χρήστος Τσάκας είναι μεταδιδακτορικός ερευνητής στο Ελεύθερο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου. Έχοντας σπουδάσει ιστορία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, συνέχισε τις μεταπτυχιακές σπουδές του στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης, όπου εκπόνησε τη διδακτορική διατριβή του με υποτροφίες του ΙΚΥ και της Γερμανικής Υπηρεσίας Ακαδημαϊκών Ανταλλαγών (DAAD). Παράλληλα, εργάστηκε ως εξωτερικός ερευνητής στο Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών/ΙΤΕ, συντελώντας στην πρόσκτηση σημαντικών αρχειακών συλλογών με επίκεντρο τη μεταπολεμική οικονομία της Ελλάδας. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα κινούνται ανάμεσα στην ιστορία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, τη σχέση εξευρωπαϊσμού και αυταρχισμού στον ευρωπαϊκό Νότο και τα

διεθνή επιχειρηματικά δίκτυα. Σήμερα ετοιμάζει το πρώτο του βιβλίο με θέμα τις ελληνογερμανικές σχέσεις στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Άννα Φιλίνη

Στρατηγική και τακτική αντιμετώπιση της «φιλελευθεροποίησης» του καθεστώτος της φασιστικής Χούντας από τις ελληνικές αντιδικτατορικές δυνάμεις της εποχής και η πτώση της

Είναι γνωστό ότι οι φοιτητικές κινητοποιήσεις του 1972 και η γενικότερη λαϊκή αντίδραση και μαζική κινητοποίηση μέχρι το Πολυτεχνείο εκτιμήθηκαν με διαφορετικό τρόπο από τις τότε πολιτικές δυνάμεις όλου του πολιτικού φάσματος. Θεωρώ ότι δεν αρκεί μια ηθικού τύπου αντιμετώπιση αυτού του τόσο σημαντικού ζητήματος, δηλαδή με κριτήρια απλώς ηρωϊσμού και αγωνιστικότητας της νεολαίας και του μαζικού κινήματος της εποχής . Αντίθετα, όλες οι πολιτικές δυνάμεις είχαν μαζί με την πολιτική τους γραμμή και μιαν αντίληψη για την διεθνή κατάσταση αλλά και για τις ενδοαστικές αντιθέσεις, και αυτή η αντίληψη πρέπει να συζητηθεί και να εκτιμηθεί πια με ιστορικά και ταυτοχρόνως πολιτικά κριτήρια, συμβάλλοντας στην επιστημονική συζήτηση των γεγονότων. Ως μέλος του ηγετικού πυρήνα τότε του Επαναστατικού Κομμουνιστικού Κινήματος Ελλάδας (ΕΚΚΕ), ενδιαφέρομαι να εξηγήσω την δική του στρατηγική αντίληψη για τα πράγματα, σωστά και ελλείψεις, και τις επιπτώσεις της γραμμής του, και να συμβάλλω στην ανάλυση των γενικότερων αντιλήψεων των τότε πολιτικών δυνάμεων πάνω στο θέμα της «φιλελευθεροποίησης» της Χούντας και των επιπτώσεών της.

Βιογραφικό

Η Άννα Φιλίνη είναι αρχιτέκτονας και ζωγράφος. Κόρη του Κώστα Φιλίνη και της Μαρίας Αναγνωστοπούλου, αγωνίστηκε από τα μαθητικά της χρόνια με την αριστερά. Όταν σπούδαζε στο Μιλάνο εντάχθηκε στις δυνάμεις της ΕΔΑ Ιταλίας και παράλληλα συμμετείχε ενεργά στο αριστερό ιταλικό φοιτητικό κίνημα. Με την επιβολή της δικτατορίας συνέβαλε αμέσως στο κίνημα των ελλήνων μεταναστών κατά της Χούντας. Συμμετείχε στο συνέδριο των ελλήνων φοιτητών στο Παρίσι το1967. Το 1969 μετακόμισε στο Βερολίνο, το 1970 συμμετείχε στο εκεί ιδρυτικό συνέδριο του Ε.Κ.Κ.Ε, όπου εκλέχτηκε στο Κεντρικό Όργανο μαζί με τους Χρίστο Μπίστη και Πέτρο Στάγκο. Κατέβηκε το 1971 δύο φορές παράνομα στην Ελλάδα, στη διάρκεια των οποίων συμμετείχε στην αρχική οικοδόμηση του Ε.Κ.Κ.Ε. σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Μετά το 1972, όταν τα δύο άλλα μέλη του ΚΟ εγκαταστάθηκαν ως παράνομοι στην Αθήνα, ανέλαβε στο Βερολίνο την Οργανωτική Γραμματεία για Ελλάδα και εξωτερικό. Τον Μάρτη του 1974 χτυπήθηκε από την ασφάλεια η καθοδήγηση του Ε.Κ.Κ.Ε και της Α.Α.Σ.Π.Ε.στην Αθήνα και τότε ανέλαβε την ευθύνη του ΚΟ μαζί με τον Ανδρέα Μπίστη. Η Άννα Φιλίνη κατέβηκε μόνιμα πιά στην Αθήνα τον Αύγουστο του 1974. Αποχώρησε από το Ε.Κ.Κ.Ε. μαζί με άλλους συντρόφους το 1988. Το 1989 εντάχθηκε στον ΣΥΝ. Το 1985 υπήρξε ιδρυτικό μέλος της Επιτροπής για την Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Κύπρου. Από το 1990 εκλέχτηκε 5 φορές Δημοτική Σύμβουλος Αθηναίων και μία φορά βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ (2007-2009).

Χρήστος Χρηστίδης

"A vital tie"[2]*… Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η δικτατορία των συνταγματαρχών: επίσημη πολιτική και κοινωνική δυναμική στο πλαίσιο του Ψυχρού Πολέμου.*

Από τα χρόνια της δικτατορίας, και με μεγαλύτερη ένσταση μετά την Μεταπολίτευση, ένα από τα βασικότερα πεδία έρευνας και δημόσιας αντιπαράθεσης, αναφορικά με την Επταετία αποτελούσε αναμφισβήτητα ο ρόλος της δυτικής υπερδύναμης. Επανεξετάζοντας τις σχετικές προσεγγίσεις, τόσο μελετητών που έζησαν το καθεστώς όσο και μεταγενέστερων, η προτεινόμενη εισήγηση θα επιχειρήσει να ερμηνεύσει το πλαίσιο εντός του οποίου έγινε η σχετική συζήτηση. Παράλληλα, εισφέροντας νέα δεδομένα, όπως αυτά έχουν προκύψει από την έρευνα σε ξένα αρχεία, θα αναδείξει πτυχές της αμερικανικής πολιτική και της δυναμικής που αναπτύχθηκε στην αμερικανική κοινωνία σε σχέση με την ελληνική Χούντα. Πενήντα χρόνια μετά την επιβολή του καθεστώτος της 21ης Απριλίου, είναι καίριο να τεθούν νέα ερωτήματα, που με τη σειρά τους μπορούν να βοηθήσουν να φωτισθεί τόσο η επίσημη πολιτική που ακολουθήθηκε, όσο και ο αντίκτυπός της στις δύο πλευρές του Ατλαντικού.

Βιογραφικό

Ο Χρήστος Χρηστίδης είναι πτυχιούχος του τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου πραγματοποίησε και τις μεταπτυχιακές του σπουδές στη Νεότερη και Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία. Το 2012 εκπόνησε τη διδακτορική του διατριβή με θέμα: «Ο Ανένδοτος Αγώνας της Ένωσης Κέντρου, 1961-1963». Διδάσκων Ελληνικής Ιστορίας στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο από το 2013. Κατά το ακαδημαϊκό έτος 2014-2015 ήταν ΣΕΠ στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου. Στα επιστημονικά και ερευνητικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνονται η μεταπολεμική πολιτική ιστορία, το Κυπριακό ζήτημα και η δικτατορία της 21ης Απριλίου. Ενδεικτικές δημοσιεύσεις: *Ο Ανένδοτος Αγώνας της Ένωσης Κέντρου*, Επίκεντρο, 2016 (υπό έκδοση), *Κυπριακοί αντικατοπτρισμοί: 100 κείμενα Ελλήνων διανοουμένων για τον αγώνα της Κύπρου*, Λιβάνης, 2010 (επιμέλεια), "Seven years of Darkness, 1967-1974, the Dictatorship of the colonels: A Hellenic Parliament Foundation Exhibit", (από κοινού με την Άννα Ενεπεκίδου), *Modern Greek Studies Yearbook*, (30/31) 2014-2015, «Το τέλος του Εμφυλίου μέσα από τον βρετανικό Τύπο», στο Νίκος Μαραντζίδης και Ελένη Πασχαλούδη, *Η εικόνα του ελληνικού Εμφυλίου στον διεθνή Τύπο,* Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2015.

[2] "Greece: The Dictatorship enters its third year". Thomas L. Hughes (INR State Department) to the Secretary of State, 1 July 1969. National Archives and Record Administration, Washington, RG59, BOX 2146.